

BRENNER JÁNOS HITTUDOMÁNYI FŐISKOLA
LEVELEZŐ TAGOZAT
HITTANÁR-NEVELŐTANÁR OSZTATLAN MESTERKÉPZÉS

Sopron „szürke megváltói”
Az Isteni Megváltóról Nevezett Nővérek
soproni oktatásképe

Záródolgozat

Készítette: Milkovics Veronika

Konzulens: Dr. Nemes Gábor

Győr

2022

„A betegekben és a gyermekekben az Üdvözítőt kell látnunk, jósággal és örömmel kell őket szolgálunk, közben arra gondolva, hogy bennük Istent szolgáljuk.”

Boldog Eppinger Erzsébet Mária Alfonza anya

„Wir müssen den Erlöser in den Kranken und Kindern sehen und ihnen mit Freundlichkeit und Freude dienen, indem wir daran denken, dass wir in ihnen Gott dienen.”

Sel. Alfons Maria Eppinger

„Nous devons voir le Sauveur dans les malades et les enfants, et les servir avec bonté et joie, en nous rappelant qu'en eux nous servons Dieu.”

Mère Alphonse Marie née Elisabeth Eppinger

TARTALOMJEGYZÉK

TARTALOM

I. BEVEZETÉS.....	5
II. AZ ISTENI MEGVÁLTÓ LEÁNYAI REND TÖRTÉNETE ÉS ALAPÍTÓJA	8
1. Eppinger Erzsébet élete a rendalapításig	8
2. A rendalapítástól Eppinger Erzsébet haláláig	10
III. A REND LETELEPEDÉSE ÉS ELTERJEDÉSE MAGYARORSZÁGON....	14
1. A rend új alapításainak függetlenedési törekvése.....	14
2. Mária Alfonza anya látogatása Bécsben és Sopronban	18
3. Elszakadás a niederbronn-i anyaháztól.....	18
4. A soproni ág további sorsa.....	21
IV. MAGYARORSZÁG OKTATÁSHELYZETE A 18–20. SZÁZADBAN	26
1. A magyar iskolarendszer kiépülését elősegítő állami rendeletek, törvények	26
2. A magyarországi kisgyermeknevelés előzményei és kialakulása.....	30
A. A kisgyermeknevelés gyakorlatának kibontakozása külföldön	30
B. Hazai kiseddőzés és óvóképzés	31
3. Sopron iskolatörténeti áttekintése a 18–19. században.....	34
V. A REND OKTATÁSI INTÉZMÉNYEI SOPRONBAN.....	40
1. Kezdeti szerepvállalás az oktatásban	40
A. Elemi (leány) iskola (1866–1948).....	40
2. A Tanítónőképző és a Polgári Leányiskola megalakulásának előzményei	43
B. Polgári Leányiskola (1896–1948)	46
C. Tanítónőképző (1899–1948–1957).....	51
D. Óvónőképző (1900–napjainkig)	53

E. Négy évfolyamú Női Felsőkereskedelmi Iskola (1922–1948)	54
F. Három évfolyamú Női Ipariskola (1923–1942).....	57
G. Ismétlőiskola	58
VI. A REND HELYTÖRTÉNETI VONATKOZÁSAI A MÁSODIK VILÁGHÁBORÚTÓL A FELOSZLATÁSIG	59
1. Betegápolás és karitatív tevékenységek.....	59
2. A nővérek intézményei a második világháború sodrásában	60
3. Az anyaház különleges vendégei	62
4. A szerzetesek élete az államosítástól a feloszlataásig	66
5. A rend feloszlataása és szétszóratása.....	67
VII. AZ ISTENI MEGVÁLTÓRÓL NEVEZETT NŐVÉREK SOPRONI JELENLÉTÉNEK EMLÉKE	72
1. Újraszerveződés	72
2. A nővérek egykori iskoláinak sorsa.....	73
3. A Megváltós Nővérek soproni öröksége és a szerzetesrend helyzete napjainkban	75
VIII. BEFEJEZÉS ÉS KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS.....	78
FELHASZNÁLT IRODALOM	79
KÉPJEGYZÉK.....	85
KÉPEK	90
REZÜMÉ.....	108
NYILATKOZAT	109

I. BEVEZETÉS

Jelen záródolgozatomban az Isteni Megváltóról Nevezett Nővérek¹ soproni nevelő-oktató tevékenységét szeretném bemutatni a letelepedéstől egészen a feloszlatásig. Azért is olyan fontos és a szívemhez közel álló téma ez, mert a nővérek egykori anyaházában kezdtem el ministrálni mintegy 16 évvel ezelőtt, és mind a mai napig rendszeresen részt veszek szentmisén a Szeplőtelen Fogantatás tiszteletére felszentelt templomban (1. kép). Mivel azonban a soproni Orsolyiták temploma is ugyanezzel a titulussal rendelkezik, célszerű volt ezt a templomot más elnevezéssel is illetni. A szájhagyomány útján lett Jézus Szíve templom, mely nevet az említett ünnep miatti búcsú és körmenet miatt kapott, vagy az ún. „szürkék temploma”,² mely név hallatán minden Sopronban élő idős ember régi történetek, emlékfoszlányok elmesélésébe kezd. Ez elsősorban a rendházban élő, illetve a rend által fenntartott oktatási intézményekben tanító szerzeteseknek köszönhető.

Dolgozatom ihletettségének központi alakja Hadarits Gizella Mechtildis,³ az utolsó, soproni anyaházban szolgálatot teljesítő szerzetesnővér, akivel gyermekként nagyon bensőséges kapcsolatban álltam (2. kép). Az ő végtelen türelme és mosolya páratlan humorral társult, ez igazán vonzóvá tette számomra a szerzetességről alkotott elgondolásomat. Jelenleg is ápolom a budapesti Megváltós Nővérek közösségével a kapcsolatot.

Az egykori rendházban szolgálatot teljesítő nővérek imádsága belengi a templom falait, egyházközségünk ennek a kegyelemnek élvezni ma is rengeteg áldását. Éppen ezért illő és üdvös, hogy megemlékezzünk a nővérekről, akik oly nagy szerepet vállaltak a

---

¹ Sorores a Divino Redemptore, SDR – női szerzetes kongregáció.

² Az Isteni Megváltóról Nevezett Nővérek, akik a betegápolásban is részt vettek, szürke kötényt kötöttek habitusukra, hogy az ne legyen piszkos. Innen jött aztán az általánosan elfogadott „szürkék” elnevezés, mely a kedvesnővéreket illette.

³ Hadarits Gizella Mechtildis (1931–2012): Fertőendrédén, vallásos családban született. Az elemi iskola elvégzése után a polgári iskolát az Isteni Megváltó Leányainak soproni intézményében végezte el, majd tanítói levelet is ott szerzett. Ezt követően felvételt nyert a rendbe. A szétszóratás ideje alatt kántorképzőt végzett, és sok éven át Piliscséven szolgált. 1959-ben itt tett első fogadalmat, majd ezt 6 évvel később Pannonhalmán is megújította. Nyugdíjas éveiben visszaköltözött szülőfalujába, ahol idős édesanyját ápolta és a templomi szolgálatban teljesedett ki. Az újraindulás idején vállalta az egykori anyaházban való templomi szolgálatot és a kórházban látogatta a betegeket. Mindezt a szolgálatot mintegy két évtizeden keresztül gyakorolhatta. Életének utolsó hónapjait Piliscsában, nővérközösségben töltötte. 2012. áprilisában tért vissza Teremtőjéhez (forrás: A rend és a nővér családja által közösen kiadott gyászjelentés, 2012.).

gyermek-, és leánynevelés terén városunkban az elmúlt másfél században. Záródolgozatom főrészeiben szeretnék betekintést engedni ezen intézmények működésébe, tudván, hogy a rendelkezésre álló anyag terjedelme jóval meghaladja a záródolgozat kereteit. Nem célom a legapróbb részletekbe belemenően kitérni az egyes tanévekre, épp csak annyira említtem meg azokat, amennyiben az indokolt a témát illetően.

Kutatási munkám megkezdésekor a soproni Szent Imre Plébánia könyvtárát, a soproni Széchenyi István Városi Könyvtár Helytörténeti Gyűjteményét, a Soproni Levéltárat, valamint a Győri Egyházmegyei Levéltárat kerestem fel, melyet kiegészítettem még az Isteni Megváltóról Nevezett Nővérek budapesti rendházában őrzött levéltári anyagok felkutatásával. Ezen dokumentumok birtokában kezdtem meg a rendszerezést, mi a lényeges, figyelemreméltó információ, amit semmiképpen sem érdemes kihagynom kutatásomból.

Szerettem volna, ha kutatási anyagomat személyes élettörténetek is alátámasztják, éppen ezért fontosnak tartottam, hogy keressek olyan időseket, akik a nővérek iskoláiba jártak még a felosztatás előtt. A számos életút közül – melyeket meghallgattam – három kiváltképp megemlíteném: két helyi idősek otthonában találkoztam 1-1 asszonnyal, akiket még korábbról ismertem, plébániai közösségünk aktív tagjai voltak, illetve egy asszonnyal folytattam beszélgetést, aki a mai napig egyházközségünk templomába jár szentmisére.⁴ Mindhárman örömmel és nagy szeretettel osztották meg velem emlékeiket, a nővérekhez kötődő élményeiket.⁵ Az ő tudásukat, ismeretüket, élményeiket beleszőttem dolgozatom soraiba.

A feldolgozott anyagok segítségével szeretném láttatni, milyen nagy jelentősége volt annak, hogy az egykori győri megyéspüspök, Simor János meghívta az Isteni Megváltó Leányai tagjait Sopronba. Szeretnék egy kis kitekintést tenni a város 19-20. századi társadalmi, kulturális helyzetére, valamint az oktatástörténet, köztük a kisgyermeknevelés külföldi és hazai kezdeteire. Azon túlmenően, hogy magam is óvodapedagógusként dolgozok, büszkeséggel tölt el, hogy a mai Soproni Egyetem Benedek Elek Pedagógiai Kara – ahol magam is tanultam – a Megváltós Nővérek

---

⁴ Milkovics Jánosné (szül. Pandur Anna), Varga Sándorné (szül. Hiller Mária), és özv. Németh Károlyné.

⁵ Az interjúkat 2021. augusztus 17, augusztus 20-án és november 17-én készítettem Sopronban.

alapította intézményrendszerből alakult ki. Kutatásomban igyekszem rávilágítani, milyen virágzó volt a nővérek munkája, mennyire pótolhatatlan szerepet töltek be a rendoktatási intézményei.

A jövő év során ünnepeljük a megváltós nővérek soproni letelepedésének 160. évfordulóját, valamint az egykori anyaházból létrejött plébániaközösség idén ünnepli plébániatemplomának⁶ (3. kép) 25. felszentelési évfordulóját. Szeretném, ha dolgozatom méltó emléket állítana azon szerzetesnővérek előtt, akik önfeláldozóan, egész életükkel a hívek és a rájuk bízott gyermekek, fiatalok megszentelődését szolgálták.

---

⁶ Soproni Szent Imre templom: 1997-ben felszentelt templom, melynek közössége az egykori Megváltós Nővérek anyaházának egyházközségéből fejlődött ki.

II. AZ ISTENI MEGVÁLTÓ LEÁNYAI REND TÖRTÉNETE ÉS ALAPÍTÓJA

A záródolgozat e fejezetében a tárgyalt szerzetesrend alapítójának rövid életrajzát szeretném ismertetni.

1. Eppinger Erzsébet élete a rendalapításig

Eppinger Erzsébet (4. kép) 1814. szeptember 9-én egy francia-német határon fekvő kisvárosban, Niederbronn-ban⁷ (5-6. kép) született. A 11 gyermek között ő az elsőszülött. Életrajzát, életének meghatározó eseményeit gyóntatóatyjának, Reichard János Dávidnak⁸ (7. kép) feljegyzéseiből ismerhetjük meg.⁹

Szülei szorgalmas, becsületes, mélyen vallásos emberek voltak, akik a maguk egyszerűségében nevelték gyermekeiket. A család földműveléssel kereste kenyerét, s már idejekorán Erzsébet is részt vett a háztartásbeli és a földeken végzett munkában. A szülők hitükből fakadó, buzgó katolikus lelkületet ültettek gyermekeik szívébe. Erzsébet már négy évesen nagy örömet lelte az Üdvözlégy Mária és a Hiszekegy imádkozásában, játék helyett gyakran vonult félre, hogy csendben elmélyedve az Istenre figyeljen. Szeretett olyan emberek közelében lenni, akik a Teremtőről és a szentekről beszélgettek, az ő életrajzukat olvasták.¹⁰ Számos látomásban és elmélkedésben Jézus szenvedését szemlélte, bűneinkért próbált engesztelni. Nagy vágya volt, hogy Isten előtt mindig kedves legyen, és semmilyen bűnnel ne bántsa meg Őt. Gyakran sírt, ha valamilyen apró hibát vétett vagy emberi gyarlóságba ütközött. Szerette a magányt, kereste a csendes helyeket, ahol csak az Ő Urára tudott figyelni. Sürgetést érzett magában, hogy mind

---

⁷ Niederbronn-les-Bains egy francia kisváros az ország észak-keleti csücskében. A római kor óta híres gyógyvizeről. Az elmúlt évszázadok során az országhatárokat többször módosították, így az elzászi kisváros hol francia, hol német fennhatóság alá tartozott.

⁸ Reichard János Dávid (1796–1867): plébános, Eppinger Erzsébet gyóntatója és lelki tanácsadója élete végéig. A kongregáció megalapításában mindenben támasza a niederbronn-i látnoknak.

⁹ Az eredeti kézirat egy kb. 70 oldalból álló feljegyzés, mely Erzsébet életének eseményeit rögzíti. A németül íródott sorokat, Erzsébet életrajzát gyóntatóatyja vetette papírra.

¹⁰ REICHARD JÁNOS DÁVID: *Eppinger Erzsébet élete. Gyóntatójának kérésére készült önéletrajzi feljegyzés, saját elmesélése alapján*, Generális Anyaház Levéltára, Oberbronn, 1849, 8–12.

inkább megismerje és szeresse az Urat, s erre megragadott minden alkalmat. Az Isten iránti tudásvágyát akkor sikerült kielégítenie, amikor az iskolai hittan órákon Róla beszélt a plébános. Fájdalmas volt megtapasztalnia, hogy kortársai közül sokan nem szeretik Istent és szándékosan szomorúságot okoznak Neki. Ilyenkor értük is imádkozott és böjtölt, egyre inkább megfogadva, hogy ő maga szent lesz. Tisztelettel és szeretettel tekintett tanítójára és plébánosára, s mind inkább vágyott arra, hogy ő maga is az Urat szolgálhassa. Kimondhatatlan öröm és izgatottság kerítette őt hatalmába, amikor 13 évesen először magához vehette az Oltáriszentséget. Katartikus élményként maradt meg benne az első Istennel való találkozás. Ezután tudatosan is próbált Isten ügyén munkálkodni, engedelmességet fogadott, s mind inkább várta a következő találkozást Vele a szentáldozásban.

Így teltek el napok, hetek, hónapok és évek. Erzsébet, aki mindamelllett, hogy egyre inkább vágyakozott a Krisztus-követésre, sokszor belső küzdelmeket, kínzó szenvedéseket vívott meg önmagával. Állandó lelki gyötrelmek sanyargatták, melyek nem akartak szünni. Egyedül a lelki atyjával folytatott beszélgetések és az áldozás hoztak számára lelki békét. A lelki megpróbáltatásokat később aztán testi fájdalmak is követték: eleinte egy idegi, majd egy mellkasi betegség kerítette hatalmába.¹¹ Mindezen kínszenvedésben sem tört meg, a betegség által kegyelemben megerősödve felépült, majd néhány istenszerető, jámbor lány társaságában jelentkezett Szent Ferenc harmadrendjébe.¹² Plébánosa ösztönzésére magányos és beteg embereknek nyújtott segítséget és vigasztalást. S noha ugyan 1834 és 1841 között kínzó fizikai betegsége alább hagyott, valószínűleg egy ilyen beteglátogatás alkalmával ő maga is elkapta a lázzal járó tífuszt: másfél évig hordozta ezt a kínt. 1845-ben minden addiginál súlyosabb betegség érte utol, mely 4 évig teljesen ágyhoz kötötte őt. Ez időben szüntelen imádkozott és megtanulta felajánlani szenvedéseit.

30 éves elmúlt, amikor szokatlan jelenségeknek lett tanúja, mintha önmagán kívül lett volna. A látomások alkalmával maga Jézus jelent meg, aki tanításokat és utasításokat adott neki. Extázisaiban¹³ az Egyház mellett a bűnök, az akkori politikai rendszerek is megjelentek. Mindezen élmények még nagyobb bűnbánatra és imádságra indították őt, és

---

¹¹ REICHARD JÁNOS DÁVID: *Eppinger Erzsébet élete*, i. m., 43.

¹² Uo. 45–46.

¹³ Extázis: elragadtatás, egyfajta szemlélődő önkívületi állapot, melynek eredete természetfölötti.

megtérésre figyelmeztette az embereket is. Minden látomásáról beszámolt gyóntatóatyjának, aki feljegyezte Erzsébet kijelentéseit és továbbította azokat Strasbourg püspöke felé. Mivel Erzsébet lakhelye, Niederbronn már akkor kedvelt és ismert gyógyüdülőhely volt, sok gyógyulni vágyó felkereste az ágyhoz kötött látnokot is, találkozás és tanácskérés reményében. S ámbár egyre többen látogatták a beteg szentet, ezzel együtt növekedett Erzsébet ellenségeinek száma, akik elutasították vízióit. Erzsébet nem szeretett volna kitűnni, azonban a látogatók sora nem szűnt meg. Mivel ez neki és családjá számára is terhet jelentett, kérte felvételét a ribeuvillé-i¹⁴ Isteni Gondviselésről Nevezett Nővérekhez. Ekkor azonban Räss¹⁵ strasbourgi püspök ellenezte a rendbe lépést, mondván, hogy „Erzsébet ott, ahol most van, abban az állapotban az isteni irgalom eszköze, és az ég áldását közvetíti arra a sok hívőre, akik nap-nap után meglátogatják”.¹⁶

2. A rendalapítástól Eppinger Erzsébet haláláig

1848 szeptemberétől látomásaiban Erzsébet egy új szerzetesi közösség megalapítására való felhívást kapott az Úrtól. Átbeszélte az alapítás részleteit, és az új szerzetesrend szabálytervezetét lediktálta lelki atyjának. Erzsébet felismerte, hogy korának szellemi irányzata, a kapitalizmus, és az ipari forradalom hatására a szegényebb rétegek és a gyárakban dolgozó munkások nem jutnak hozzá semmiféle egészségügyi szolgáltatáshoz. Úgy vélte tehát, hogy neki inkább a nyomortanyákon kell felkeresnie a betegeket és elhagyottakat.¹⁷ Hiszen, ha a legnagyobb nélkülözésben lévők szenvedését könnyítjük meg, az éppen olyan, mintha az Úr Jézuson segítenénk (vö. Mt 25, 34–40).

1849. augusztus 15-én megkapta Erzsébet az alapításhoz szükséges engedélyt. Még abban az évben, Szent Ágoston ünnepén,¹⁸ Erzsébet bevonult a legnagyobb szerénységben egy szerzetesi tulajdonban lévő niederbronn-i házba, 4 fiatal hölgy társaságában. Pár napon belül még öten csatlakoztak hozzájuk, így kialakult egy tíztagú

---

¹⁴ Ribeauvillé: francia kisváros, Niederbronn-tól mintegy 110 km-re helyezkedik el.

¹⁵ Andreas Räss (1794–1887): katolikus pap, strasbourg-i püspök.

¹⁶ *Az Isteni Megváltóról Nevezett Nővérek Kongregációjának alapítása és magyarországi működése*, k.n. Budapest, 1988, 24.

¹⁷ Uo. 26–27.

¹⁸ 1849. augusztus 28-án.

kis közösség. 36. születésnapján az ún. *kolostorocska*¹⁹ kápolnájában történt a beöltözés. Erzsébet felvette a Mária Alfonza nevet, s az új kongregáció²⁰ főnöknője lett. Engedelmességet fogadott társaival együtt, ők alkották aztán az első noviciátust.²¹ Kezdetől fogva nagy szegénység vette körül a nővéreket: az alapítóanya buzdította társait, hogy mindenben hagyatkozzanak az isteni gondviselésre. A nővérek egyszerűen, a legnagyobb alázatban próbálták megélni az evangélium örömhírét környezetükben. Segítettek a rászorulókon, betegeken, a haldoklókkal virrasztottak, a szegény gyermekeknek ételt osztottak.

Az alapítástól számolva fél év sem telt bele, amikor is a rendtagok létszáma elérte már a 60 főt.²² Szükségszerűnek bizonyult egy újabb ház létrehozása, melyet Mária Alfonza anyja a Gondviselés kezébe helyezett. 1850. márciusában az alapítóanya felajánlotta a rend sorsát Mária jegyesének, Szent Józsefnek, ezzel pártfogóul választva őt.²³ Rövidesen nemcsak az engedélyek érkeztek meg, hanem az építéshez szükséges anyagi fedezet is, mely a jólelkű adakozók támogatásából gyűlt össze. Néhány hónapon belül a rend már 8 házzal büszkélkedhetett.

„1852-ben átlépte a terjeszkedés az egyházmegye határait, majd hamarosan az ország határait is, és egyik ország a másik után vetélkedve hívta meg városaiba a nővéreket. Ahol csak dolgoztak, mindenütt elismerés és dicséret hangzott róluk.”²⁴

A rennházak számával együtt a rendbe belépni kívánók száma is folyamatosan növekedett. A határon túlról is érkeztek fiatal hölgyek, akik szerettek volna a szerzetesrendbe belépést nyerni. Látva a rendi növekedést, mely Mária Alfonza anyja Istenbe vetett bizalmának is köszönhető, az Úr Ábrahámnak tett ígérete juthat eszünkbe (vö. Ter 15,5). 1852 végére a kongregáció már mintegy 153 tagot és 30 közösséget számlált.²⁵

---

¹⁹ „Klösterle”: a ribeuvillé-i nővérek tulajdonában lévő ház, melyből az Isteni Megváltó Leányai első zárdáját alakították ki.

²⁰ Kongregáció: adott szerzetesrend közösségeinek összessége.

²¹ Noviciátus: a szerzetesi ruha felvételével kezdetét vevő próbaidő.

²² *Az Isteni Megváltóról Nevezett Nővérek Kongregációjának alapítása és magyarországi működése*, i. m., 39.

²³ BÉNÉDICTE DRAILLARD: *A niederbronni misztikus*. Éditions du Signe, Eckbolsheim, 2013, 38.

²⁴ *Az Isteni Megváltóról Nevezett Nővérek Kongregációjának alapítása és magyarországi működése*, i. m., 40.

²⁵ BÉNÉDICTE DRAILLARD: *A niederbronni misztikus*, i. m., 43.

A szerzetesrendben mindenekelőtt a legfontosabb volt az alapítóanya által megálmodott Szabályzat²⁶ szerinti élet. Ennek alappilléreit a következőképpen lehetne megfogalmazni:

- alázatosság
- szegénység
- engedelmesség
- imádság.²⁷

A Szabályzat továbbá útmutatást ad abban a nővéreknek, hogy számukra legyen mindenkor példakép Jézus és Mária Szeplőtelen Szíve. A betegekben pedig lássák meg a szenvedő Jézust, akinek valójában szolgálnak. A szegény betegek ápolásán túl idővel másfajta igényekkel, újabb feladatokkal kellett szembenéznie az apácáknak. A felebaráti szeretet gyakorlásaként a szegényebb sorsú gyermekek nevelésére és oktatására is vállalkoztak. Emellett pedig a legnagyobb éhínségek, háborúk és járványok idején mindig a szükségét szenvedők mellett álltak. Hősies és bátor helytállásuk sok fiatal lányban ébresztett csodálatot, akik aztán fel merték vállalni a szerzetesi hivatással járó kihívásokat, és csatlakoztak a rendhez.

Az 1800-as évekről elmondható, hogy a különféle szerzetesrendek virágkora volt,²⁸ mely azzal is összefüggött, hogy az élet minden területén jelen voltak és szolgáltak szerzetesek. A 19. század második felében Európa-szerte megerősödtek és elterjedtek az újabb alapítású női szerzetesrendek:

„A rendházak száma mintegy hétszeresére, az apácák száma mintegy háromszorosára nőtt [ti. 1850-1870]. A szerzetesség eme „elnőiesedésének” okát részben a külföldi apácarendek gyors térhódításában, részben pedig e közösségeknek a polgári viszonyok közötti lehetőségei (betegápolás, szociális gondozás, alsófokú iskolai oktatás stb.) kiszélesedésében jelölhetjük meg.”²⁹

Az Isteni Megváltó Leányai rend hivatalos egyházi elismerését 1863-ban kapta meg, majd 1866-ban történt a rend szentszéki jóváhagyása. Ekkorra már a kongregáció

---

²⁶ Szabályzat: a szerzetesi életforma útmutatója, szabálygyűjtemény mely meghatározza a renden belüli létformát.

²⁷ Az Isteni Megváltóról Nevezett Nővérek Kongregációjának alapítása és magyarországi működése, i. m., 51–59.

²⁸ Vö. BÉNÉDICTE DRAILLARD: *A niederbronni misztikus*, i. m., 44.

²⁹ BÓDY ZSOMBOR – MÁTAY MÓNICA – TÓTH ÁRPÁD (szerk.): *A mesterségek iskolája. Tanulmányok Bácskai Vera 70. születésnapjára*. Budapest, 2000. [online]: <https://mek.oszk.hu/02200/02214/html/03.htm>, letöltve: 2022. 03. 07.

kb. 700 nővért számlált, akik Európa 15 egyházmegyéjében voltak jelen.³⁰ Az újabb és újabb alapítások az öröm mellett sok nehézséget, megpróbáltatást tartogattak. Mária Alfonza anyja, noha rengeteget betegeskedett élete utolsó éveiben, mégis szerette volna meglátogatni az új alapítású nővérközösségeket, hogy jelenlétével, imáival és tanításaival segítse azok kiteljesedését. Gyenge állapota ellenére vállalta a fizikai fáradsággal és utazással járó terheket. Erején felül azon volt, hogy felkeresse a rend valamennyi zárdáját.

Az alapítóanya egész életében különféle lelki és testi szenvedéseket élt meg, de ezek, élete bármely szakaszában, mindig csak közelebb vitték őt Jézushoz. Nővértársait gyakorta buzdította a szenvedések elviselésére, s ő maga soha nem panaszkodott, bármilyen terhet is cipelt. Szünetekben is Jegyesét szerette volna követni, gyakran vallott a szenvedések és fájdalmak szükségességéről:

„Tudom, hogy a szenvedések keresztreszögezést jelentenek, de szükségünk van rájuk. Megszabadítanak önmagunktól, megtörik kevélységünket és készségessé tesznek bennünket arra, hogy magunkat teljesen átadjuk Istennek. A szenvedések már idelent is boldoggá tehetik a lelket.”³¹

Utolsó esztendeiben sok gyötrelem és szenvedés jutott Mária Alfonzának osztályrészül. 1867 júniusában ágynak dőlt, kezdetben agyvelőgyulladás kínozza, majd agyvérzést kapott. Amikor gyóntatótyja erről tudomást szerzett, ő maga is agyvérzést kapott, s pár napon belül, július 24-én meghalt. Egy hétre rá, július 31-én Mária Alfonza anyja is visszaadta lelkét Teremtőjének.³² Temetésükre Mária Alfonza anyja névadó védőszentjének³³ ünnepén került sor, 1867. augusztus 2-án. A niederbronn-i zárdatemető nagy keresztje alatt (8. kép), majd 1950-ben az oberbronn-i anyaház kápolnájának egyik oltára alá helyezték el Eppinger Erzsébet Mária Alfonza anyát, az Isteni Megváltóról Nevezett Nővérek rendalapítóját.³⁴

---

³⁰ BÉNÉDICTE DRAILLARD: *A niederbronn-i misztikus*, i. m., 45.

³¹ RIBAI M. ELMA SDR: *Isteni Megváltó Leányai Kongregációjának története*, i. m., 20.

³² *Az Isteni Megváltóról Nevezett Nővérek Kongregációjának alapítása és magyarországi működése*, i. m., 64.

³³ Liguori Szent Alfonz (1696–1787): egyháztanító, a redemptorista rend alapítója.

³⁴ *Az Isteni Megváltóról Nevezett Nővérek Kongregációjának alapítása és magyarországi működése*, i. m., 66–67.

III. A REND LETELEPEDÉSE ÉS ELTERJEDÉSE MAGYARORSZÁGON

1. A rend új alapításainak függetlenedési törekvése

A Mária Alfonza anya által alapított rendnek már a kezdetektől fogva sok-sok nehézséggel kellett szembenéznie. Az 1849-es alapítást csak 1863 márciusában ismerték el hivatalosan. Ennek leiratában azonban a társulat névváltoztatását kérték, hogy meg lehessen őket különböztetni a redemptorista³⁵ szerzetesrendtől. Így lett A Legszentebb Üdvözítőről Nevezett Nővérek³⁶ elnevezés, melyet a Szentszék is jóváhagyott 1866-ban. A szentszéki jóváhagyás előtt, amikor még csak püspöki fennhatóságú egyházmegyei társulatként működött a rend, a bécsi és a würzburgi ág függetlenedni szeretett volna a niederbronn-i anyaháztól.³⁷ Ezt a szándékot nemcsak az anyagi érdekek vezérelték (ti. költséges volt a novíciák utaztatása, illetve, ezzel együtt a rendbe belépni kíváncsozó nővérjelölt hozománya is Niederbronn-ba került),³⁸ hanem az önállósodás által a novíciátus helyi megszervezése és a hivatás-kipróbálás is adott lett volna. Sokan ugyanis azért nem mertek csatlakozni a rendhez, – még ha vonzó is volt egy-egy fiatal hölgy számára –, mert a jelölt- és novícius időt a franciaországi anyaházban kellett eltölteni. Az új alapítású közösségek részéről így aztán jogos igényként fogalmazódott meg az önállósodás gondolata. 1863 nyarán Räss strasbourg-i püspök tíznapos látogatást tett a bécsi házban. Az ott tapasztaltak alapján elismerte a ház főnöknőjének, Theophile nővérnek rendkívüli és fáradhatatlan munkáját. Ekkor merült fel elsőként a bécsi jelöltképzés ötlete. De még ha a hivatás-kipróbálás meg is oldódott volna, a legfőbb nehézség továbbra sem: a megnövekedett feladatok szerinti nővér-utánpótlás.

Időközben a megüresedett győri püspöki székhelybe 1857. június 29-én beiktatták Simor Jánost,³⁹ későbbi esztergomi érseket (9. kép). Az új megyéspüspök felismerte a kor

---

³⁵ Redemptorista rend: Liguori Szent Alfonz által alapított szerzetesrend, mely férfi és női ággal is rendelkezik, akik a szegények szolgálatára teszik le szerzetesi fogadalmukat.

³⁶ RIBAI M. ELMA SDR: *Isteni Megváltó Leányai Kongregációjának története*, i. m., 21.

³⁷ Uo. 24.

³⁸ Uo. 35.

³⁹ Simor János (1813–1891): győri püspök (1857–1867); esztergomi érsek (1867–1891), aki a karitatív tevékenységek egyik jelentős egyházi pártfogója volt a 19. században.

legújabb szükségleteit, és nem sajnált pénzt áldozni – akár saját költségén is –, hogy különféle karitatív tevékenységeket támogasson. Az egyházmegye virágzásnak indult a püspök irányítása alatt. Azon túl, hogy szíven viselte a szerzetesrendek sorsát, különféle nevelési-oktatási és egészségügyi intézményeket is létrehozott.⁴⁰ Sopron németajkú lakosságának jelentős számát figyelembe véve a megyésfőpásztor meghívta a Szent György templomba⁴¹ német nyelvű hitszónoknak Hummel Vilmos áldozópapot (10. kép). A két lelkipásztor még Bécsből ismerte egymást, ahol Hummel, mint nevelő, Simor János pedig, mint tanulmányi felügyelő, igazgató, majd osztálytanácsos szerepet töltött be.⁴² Hummel Vilmost a soproni hívek hamar megszerették, kiváló szónoknak találták. Nagy tudásán felül jóakarata, segítő szándéka is idejekorán megmutatkozott. Egy alkalommal 1861 januárjában így ír püspökének:

„A kemény tél főként a szegényeknek okozott sok sanyarúságot. Ez arra készítetett, hogy a már régóta tervezett és lelkemben dédelgetett Szent Vince Egyesületet Sopronban megalapítsam, látva ennek nagy szükségét ebben a városban.”⁴³

A levél megírását követően rövid időn belül Hummel megszervezte a Szent Vince Egyesületet, melynek kezdetben 9, hamarosan pedig már 22 tagja volt. Az egyesület céljának tekintette az irgalmasság cselekedeteinek gyakorlását, a szegények és szükségelt szenvedők támogatását, jövedelmük egy részének önkéntes felajánlását, heti konferenciák, havi szentségimádások megszervezését.

1857-ben Bécsbe kaptak meghívást a megváltós nővérek, elsősorban árva, elhagyatott gyermekek gondozására és nevelésére. Ehhez azonban szerettek volna egy intézményt is létrehozni, ám a nővérek pénztelensége okán csak a gyűjtésben remélhettek. Ezt az engedélyt meg is kapták a nővérek, s a Monarchia egész területéről bízhattak a támogatók jószívűségében. Így jutottak el az adománygyűjtő nővérek Sopronba is, ahol találkozhattak Hummel Vilmostal és a Szent Vince Egyesület tagjaival. Megismerve a kongregáció mibenlétét, egybevetve az egyesület nemes célkitűzéseivel, Hummel szerette

---

⁴⁰ RIBAI M. ELMA SDR: *Isteni Megváltó Leányai Kongregációjának története*, i. m., 27.

⁴¹ Szent György (Dóm) templom: A templomot 1393 és 1398 között építették. A 16. században az evangélikusoké lett az épület. Itt található a hazánk legöregebb és a világ 8. legrégebbi orgonája (1633-ból való). 1674-ben került vissza katolikus kézbe, a jezsuita rend tulajdonába. Barokk stílusa ebből a korból való. Az utcai homlokzata a római II. Gesú templomot utánozza.

⁴² RIBAI M. ELMA SDR: *Isteni Megváltó Leányai Kongregációjának története*, i. m., 27–28.

⁴³ Uo. 28.

volna megnyerni magának a szerzetesnővéreket. Tervét Simor János püspök úr is elismerően támogatta, Rauscher O. Josef⁴⁴ bécsi kardinális beleegyezésével. A tárgyalásokat a bécsi ház főnöknőjével, M. Theophile nővérrel maga Hummel folytatta le. A soproni letelepedés feltételeit az alábbiakban rögzítették:

„A nővérek részére alkalmas lakás, berendezés és a megélhetés biztosítása a kezdeti évekre.”⁴⁵

Zichy Emilia grófnő⁴⁶ és több katolikus, befolyással bíró nemes kérelmére a Kongregáció bécsi házából 4 szerzetesnővért⁴⁷ hívott el Simor János Sopronba. A helyzet megoldásaként a megyéspüspök saját soproni püspöki házát⁴⁸ engedte át a nővéreknek 3 évre, mely az Új utca 26-28. szám alatt volt megtalálható.⁴⁹ Emellett néhány tehetősebb mecénás – köztük Széchenyi Pál⁵⁰ és Flandorffer Ignác⁵¹ – évi 500 forint összegben, közös kötelezvényben tett megajánlást mindaddig, amíg a püspök úr is rendelkezésre bocsátja a nővérek számára soproni házát.⁵² Ezután igyekeztek mielőbb megsürgetni a nővérek soproni letelepedését, melyet az is bizonyít, hogy Simor János 1863. május 19-én már kiállította a latin nyelvű alapítólevelet (11-12. kép). Ebben a letelepedés feltételei, valamint az ellátandó munka⁵³ megnevezése szerepel. Minthogy ez a missziós terület (ti. árvák nevelése, szegények felkarolása) betöltetlen volt a városban, annál sürgetőbbé vált a nővérek lehető leggyorsabb munkába állása. Ez vélhetően így is történt, hiszen a bécsi ház főnöknője, Theophile nővér hosszú levélben számol be Reichard János Dávidnak, az anyaház superiorjának⁵⁴ a letelepedésről:

---

⁴⁴ Rauscher O. Josef (1797–1875): bécsi érsek, aki egyházpolitikai ügyekben, többek között az 1855. évi konkordátum létrejöttében nagy szerepet vállalt.

⁴⁵ Uo. 29.

⁴⁶ Zichy-Ferraris Emilia (1803–1866): Széchenyi Pál férje, az Isteni Megváltóról Nevezett Nővérek soproni letelepedésének elősegítője, fő támogatója.

⁴⁷ Gürtler M. Basilissa főnöknő, M. Fidelis, M. Hilaria, M. Roberta nővérek.

⁴⁸ Ún. Bischofshof.

⁴⁹ Uo. 29.

⁵⁰ Széchenyi Pál (1789–1871): Zichy Emilia férje, császári és királyi kamarás, alezredes.

⁵¹ Lovag kőmáli Flandorffer Ignác (1816–1891): a soproni Kereskedelmi és Iparkamara elnöke, Sopron városának egyik legtehetősebb polgára, a Soproni Városszépítő Egyesület megalapítója. Érdekesség, hogy a 20. században a mai Tánacsics Mihály utca előtt a nővérek templomának egykori mecénásáról, Flandorffer Ignácról volt elnevezve. A névváltoztatások miatt ma egy, a Kossuth Lajos utcára merőleges út viseli az ő nevét.

⁵² RIBAI M. ELMA SDR: *Isteni Megváltó Leányai Kongregációjának története*, i. m., 31.

⁵³ „Az elhagyott betegek gondozása, kicsinyek óvása, árvák nevelése” (vö. uo. 31.).

⁵⁴ Superior: rendi elöljáró, szerzetesi közösség vezetője.

„Sopronban a nővérek letelepedtek, de ezt illetően meglehetősen zavarban vagyunk. Tőlünk ugyanis négy nővért kértek, de miután beszervezték őket és megkezdték a betegek ápolását és még további három különböző jótékony munkájukat, kiderült, hogy nem kevesebb, de legalább 8-10 nővér is elkelt volna.”⁵⁵

A nővérek letelepedéséről és árvák körében végzett nevelőmunkájukról a győri megyéspüspök körlevélben értesítette az egyházmegye papságát. Az Új utcai házban az első évben 28 bentlakó gyermek volt, ekkor egy újabb nővér⁵⁶ érkezett besegítés végett. Gróf Széchenyi Pál és felesége hetente látogatta a nővéreket, ellátva őket a szükséges tárgyi javakkal.⁵⁷ Az intézményben folytatott nevelő-oktató munka során a vallásos nevelésre nagy hangsúlyt fektettek a nővérek. A közeli Dóm-templomban liturgiákon vettek részt, de felmerült egy saját házi kápolna igénye, melynek kivitelezéséhez hozzájárult a Széchenyi házaspár is. Így a közösségi imaélet gyakorlása házon belül is biztosított volt, Hummel Vilmos naponta mutatott be szentmisét a nővéreknek.

Az Új utcai intézet mellett az 1772-ben megnyílt Voss-féle árvaházban⁵⁸ (13. kép) napközi-otthont tartottak fenn, ahol szintén a megváltós nővérek teljesítettek szolgálatot Hummel Vilmos megbízásából. Másfél éves működés után a város vezetése – értékelve a rend tagjainak áldozatos munkáját –, a nővérekre kívánta bízni a Voss-árvaház vezetését is. Ezt az 1864. december 29-én tartott ülésen meg is szavazták.⁵⁹ 1865. április 24-én költöztek át a Halász utcába azon nővérek, akik ott teljesítettek szolgálatot. Épp azelőtt néhány nappal, hogy Mária Alfonza nővér látogatást tett a bécsi és a soproni házban.

Elutazása előtt a rendfőnök tanácsosaival megvitatta a bécsi és a soproni ház ügyét és a novíciátus felállításának lehetőségét. A rendi tanács összességében nem látta jónak a Niederbronn-tól szakadást kiváltó novíciátus létrehozását Bécsben. Ezzel ugyanis az

---

⁵⁵ RIBAI M. ELMA SDR: *Isteni Megváltó Leányai Kongregációjának története*, i. m., 32.

⁵⁶ M. Mária nővér.

⁵⁷ Uo. 33.

⁵⁸ Voss-féle árvaház: Voss Károly és felesége, Lanjus Anna Dorottya alapították az intézményt 1768-ban. Mivel saját gyermekük nem lehetett, minden vagyonukat egy árvaház létesítésére áldozták fel, ahol 12 fiú és 12 lány gyermek nyerhetett elhelyezést. 1772-ben nyitották meg az intézményt a Halász utca 38. szám alatt. 1865-től az árvák gondozása és ellátása a Bécsből elhívott Isteni Megváltóról Nevezett Nővérek kezébe került. Később bővítették az épületet további férőhelyek kialakítása szempontjából. Az intézmény a Soproni Konvent tulajdonába került, ma a Győri Egyházmegye rendelkezik vele. Az épületet jelenleg felújítják, benne új, katolikus bölcsőde és óvoda kap elhelyezést. (A 2022 nyarán átadásra kerülő intézményben fogok óvodapedagógusként dolgozni ősztől.).

⁵⁹ RIBAI M. ELMA SDR: *Isteni Megváltó Leányai Kongregációjának története*, i. m., 36.

eredeti gyökereket vágnák el, ami a lelkiesség kialakítására nézve veszélyes lehet, illetve a nővérek közti egység is szakadásba torkollhatna.

2. Mária Alfonza anya látogatása Bécsben és Sopronban

1865. április végén Mária Alfonza anya személyes látogatást tett Bécsben. Április 27-én tárgyalást folytatott Rauscher kardinálissal a rend ügyében. Az ott elhangzottakról Räss püspöknek április 29-én kelt levelében így fogalmazott:

„Belátom, hogy nem zárkozhatok el egészen a noviciátus létesítése elől, de... hosszú időnek kell még elteltie, míg a terv megvalósul. (...) Ezekben a napokban fájdalmas harcot kellett megvívnom Theophile nővérrel (...). Nyíltan megmondta, hogy a novíciák nevelésére sohasem fog semmilyen nővért elfogadni az anyaházból, sem egy másik házból... és hogy ő maga akarja a nővéreket kiképezni.”⁶⁰

A látogatás így aztán korántsem telt békés hangulatban, hiszen a bécsi rendházon túl a soproni ház feletti közvetlen felügyeletet szintén Theophile nővér gyakorolta. A bécsi ház felkeresését követően az alapítóanya Sopronba utazott, ez valószínűsíthetően május első napjaiban történt. Mária Alfonza nővér első útja a házi kápolnához vezetett, amikor megérkezett. Mindössze két napig tartózkodott a városban. Ez idő alatt szívesen kapcsolódott be az árvaházi szolgálatba: játszott a gyermekekkel, felszolgált, amikor kellett. Magyarul nem beszélt ugyan, de szívbeli öröm töltötte el, amikor mindkét este magyar énekeket adtak elő neki az árvaházi gyermekek. Mária Alfonza anya meglehetősen tapasztalta, milyen pótolhatatlan szolgálatot végeznek a nővérek, s városszerte mekkora tisztelet övezi az ő munkájukat. Több feljegyzés nem maradt korabeli tanúktól a látogatásról.⁶¹

3. Elszakadás a niederbronn-i anyaháztól

A soproni és bécsi ház sorsa miatti aggodalommal a szívében tért vissza a rendfőnöknő az anyaházba. Aggályai azonban nem voltak alaptalanok, hiszen két hónapon belül három levelet is küldtek neki a soproni nővérek erkölcsi viselkedését

---

⁶⁰ Uo. 35-36.

⁶¹ Vö. uo. 37.

illetően, továbbá, hogy a szabályzatot felrúgva a lelkiigazgató irányítja a nővérek közösséget. A vádaskodó levelek hatására Mária Alfonza anyja egy szentáldozással összefüggő fegyelmi szabályhoz nyúlt. Ennek értelmében a rendfőnök meghatározhatja, hogy a gyakorlatban lévő heti négy szentáldozást felülírja, tehát egyfajta korlátozó intézkedést vezetett be a nővérek számára. Ekkor még nem volt érvényben az *Amint minden emberi ügy* kezdetű dekrétum, mely a következőt tartalmazza:

„Ami a szent Eucharisziához járulás engedélyezését vagy tilalmát illeti, Őszentsége azt a határozatot hozza, hogy az ilyen engedélyezések vagy tilalmak csak a rendes vagy rendkívüli gyóntatóra tartoznak; úgy hogy az előjáróknak nincs felhatalmazásuk ez ügyben beavatkozni.”⁶² (ford. Tokár János).

A hír hallatára a soproni nővérek lelki atyja, Hummel Vilmos szigorú, sértett hangnemű levelet írt az alapítóanyának, melyben felelősségre vonja őt. Szerinte ugyanis a szentáldozáshoz való járulás számának meghatározása nem tartozik a rendfőnöknő jogkörébe.⁶³ A rendelkezés, valamint az azt kiváltó vádak hallatán a soproni Új utcai nővérek közösség értetlenül állt az alapítóanya szigora előtt. Mivel azonban Niederbronn túl messze volt Soprontól, nem akadt senki, aki meggyőződjék a vádak igazságáról és a soproni közösség helyzetéről. Az ügy visszhangja cseppet sem csillapodott, emiatt Mária Alfonza anyja, Simor János győri megyéspüspök, Räss strasbourgi püspök és Rauscher bécsi kardinális között számos levelezés lezajlott az elkövetkezendő hónapokban.⁶⁴ A sorsfordító levél azonban Räss püspöké volt, melyet Rauscher kardinálishoz intézett. Miután egyeztetett Mária Alfonza anyával, így írt:

„Az általános főnöknő egyetért azzal, hogy Eminenciád kívánsága szerint a szerzetesi közösség később provinciákra osztható legyen, miután elfogadhatóan megszilárdult és kellően beiskolázott, gazdag tapasztalatú és rátermett személyekkel rendelkezik. Most azonban a Szabályzat még nincs a Szentszéktől jóváhagyva...⁶⁵ Ilyen fontos dologba, mint egy majdnem független provincia létesítése, a főnöknő nem tud beleegyezni mindaddig, míg a Szabályok nem nyerték el a kánoni megerősítést.”⁶⁶

Miután Simor János püspök is tudomást szerzett arról, hogy a rendfőnöknőnek belátható időn belül nem áll szándékában a bécsi novíciátus felállítása és elismerése, 1866. március

---

⁶² Quemadmodum Omnium Rerum Humanarum: ASS 23, Roma, 1890–1891.

⁶³ RIBAI M. ELMA SDR: *Isteni Megváltó Leányai Kongregációjának története*, i. m., 38.

⁶⁴ Vö. uo. 39–41.

⁶⁵ 1866-ban, tehát még ugyanabban az évben ez megtörtént.

⁶⁶ RIBAI M. ELMA SDR: *Isteni Megváltó Leányai Kongregációjának története*, i. m., 41.

16-án Rauscher bécsi kardinális kiadta Theophile főnöknőnek címzett dekrétumát, melyben az Isteni Megváltó Leányainak anyaházat és novíciátust létesít Bécsben. A két püspök ezt az egyetlen megoldást látta célravezetőnek az új jelöltek belépéséhez, és ahhoz a mérhetetlen sok feladat ellátásához, amit a soproni és a bécsi házakban a nővérek végeztek. Theophile főnöknő leveléhez csatolta a kardinális dekrétumát és azt az elszakadási nyilatkozatot, melyet a nővérek közül sokan maguk is aláírtak. Mária Alfonza anyja nem akarta elhinni a történeteket. Theophile levelét és a dekrétumot nagypénteken kapta kézhez, amikor is azt elolvasva a feszület elé roskadt fájdalomában.⁶⁷ A soproni Új utcai nővéreközösség 4 nővére azonban nem írta alá ezt a nyilatkozatot, ők Niederbronn melletti hűségükről tettek tanúságot. Emiatt aztán el is szakadtak ők maguk is a másik soproni háztól.

A szakadásnak pedig szemmel látható jelei is voltak: új rendi viseletet⁶⁸ és új nevet⁶⁹ vettek fel a nővérek. Rauscher bécsi kardinálisra lett bízva a soproni és bécsi ház szabályzatának kidolgozása. Az új főnöknő ettől remélte a két ág összetartozását, ennek megírása azonban még váratott magára. Mivel Theophile nővért többszöri látogatása alkalmával mindannyiszor elutasította az Új utcai közösség elöljárójaként tekinteni, a bécsi kardinális és az új főnöknő is lemondott az itteni nővérekről, s a győri megyéspüspök fennhatóságára bízta őket.⁷⁰ Simor János nem hagyta magukra a nővéreket, nagyra értékelte eddig is kitaró, áldozatos munkájukat. Miután 1867-ben kinevezték esztergomi érsekké, azután is figyelemmel kísérte a kicsiny létszámú közösséget. S hogy biztosított legyen az utánpótlás megszervezése, új jelöltek felvétele, 1867. június 13-án kelt dekrétumában az érsek önállóvá, Béctől és Niederbronn-tól függetlenné tette a soproni kongregációt.⁷¹

---

⁶⁷ *Az Isteni Megváltóról Nevezett Nővérek Kongregációjának alapítása és magyarországi működése*, i. m., 74.

⁶⁸ „A fátjol két szárnya hátul összevarrás nélkül, nyitottan csüngött alá, a fehér gallér és a deréköv szélesebb, a mellükön hordott fakereszt helyett pedig fémkereszt volt.” (vö. uo. 44.).

⁶⁹ *Az Isteni Üdvözítő Leányai: eredete az Eppinger Erzsébet-féle niederbronn-i alapításhoz köthető, abból váltak ki. Betegápoló, karitatív, tanító-nevelő női szerzetesrend. A Kongregáció 1928-ban a Legszentebb Üdvözítő Nővéreire változtatta nevét.*

⁷⁰ RIBAI M. ELMA SDR: *Isteni Megváltó Leányai Kongregációjának története*, i. m., 46.

⁷¹ *Az Isteni Megváltóról Nevezett Nővérek Kongregációjának alapítása és magyarországi működése*, i. m., 76.

4. A soproni ág további sorsa

A függetlenítést megelőző hónapokban is már két alapvető nehézségekkel kellett szembenéznie az Új utcai nővéreknek:

„Két évvel a soproni letelepedés után már szűknek bizonyult az Új utcai ház. Az ingyenes használat határideje pedig lejárában volt.”⁷²

Mivel Simor János 3 évre engedte át a nővéreknek soproni Püspökházát a letelepedéskor,⁷³ sürgetővé vált egy új, nagyobb ház iránti igény. Sok keresgélés után találtak rá a nővérek a Fürdőház utca⁷⁴ és az Indóház utca⁷⁵ találkozásánál fekvő kétemeletes sarokbérházra, mely egy gazdag soproni nemes, Rupprecht János⁷⁶ tulajdonában volt (14. kép). Az 1854–55-ben emelt 8-as számú épület eredetileg csendőrlaktanyaként szolgált.⁷⁷ A környezetéből kiemelkedő kétemeletes bérházhoz kert, melléképület, raktár, sőt még szántóföld is tartozott.⁷⁸ Az ún. „falakon kívüli”⁷⁹ ház kedvező vételnek mutatkozott. Noha a nővérek szegénységben éltek, a betegápolásért fizetséget nem kaptak, az árvák eltartásáért is csak csekély összeget fogadtak el, mégis akadtak tehetősebb emberek, akik adományokkal látták el a nővéreket. Az Isteni Gondviselésbe vetett hitük és Szent József oltalmába helyezett bizodalomuk vezérelte a nővéreket, hogy a niederbronn-i anyaház példájára vagyon nélkül házvételbe fogjanak.⁸⁰

Még 1866. szeptemberében megkötötték az adás-vételi szerződés Rupprecht és Gürtler Basilissa⁸¹ főnöknő között (15. kép). A 23500 forintnyi vételárat egy éven belül, háromszori részletfizetésben kellett megtéríteni.⁸² Megelőlegezve ennek pontos betartását, még ugyanazon év októberében beköltözhetek a nővérek és az árvák új otthonukba. Mivel a közösség tagjai eddig is szegényes körülmények között éltek, a költözés nem vett túl sok időt igénybe. Bútorok és felszerelés hiányában üresen kongtak

---

⁷² RIBAI M. ELMA SDR: *Isteni Megváltó Leányai Kongregációjának története*, i. m., 48.

⁷³ Vö. 50. l. ábr.

⁷⁴ Fürdőház utca: később Klebelsberg, ma Ferenczy János utca.

⁷⁵ Indóház utca: ma Kossuth Lajos utca.

⁷⁶ Rupprecht János (1788–1863): a soproni Rupprecht cukorgyár tulajdonosa, Sopron város tanácsosa.

⁷⁷ RIBAI M. ELMA SDR: *Isteni Megváltó Leányai Kongregációjának története*, i. m., 48.

⁷⁸ RAJCSY M. MECHTILDIS: *Az Isteni Megváltó Leányai Kongregációjának története*, h. n., 1948, 8.

⁷⁹ Az Újteleki kapun kívüli, nyugati, fejletlen városrész.

⁸⁰ Lásd 10. o.

⁸¹ Gürtler Basilissa: a soproni anyaház első főnöknője 1863 és 1871 között.

⁸² *Az Isteni Megváltóról Nevezett Nővérek Kongregációjának alapítása és magyarországi működése*, i. m., 79.

a hatalmas épület falai. De ahogy aztán napról napra nőtt az árvaházba jelentkezők száma, éppúgy akadtak jószívű adományozók, akik enyhítették a nélkülözést.⁸³

A nővérek vitték magukkal a kis barokk oltárt is, és a második emeleten ideiglenesen egy szükségkápolnát rendeztek be. Mivel 1866 nyarán megromlott a kapcsolat a soproni és a bécsi ház között (ahová eredetileg küldték volna a magyar nővéreket novíciátusba), Basilissa főnöknő döntést várt a püspöktől a jelöltnök ügyében. Simor János püspök beleegyezése és a kánoni vizsga lefolytatása után 1867. január 21-én ebben a szükségkápolnában történt az első beöltözés. Öt fiatal hajadon lány kezdte meg a novíciátust a rend keretein belül.⁸⁴ Szolgáltatukra szükség is volt, mivel egyre több lett az ellátandó feladat. A ház fejlesztése során szerettek volna a nővérek egy kápolnát is kialakítani. Erre az udvaron álló raktárépület helye alkalmasnak bizonyult. A román stílusú kápolna (16. kép) tervezése és kivitelezése a neves soproni műépítész, Handler Nándor⁸⁵ munkája.

„A raktár alapjait teljes mértékben felhasználták. Hossza az utcafronttól a mai kereszthajóig terjedt. A falakat templom-magasságra húzták és gerendázattal fedték. A bejárat kiképzése és a felette lévő rózsza-ablak változatlanul megmaradt a későbbi nagytáskor. A mai főoltár is akkor készült, Hild Károly alkotása.

A kápolnát 1867. április 25-én a Szeplőtelen Szűz tiszteletére szentelte fel Simor János győri püspök, kinevezett esztergomi érsek.”⁸⁶

1867. május 16-án tartotta székfoglalóját az új esztergomi érsek, aki magával vitte Hummel Vilmost könyvtárosának.⁸⁷ Minthogy azonban Széchenyi grófnő már meghalt, az imént említett anyagi és lelki támogatók elköltöztek, a házvételi részletfizetés határideje pedig közeledett, egyre reménytelenebbé vált a nővérek helyzete. Az anyagi nehézségekről Basilissa főnöknő levélben számolt be az új püspöknek, Zalka Jánosnak,⁸⁸ segítséget és támogatást remélve. A püspök 200 forint gyorssegélyt és az adománygyűjtéshez ajánlást írt a nővéreknek.⁸⁹ Hogy az adósságokat rendezni tudják a nővérek, számos alkalommal adománygyűjtő útra indultak. A gyűjtésekből befolyt

---

⁸³ RAJ CZY M. MECHTILDIS: *Az Isteni Megváltó Leányai Kongregációjának története*, i. m., 9.

⁸⁴ RIBAI M. ELMA SDR: *Isteni Megváltó Leányai Kongregációjának története*, i. m., 49–50.

⁸⁵ Handler Nándor (1836–1888): híres soproni építész, Sopron arculatának megálmodója, megannyi középület és egyházi intézmény (többek között az Isteni Megváltó Leányai és az Orsolyita templom) tervezője, építője. Nagybátyja Zehetbauer Ottónak.

⁸⁶ RIBAI M. ELMA SDR: *Isteni Megváltó Leányai Kongregációjának története*, i. m., 50.

⁸⁷ Uo. 55.

⁸⁸ Zalka János (1820–1901): győri megyéspüspök, Simor János utódja. Egyházmegyéjében számos iskolát, templomot, zárdát alapított, fejlesztett.

⁸⁹ RIBAI M. ELMA SDR: *Isteni Megváltó Leányai Kongregációjának története*, i. m., 57.

összegekből a kápolna belső kialakítását kezdték el. Simor hercegprímás, aki a házvételhez korábban hozzájárult, elengedte a 10 ezer forintos kölcsön visszafizetését, helyébe alapítványt hozva létre 3 árva nevelésére, akiket a mindenkori győri püspök jelöl ki. A fennmaradó adósságokat, kamatokat egészen 1882. tavaszáig törlesztették a nővérek.⁹⁰

A második beöltözést már a kápolnában tarthatták meg 1868. február 3-án. Ebből az alkalomból került ide az a nagy feszület,⁹¹ mely ma is látható a templom jobboldali hajójában (17. kép). A kápolna felszereltsége idővel egyre gazdagodott, s noha kezdetben csak a nővéreknek és a növendékeknek épült, hívek is szép számmal jártak ide szentmisére. Ezen a városrészen ugyanis nem akadt más templom. Kedveltté vált a kis kápolna az énekes istentiszteletek miatt, 20 éven belül pedig már kicsinek is bizonyult a zárdaépülettel együtt.⁹² A háznagyobbítással együtt tehát a templombővítés is esedékessé vált. A megnagyobbított templom tervezője szintén Handler Nándor volt. A templom rózsablaka, kapuszerkezete és az afölött levő Mária mozaikábrázolás (18. kép) eredeti, az egykori kápolna részét képezte. 1887-ben épült a templomhoz a kereszthajó, a szentély (19. kép), a kis oratórium és a mellékoltárok⁹³ (20-21. kép). A templom festését és a Jézus Szíve diadalát ábrázoló oltárképet (22. kép) Storno Ferenc⁹⁴ készítette. Az elkészült templomról így ír Dr. Zehetbauer Ottó:⁹⁵

„A szépen sikerült románstílusú, keresztalakú templom... nemes egyszerűségében az egész városrésznél valódi díszére szolgál. Zalka János püspök ur 1887. október 10-én áldotta meg fényes segédlettel és a város lakosságának élénk részvétele mellett a templomot, házrészt, és a két harangot.”⁹⁶

---

⁹⁰ RAJ CZY M. MECHTILDIS: *Az Isteni Megváltó Leányai Kongregációjának története*, i. m., 10.

⁹¹ Schätzle M. Albina nővér számos helyen megfordult, hogy a soproni Megváltós Nővéreknek adományt gyűjtsön a megélhetésért, az építkezés okozta adósságok visszafizetéséért. Szívén viselte ezen túlmenően a zárdakápolna kellő felszereltségét is. Kapcsolatai révén Münchenből hozatta a nagy feszületet és a mellékoltárok szobraikat.

⁹² *Az Isteni Megváltóról Nevezett Nővérek Kongregációjának alapítása és magyarországi működése*, i. m., 94–95.

⁹³ Mária-oltár és Szent József oltár.

⁹⁴ Storno Ferenc (1821–1907): híres soproni festő-, és építőművész, restaurátor. Európa-szerte számos szakrális épület őrző keze nyomát.

⁹⁵ Dr. Zehetbauer Ottó (1856–1925): Kezdetben hitoktató, majd teológiai doktor, kanonok, az Megváltós Nővérek iskoláinak püspöki kinevezett igazgatója, Handler Nándor unokaöccse.

⁹⁶ *Az Isteni Megváltóról Nevezett Nővérek Kongregációjának alapítása és magyarországi működése*, i. m., 94–96.

A Jézus Szíve tisztelet mindig is élt a templomban, erről az oltárkép is tanúskodik, azonban a jezsuita szerzetesek országos mozgalma, missziója elindította az elsöpénteki ájtatosságot és litániát, mely által mindinkább több hívő lett az anyaház templomában. A nővérek letelepedése és működése, a templomépítés és házbővítés mind-mind jótékony hatással volt a környékre. Fejlődött az egész városrész: az apácák jelenléte által egyfajta fellendülés vette kezdetét.⁹⁷ Ezt maguk a nővérek is érezték, hiszen egyre többen jelentkeztek intézményükbe. Idővel azonban a fiúk szinte teljesen kiszorultak, csak lányok kerültek be a rend által fenntartott intézménybe.

Az új otthonba való költözéssel egy újfajta feladat állt elő az intézmény növendékeinek elemi oktatását illetően. A belvárosi iskolák távolsága a házon belüli oktatás kialakítását tette szükségessé. A szabályzat ugyan nem tiltotta, hogy anyagiak híján, tanító nélkül fenntartsanak szegény-iskolát,⁹⁸ a nővérek közül azonban senkinek sem volt képesítése tanításra. Újabb kihívás volt ennek eleget tenni, hiszen a rendi létforma, az árvák nevelése, a betegápolás, a szántóföld művelése mellett most még a tanulásra is összpontosítani kellett. Mindez azért sem volt egyszerű, mert a soproni orsolyiták főnöknője nem engedte, hogy tanítóképzőjükben képezhessék magukat a megváltós nővérek, mondván *e rend elsődleges célja a betegápolás és az árvák felkarolása*.⁹⁹ Valójában e döntés mögött inkább szakmai irigység és aggodalom húzódott.¹⁰⁰ Így a Püspöki Tanítóképzőben sajátították el az ismereteket, és a harmadik évben, a vizsgák letétele után négy nővér és két jelölt megszerezte a tanári képesítést. (Zalka püspök későbbi rendelkezése nyomán 1883-tól 1900-ig az IML rend tagjai is tanulhattak az orsolyiták tanítóképzőjében).¹⁰¹ Miután a nővérek közül többen képesítettek lettek, elgördült minden akadály az elől, hogy az intézményükben lévő növendékeket maguk tanítsák, és a helyi szükségleteket figyelembe véve, azoknak eleget tegyenek. S bár jogilag teljesen elhatárolódott a soproni ág Niederbronn-tól, a nővérekben mindig is élt a vágy az esetleges újraegyesülés iránt. Két próbálkozásuk hiúsult meg e téren: az egyik még Basilissa főnöknő idején, amikor is a kérés válasz nélkül maradt; a második kísérletre 1888-ban került sor:

---

⁹⁷ RAJCZY M. MECHTILDIS: *Az Isteni Megváltó Leányai Kongregációjának története*, i. m., 9.

⁹⁸ RIBAI M. ELMA SDR: *Isteni Megváltó Leányai Kongregációjának története*, i. m., 65–66.

⁹⁹ Vö. 16. o.

¹⁰⁰ RIBAI M. ELMA SDR: *Isteni Megváltó Leányai Kongregációjának története*, i. m., 66.

¹⁰¹ NÉMETH ILDIKÓ: *Sopron közép- és középszintű iskolái a 19. században*, Győr-Moson-Sopron Megye Soproni Levéltára, Sopron, 2005, 67.

„De ekkor már más akadály is útjában állt az egyesülésnek. A soproni ág eltért a Kongregáció eredeti célkitűzésétől, és a betegápolás mellett ugyanilyen arányban tanítással is foglalkoztak.”¹⁰²

Levelezés útján azonban nem szűnt meg a kapcsolat az elzászi és a soproni anyaház között, mindvégig jó viszonyt ápoltak egymással a nővérek. Noha a rend tagjai szívükben mindvégig kötődtek anyaházukhoz, beismerték, hogy a soproni szolgálatuk nélkülözhetetlen és pótolhatatlan. Így azon nővérek, akik itt maradtak, igyekeztek helyt állni és szembenézni a rendre nehezedeő legújabb kihívással, melyet a tanítás jelentett.

---

¹⁰² *Az Isteni Megváltóról Nevezett Nővérek Kongregációjának alapítása és magyarországi működése*, i. m., 77.

IV. MAGYARORSZÁG OKTATÁSHELYZETE A 18–20. SZÁZADBAN

1. A magyar iskolarendszer kiépülését elősegítő állami rendeletek, törvények

Noha a magyarországi iskolatörténet mintegy 1000 évre visszanyúlik a Szent Márton hegyén¹⁰³ alapított első bencés iskoláig,¹⁰⁴ és a középkor, valamint a reneszánsz idején is történt néhány fejlődés és újítás az oktatásügyben, egyik sem volt olyan számottevő, mint az 1777-es Ratio Educationis.¹⁰⁵ Ez az uralkodói rendelet ugyanis nemcsak, hogy kiterjedt az összes, eddig egyházi kézben lévő oktatási intézményre, alapjaiban tette egységessé a kiépülőben lévő magyar iskolarendszert.

„A magyarországi iskoláztatásban jelentős állomás Mária Terézia¹⁰⁶ uralkodói rendelkezése, az 1777-ben megjelent Ratio Educationis, amely voltaképpen felekezeten felüli első, egységes, állami, tanügyi szabályozás.”¹⁰⁷

A rendelet által tulajdonképpen nem csökkentve az egyházak által fenntartott intézmények jogait, az uralkodó állami felügyeletet kívánt gyakorolni az iskolák felett. Ennek átláthatósága és egyszerűsítése érdekében 8 tankerületre osztották fel az országot. A tankerületek igazgatói, a népiskolai felügyelők a királyi tanügyi főigazgatónak tettek jelentéseket, akik maguk is igyekeztek évente felkeresni az oktatási intézményeket. A Ratio Educationis volt az első olyan rendelet, mely az ország közoktatását rendszerbe kívánta foglalni az alapfoktól egészen a felsőoktatási intézményekig.¹⁰⁸ A rendelet

---

¹⁰³ Szent Márton hegye: ma Pannonhalma.

¹⁰⁴ KOVÁTSNÉ NÉMETH MÁRIA: 1000 éves a magyar iskola, in uő.: *Település-iskola-társadalom. Tanulmányok Győr-Moson-Sopron megye és Burgenland iskolatörténetéből 1777–1996*, Széchenyi Nyomda, Győr, 1996, 11.

¹⁰⁵ Ratio Educationis: Mária Terézia által 1777-ben kiadott rendelet, melynek jelentése: Tanügyi Rendszer. Ez volt az első uralkodói szabályozás, mely beleszólt az oktatásügybe, s azt az uralkodó felügyelete alá helyezte.

¹⁰⁶ Mária Terézia (1717–1780): magyar királynő, az egyetlen női uralkodó a Habsburg Birodalom történelmében.

¹⁰⁷ KOVÁTSNÉ NÉMETH MÁRIA: 1000 éves a magyar iskola, in uő.: *Település-iskola-társadalom. Tanulmányok Győr-Moson-Sopron megye és Burgenland iskolatörténetéből 1777–1996*, i. m., 18.

¹⁰⁸ Vö. NÉMETH ILDIKÓ: *Sopron közép fokú és középszintű iskolái a 19. században*, i. m., 15.

ajánlotta minden gyermeknek az iskolai oktatást, de azt nem tette kötelezővé. A korabeli iskolatípusok a következők voltak:

- Alapfokon: falusi, mezővárosi, városi iskola,
- Középfokon: kisközművelődési és nagyközművelődési iskola,
- Felsőfokon: akadémia és egyetem.¹⁰⁹

A falvakban felállították a hatosztályos elemi népiskolákat, mely az egyszerűbb, szegényebb sorsú gyermekeket hivatott felkarolni. Az új előírások szerint a tankerületi főigazgatóságok székhelyein létre kellett hozni ún. normaiskolákat (négy évfolyamos városi népiskola tanítóképzővel), valamint létrejöttek a királyi akadémiák. A kisközművelődési grammatikai osztályokat a nagyközművelődési poétikai és retorikai osztályok követték. A középiskolai tanulmányok megkezdésének alsó korhatára 10 év volt. A hazai felsőoktatásban újonnan létrejövő akadémiákon két év filozófiai és két év jogi tanulmányt lehetett folytatni. Az egyetemeken, a középkori egyetemi fakultásoknak megfelelően jogi, teológiai és orvosi, valamint ezeken túl bölcsészeti kar közül lehetett választani. Az oktatás nyelve továbbra is a latin volt, egészen 1844-ig. Az eddigi egyházi fenntartásban és felügyelet alatt működő iskolák államilag felügyelet alá kerültek a rendelet értelmében. Az egyházak vegyesen fogadták az uralkodói rendelkezést: a katolikusok többségében elfogadták, a protestánsok ellenezték, tiltakoztak a központosító törekvések ellen. II. József¹¹⁰ 1790-ben visszavonta többek közt ezt a rendeletet is, így aztán szükség volt egy újabb, javított kiadásra.

Az 1806-ban kiadott *Ratio Educationis Publicae*¹¹¹ némileg változtatott a három évtizeddel korábban íródott *Ratio*-n: az alsófokú népiskolák négy helyett három évfolyamúvá váltak; a kisközművelődési négyosztályossá, a nagyközművelődési hatosztályossá bővült; valamint a közművelődésben a latin nyelv mellett a magyart is tanulták a diákok.¹¹² A magyarországi iskolarendszert és oktatásügyet 1848-ig ez a két rendelet határozta meg.

---

¹⁰⁹ KOVÁTSNÉ NÉMETH MÁRIA: 1000 éves a magyar iskola, in uő.: *Település-iskola-társadalom. Tanulmányok Győr-Moson-Sopron megye és Burgenland iskolatörténetéből 1777–1996*, i. m., 18.

¹¹⁰ II. József (1741–1790): Mária Terézia fia, osztrák főherceg, magyar és cseh király.

¹¹¹ *Ratio Educationis Publicae*: királyi tanügyi intézkedés, mely módosította és tisztázta a korábban kiadott oktatással kapcsolatos rendeletet.

¹¹² NÉMETH ILDIKÓ: *Sopron középfokú és középszintű iskolái a 19. században*, i. m., 17.

Az 1848/49-es forradalom és szabadságharcot követően az osztrákok kiterjesztették hazánkra is tanügyi rendelkezésüket, az ún. Entwurf-ot¹¹³. Eszerint a gimnáziumok összevonásával nyolcosztályos főgimnázium létesítését szorgalmazták. Minden évfolyamon kötelezővé tették a német nyelv és irodalom oktatását. Az Entwurf a tanárok felé is szigorú követelményeket támasztott: minden tantárgyat csak megfelelően képezett szaktanár oktathatott. A főgimnáziumi tanulmányok érettségivel zárultak, mely után a végzett tanulók bármely felsőoktatási intézménybe jelentkezhetnek és felvételt nyerhettek.

„Az Entwurf nyomán jött létre egy új iskolatípus: a reáliskola.”¹¹⁴

A három vagy négyosztályos alreáliskolára épült rá a hároméves főreáliskola. A reális tanulók leginkább kereskedelmi, iparos és egyéb gyakorlati pályákra készültek. A tanulmányok itt nem érettségivel, hanem záróvizsgával végződtek, ami után leginkább műszaki felsőoktatási képzésben vehettek részt a diákok. A reáliskolák tannyelve az adott város lakóinak anyanyelvéhez igazodott.¹¹⁵

Az 1867-es kiegyezés következményeképp megalakulhatott az első felelős magyar kormány, az Andrássy-kormány. Az oktatás így magyar kézre került, s az első oktatásügyi miniszter nem más volt, mint a század egyik legjelentősebb oktatáspolitikusa, Eötvös József.¹¹⁶ A miniszterek azon munkálkodtak, hogy a lehető legtöbb területen, a Habsburg Birodalomtól függetlenül hozhassanak döntéseket és irányíthassák Magyarországot. A kormányalakítást követő évben, 1868-ban, életbe lépett Magyarország első népoktatási törvénye a 38. törvénycikk értelmében. Ez a törvény – Poroszország után másodikként – kötelezővé tette a 6 és 12 éves kor közötti gyermekek oktatását. Az iskolákban mindenki anyanyelven tanulhatott. Új iskolatípus jött létre: a polgári iskola, mely az elemi iskolára épült. Miután a diákok 12 éves koruk után elhagyták az iskolapadot, vasárnaponként ún. ismétlő iskolába járhattak, ahol tudásuk szinten tartását szavatoltathatták. A rendelkezés a tanítóképzést is érintette: gyakorlóiskolákkal összekapcsolt három évfolyamos tanítóképzőket állítottak fel több helyütt az országban. A törvény újdonsága, hogy a

---

¹¹³ Entwurf: osztrák tanrendszer, mely a magyar oktatási rendszert átformálta.

¹¹⁴ KOVÁTSNÉ NÉMETH MÁRIA: 1000 éves a magyar iskola, in uő.: *Település-iskola-társadalom. Tanulmányok Győr-Moson-Sopron megye és Burgenland iskolatörténetéből 1777–1996*, i. m., 19.

¹¹⁵ NÉMETH ILDIKÓ: *Sopron középfokú és középszintű iskolái a 19. században*, i. m., 18.

¹¹⁶ Eötvös József (1813–1871): író és politikus, a Batthyány-kormány, majd az Andrássy-kormány vallás- és közoktatásügyi minisztere, 1870-től a Magyar Tudományos Akadémia elnöke.

felekezeten, államon, önkormányzaton túl bármely magánszemély és társulat is kaphat fenntartási és működési engedélyt iskolalétesítésre.

Az 1883. évi XXX. ún. középiskolai törvény az Entwurf előírásait hagyta jóvá és erősítette meg. A törvénycikk a középiskolák és azok tanárainak képesítését hivatott szabályozni, rendszerbe foglalni. Az ifjúság általános műveltségére létrehívott középiskolákat két csoportra oszthatjuk: a gimnáziumokban a humán jellegű tantárgyak, míg a reáliskolákban a modern természettudományok és a különféle nyelvek domináltak. Számos szakképző középiskolát hoztak létre az ország különböző pontjain, melyekben főként ipari és mezőgazdasági ismereteiket bővíthették a tanulók.

Az 1899-es tanévben új középiskolai tantervet vezettek be,¹¹⁷ és kb. két évtizedig nem is történt nagyobb változás az oktatásügyben. Érdeemes megemlíteni viszont, hogy a 20. század elejétől már nők is részt vehettek a felsőoktatásban, ami nagy előrelépésnek számított, hiszen azelőtt csak Svájcban és Franciaországban volt erre lehetőség. Az 1924. évi középiskolai törvény háromféle középfokú iskolatípust különböztetett meg: a humán gimnáziumot, a reál gimnáziumot és a reáliskolát. Az 1926. évi VII. törvénycikk a népiskolák létesítését szorgalmazza a mezőgazdasági népesség iskoláztatása céljából.¹¹⁸

„Az 1927. évi XII. tc. a polgári iskolát középfokú iskolává minősítette. Ez a tanító- és óvóképzőkbe s egyéb szakiskolákba nyitotta meg az utat az oda igyekvő fiataloknak.”¹¹⁹

A 20. században számos törvény és rendelet született meg a hazai oktatással kapcsolatban. Nem céлом továbbá ezeket bemutatni, csupán a magyar iskolarendszer kiépülését szolgáló legelemibb rendelkezéseket kívántam felsorolni. Ennek tükrében érdemes szemlélni a megváltós nővérek oktatással kapcsolatos kezdeményezéseit, melyre dolgozatomban egy külön fejezetet szentelek.

---

¹¹⁷ NÉMETH ILDIKÓ: *Sopron középfokú és középszintű iskolái a 19. században*, i. m., 27.

¹¹⁸ A megváltós nővéreket sokhelyütt az országban saját iskoláik irányításán túl ezen népiskolák vezetésére és felügyeletére is felkérték.

¹¹⁹ MÉSZÁROS ISTVÁN – NÉMETH ANDRÁS – PUKÁNSZKY BÉLA: *Neveléstörténet. Bevezetés a pedagógia és az iskoláztatás történetébe*. Osiris Kiadó, Budapest, 2005, 322.

2. A magyarországi kisgyermeknevelés előzményei és kialakulása

A. A kisgyermeknevelés gyakorlatának kibontakozása külföldön

Az ipari forradalmat megelőzően, a világ természetes rendje és módja szerint az édesanya nevelte otthon a gyermekeit, amíg az édesapa munkával kereste meg a betevő falatnak valót. Az ipari forradalom robbanásszerű fejlődése a gazdaság és az egész társadalom átalakulását eredményezte. Emberek tömegei költöztek a városokba,¹²⁰ de a rossz lakhatási és egészségügyi körülmények miatt nagy volt a gyermekhalandóság. A középkortól kezdve pedig a gyermekek is kivették a részüket a munkából, nem törődve a gyermek életkori sajátosságaival, mely szerint a játék a legfejlesztőbb tevékenység számukra. Ugyan már a 18. században is voltak törekvések, főként Angliában, Poroszországban, Franciaországban, Hollandiában és Itáliában, de ezek a kezdetleges „iskolák” leginkább csak a gyermekfelügyeletet biztosították. Ezekben az országokban épült ki elsőként az iskolarendszer.¹²¹

Minden óvoda anyjának tekinthetjük az ún. „Jellemalakítás Intézetét”, melyet a new lanark-i¹²² textilgyár tulajdonosa, Robert Owen¹²³ hozott létre 1816-ban. A gyárában dolgozó szülők számára szeretne volna megoldani gyermekeik elhelyezésének kérdését. Az intézetben férfi pedagógusok gondozták, nevelték a gyermekeket pénzért cserébe. A világ első óvodájának főbb alapelvei a következőkben foglalhatók össze:

- játékos tanítás,
- kirándulások,
- ének, tánc, zene,
- a testi fegyelmezés elvetése.

---

¹²⁰ Ezt urbanizációnak, városiasodásnak is nevezzük.

¹²¹ MÉSZÁROS ISTVÁN – NÉMETH ANDRÁS – PUKÁNSZKY BÉLA: *Neveléstörténet. Bevezetés a pedagógia és az iskoláztatás történetébe.* i. m., 151.

¹²² New Lanark: a skóciai Clyde folyó partjára épített faluban gyapotfeldolgozó üzemeket létesítettek, hogy a vízi energiát felhasználva hatékony ággá fejlődjön a textilipar. Egészen a 20. század közepéig sikeres volt ez az elgondolás. Ma New Lanark a világörökség részét képezi, Skócia egy fontos turisztalátványossága.

¹²³ Robert Owen (1771–1858): A new lanark-i textilgyár tulajdonosa, aki emberséges nézeteket vallott munkásaival szemben: csökkentette a munkaidőt, gyermekeket nem alkalmazott, sőt megszervezte számukra az intézményes nevelődés kereteit a gyáron belül.

A foglalkozások kezdetben iskolai jellegűek voltak: a napirendben a játékon és imán túl ének, számolás, rajzolás, betűtanulás is szerepelt. Bár kortársai nem nézték jó szemmel Robert Owen újító törekvéseit, mégis Európa-szerte sorra létesültek a kisgyermeknevelő intézmények. Látnunk kell, hogy ezek a törekvések segítették elő a gyermek érdekeit mindenkor szem előtt tartó felfogást, mely a mai gyermeknevelés alapjait képezi.

B. Hazai kiseddévás és óvóképzés

A hazai kiseddévás első kiemelkedő alakja Brunsvik Teréz,¹²⁴ aki Európát bejárva próbálta összegyűjteni azokat a módszereket és gyakorlatokat, melyeket a gyermeknevelés terén lehetne hasznosítani Magyarországon. Svájcban találkozott Pestalozzival,¹²⁵ aki kiseddévó intézményt működtetett. Az owen-i elgondoláshoz hasonlóan nála sem alkalmazhattak a nevelők semmiféle testi fenytést, ellenkezőleg, a gyermek személyének tisztelete és szeretete volt az első. Brunsvik Teréz az itt látott gyakorlatot igyekezett megvalósítani Magyarországon is. 1828. június 1-jén Budán, a Krisztinavárosban nyitotta meg első kiseddévóját, az Angyalkertet, mely egyedülállónak számított Közép-Európában. Néhány éven belül további tíz intézmény megalakulása követte ezt. A 2-7 év közötti gyermekek számára létrehozott kiseddévóban az ima, játék, ének, betűismeret, természetrajz, valláserkölcsi nevelés és a mindennapokra való felkészítés volt meghatározó. A dualizmus kori magyar, függetlenedni vágyó, nacionalista érzelmeket tápláló politikusok (pl. Kossuth és Széchenyi) támogatták Brunsvik elképzeléseit. Ő ugyanis németajkú léte ellenére az óvodai foglalkozások magyar nyelvűségét szorgalmazta. Az intézmény létjogosultságát bizonyítja, hogy 1848-ig kb. 90 óvodát állítottak fel az ország területén. Ezt az 1836-ban megalapított Kiseddévó Intézeteket Magyarországon Terjesztő Egyesület segítette leginkább elő. Tagjai a már meglévő kiseddévók fenntartását és újabbak felállítását tűzték ki célul.¹²⁶

---

¹²⁴ Brunsvik Teréz (1775–1861): Keresztanyja Mária Terézia, Beethoven tanította zongorázni Martonvásáron. Bejárta egész Európát és hazahozta a jó gyakorlatokat, melyeket külföldön látott.

¹²⁵ Johann Heinrich Pestalozzi (1746–1827): svájci pedagógus, korának egyik kiemelkedő alakja a neveléstörténetben. Számos századforduló környéki reformmozgalom táplálkozik szellemi örökségéből.

¹²⁶ MÉSZÁROS ISTVÁN – NÉMETH ANDRÁS – PUKÁNSZKY BÉLA: *Neveléstörténet. Bevezetés a pedagógia és az iskoláztatás történetébe*, i.m., 298.

Brunszvik hatására európai szintű hírnevet szerzett a magyar óvodaügy kérdése. Még nem beszélhetünk a mai értelemben vett óvodáról, hiszen a mindennapok részét az iskolákhoz hasonló ismeretátadás töltötte ki. A kisgyermekoktatás az első 30-40 évben eleinte csak férfiak voltak. Ők az 1837-ben Tolnán létrehozott képzőintézetben szerezhették meg szakmai tudásukat. Gyakorlati tapasztalatokra is szert tehettek a képzősök, hiszen a mai gyakorló óvodák elődjében bizonyítaniuk kellett a pedagógusi hivatásra való rátermettségüket.¹²⁷

Az óvodaügy kérdésére az 1891-ben meghozott Kisdédóvási törvény¹²⁸ tette fel a pontot. A 8 fejezetből álló törvény szövege a 3-6 éves kor közötti gyermekek kötelező óvodai neveltetésére, a kisdédóvók felállítására, valamint a kisdédóvónők és dajkák képzésére és a felvétel kritériumaira is kitér. A 2 éves kisdédóvó képzés feltétele a polgári iskola vagy négyéves gimnázium elvégzése, valamint a betöltött 14. életév.¹²⁹ A kisdédóvási törvény európai szintű hírnevére az alábbi cikk is felhívja a figyelmet:

„Múltán hivatkozhatunk arra, hogy Franciaország és a svájci Genf kanton mellett Magyarország a legelső között volt, midőn a kisdédóvás ügyét törvényhozásilag rendezte.”¹³⁰

A képzést követően elméleti és gyakorlati vizsgát kellett tenniük a növendékeknek, majd ha ezt sikeresen teljesítették, egy tapasztaltabb óvodapedagógus mellett kezdhették meg a munkát a pályakezdők. 18 éves korukban kaphattak csak óvóképesítő oklevelet, mellyel bármelyik óvodában elhelyezkedhettek az óvodapedagógusok.¹³¹

A két világháború következményeként sok óvodaépület semmisült meg a pusztításban és jelentősen lecsökkent az óvodás gyermekek száma is. Mivel a háború miatt sokszor a nőknek is munkába kellett állniuk, miként az ipari forradalom idején,¹³² úgy most is nagy igény mutatkozott a gyermekek óvodai ellátására.

---

¹²⁷ MOLNÁR BALÁZS – PÁLFI SÁNDOR – SZEREPÍ SÁNDOR – VARGÁNÉ NAGY ANIKÓ: A koragyermekkorai nevelés Magyarországon a kezdetektől napjainkig [online], 2.

¹²⁸ 1891. évi XV. törvénycikk a kisdédóvásról.

¹²⁹ MÉSZÁROS ISTVÁN – NÉMETH ANDRÁS – PUKÁNSZKY BÉLA: *Neveléstörténet. Bevezetés a pedagógia és az iskoláztatás történetébe*, i. m., 311.

¹³⁰ SZABADOS LÁSZLÓ: Felsőfokú Óvónőképzés Sopronban, *Soproni Szemle* 18 (1964/2) 51.

¹³¹ MÉSZÁROS ISTVÁN – NÉMETH ANDRÁS – PUKÁNSZKY BÉLA: *Neveléstörténet. Bevezetés a pedagógia és az iskoláztatás történetébe*, i. m., 311.

¹³² Vö. 30. o.

1949-ben az óvodák a Vallás- és Köznevelési Minisztérium hatáskörébe kerültek. Ez az állami befolyás segítette a pedagógusok ideológiai átnevelését a kor politikai nézeteinek tükrében. Az állami hatóságoknak különféle eszközei voltak arra, hogy az általa hirdetett eszmék szerint történjék az óvodákban, iskolákban a nevelő-oktatómunka. 1953-ban az országgyűlés ún. Óvodai törvényt¹³³ fogalmazott meg, mely az óvoda célkitűzését a gyermek szocialista embereszményének kimunkálásában látta.¹³⁴ Az 1957-ben íródott Nevelőmunka az óvodában kézikönyv, majd az ennek mintájára írt Az Óvodai Nevelés Programja c. dokumentum, és 1989-es továbbfejlesztett változata adta a 20. századi óvodai nevelés alapjait. 1990-ig az óvodai nevelés az iskolára való felkészítést tartotta szem előtt, a kötelező foglalkozások által egyre jobban erősödött az iskolai jelleg. A 21. századi óvodai nevelés alapját a 2012-ben kiadott ún. ONAP¹³⁵ adja. Eszerint elmondható, hogy az óvoda, érzelmi biztonságot nyújtó légköre segít a gyermeki személyiség harmonikus kibontakoztatásában. Az óvoda tehát nem ölthet iskolai, frontális jelleget, hanem annak a gyermek érdeklődésére és kíváncsiságára kell épülnie. Ezt legjobban a különféle játéktevékenységek révén lehet elérni. A játék ugyanis a gyermek legelemibb, legfontosabb és legfejlesztőbb tevékenysége.¹³⁶ A mai gyermeknevelés központi, meghatározó eleme maga a gyermek.

A 2020/2021-es nevelési év adatait tekintve elmondható, hogy a közel 200 évvel ezelőtt indított első kisdédóvó óta mintegy 4500 fölé emelkedett az óvodák száma Magyarországon.¹³⁷ A kezdeti célkitűzésen túlmenően az óvoda ma már nemcsak gyermekmegőrző hely, hanem a köznevelési rendszer szakmailag önálló láncszeme, mely a szülőkkel karöltve aktívan vesz részt a gyermekek nevelésében. A 3-6 éves korú gyermekek számára az óvoda az első intézményesített szocializációs színtér, éppen ezért nélkülözhetetlen szerepet tölt be a gyermek társas kapcsolatainak kiépítése szempontjából.

Az óvodapedagógus szakma hiányszakmának számít manapság. A pedagógustársadalom elöregedése és a fiatalok pályaelhagyása jellemzi a mai magyar

---

¹³³ 1953. évi törvény a kisdédóvásról.

¹³⁴ Vö. 1953. évi törvény a kisdédóvásról.

¹³⁵ 363/2012. (XII. 17.) Korm. rendelet az Óvodai nevelés országos alapprogramjáról (ONAP): <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1200363.kor> (letöltve: 2022. 05. 02.).

¹³⁶ Vö. ONAP.

¹³⁷ ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/oktat/ovoda2021/index.html (letöltve: 2022. 05. 02.).

valóságot. Amíg 2017-ben közel 5000 fő jelentkezett az óvodapedagógus képzésre, addig ez idén alig érte el a 2200-at.¹³⁸ A pedagógusi hivatást csak szívvel-lélekkel lehet végezni, emiatt is nélkülözhetetlen az óvodapedagógusok kisgyermekes körében végzett munkája. A szakmai, erkölcsi és anyagi megbecsülés segíthetné a fiatalokat, hogy újból rátaláljanak a gyermeknevelés szépségeire és örömeire. A mai felsőoktatásban Magyarország 15 főiskolája és egyeteme indít óvodapedagógus képzést. Köztük az egyik legnevesebb a Soproni Egyetem Benedek Elek Pedagógiai Kara, mely az egykori Megváltós Nővérek szellemi és lelki örökségének része.¹³⁹

3. Sopron iskolatörténeti áttekintése a 18–19. században

Sopron¹⁴⁰ mindig is jelentős szerepet töltött be az ország kulturális, gazdasági, társadalmi életében. Nincs ez másként az oktatással kapcsolatban se, hiszen egy kiemelkedő iskolavárosról beszélünk. Már az 1350-es években működött itt városi plébániai iskola.¹⁴¹ A 15–16. századtól a város száznál is több diákot küldött ki külföldi egyetemekre tanulni, valamint különféle mesterségeket elsajátítani. A 17. századból ismert már néhány neves oktatási intézmény – többek között az evangélikus és a jezsuita gimnázium-, de talán a 19–20. század kínálta a legsokszínűbb iskolatípusokat felvonultató palettát.¹⁴² Számos állami, egyházi és magániskolát hívtak létre e korban, néhány közülük még ma is fennáll (pl. evangélikus líceum, Orsolyiták gimnáziuma) vagy átszerveződött.

A város első normál iskoláját 1777-ben indította el a Fegyvertár utcában. Emellett egy rajziskola is létrejött, mely a háromosztályos iskola negyedik osztályaként szolgált, ahová a város iparos és kereskedő tanoncai járhattak. 1781-ben a város eltörölte a normál

---

¹³⁸ https://eduline.hu/erettsegi_felveteli/20220414_ovodapedagogus_szak_2022_ovonohiany (letöltve: 2022. 04. 22.).

¹³⁹ felvi.hu/felveteli/szakok_kepzesek/szakleirasok!/Szakleirasok/index.php/szak/80/kepzes_indito_intezmenyek (letöltve: 2022. 04. 23.).

¹⁴⁰ Sopron: nyugati határszélen fekvő, kb. 60000 lelket számláló, gazdasági, kulturális, társadalmi értékekben bővelkedő megyei jogú város.

¹⁴¹ NÉMETH ILDIKÓ: *Sopron középfokú és középszintű iskolái a 19. században*, i. m., 31.

¹⁴² MASTALIRNÉ ZÁDOR MÁRTA: *Soproni középiskolák (1557–1996)*, in Kovátsné Németh Mária: *Település-iskola-társadalom. Tanulmányok Győr-Moson-Sopron megye és Burgenland iskolatörténetéből 1777–1996*, Széchenyi Nyomda, Győr, 1996, 189.

iskola tandíját, 1792-től pedig kötelezte a tanulókat a magyar nyelv tanulására.¹⁴³ A kor követelményeinek eleget téve a tanoncok már nem a céhek műhelyeiben képződtek, hanem iskolapadban (ezt később az 1872-es iparoktatásról szóló törvény is szabályozta).¹⁴⁴ Ez a fajta iskolatípus 1909-ben szűnt meg, a tanulók ipariskolákba szervezésével.¹⁴⁵

Ezt követően a 19. század elején az evangélikus egyházközség szervezte meg az első polgári iskolát, de ennek virágzása valójában a század végén indult be a következő intézmények megszervezésével:

„1882: a Szent Orsolya rend polgári leányiskolájának alapítása, 1896: az irgalmasok (szürkék) polgári leányiskolája, 1904: állami fiú polgári iskola, 1918: állami leány polgári iskola.”¹⁴⁶

Az osztrák oktatási reform, az Entwurf hatására új iskolatípus szerveződött meg Sopronban: a reáliskola. 1850-ben megnyílt a katolikus reáliskola, melyre az evangélikus egyház válaszként alreáliskolát létesített.¹⁴⁷ A két iskola 1864-ben egyesült az akkor már Templom utcában működő épületben. 1868 őszén városi főreáliskola néven 157 tanulóval indult meg itt a tanítás. Az 1875-ös rendelet nyomán nyolcosztályossá lett az iskola, mely érettségivel zárult a tanulók számára. 1876-tól állami tulajdonba került.¹⁴⁸ Az iskola 100 évvel ezelőtt, 1922-ben vette fel a Széchenyi István nevét, 1942-ben gimnáziummá lett. Az intézmény ma négy-, és hatosztályos gimnáziumként működik, Sopron egyik legkiemelkedőbb iskolájaként (23. kép).

Az ország egyik legrégebbi protestáns intézménye, Sopron legnagyobb múltú középiskolája az Evangélikus Líceum (24. kép), melynek alapítása az 1557-es évre

---

¹⁴³ KÖRNYEI ATTILA: Adatok és gondolatok a soproni iskolai oktatás XIX. és XX. századi állapotáról, *Soproni Szemle* 50 (1996/2-3) 121.

¹⁴⁴ MASTALIRNÉ ZÁDOR MÁRTA: Soproni középiskolák (1557–1996), in Kovátsné Németh Mária: *Település-iskola-társadalom. Tanulmányok Győr-Moson-Sopron megye és Burgenland iskolatörténetéből 1777–1996*, i. m., 209.

¹⁴⁵ Uo. 208.

¹⁴⁶ KÖRNYEI ATTILA: Adatok és gondolatok a soproni iskolai oktatás XIX. és XX. századi állapotáról, i. m. 122.

¹⁴⁷ KOVÁTSNÉ NÉMETH MÁRIA: 1000 éves a magyar iskola, in uő.: *Település-iskola-társadalom. Tanulmányok Győr-Moson-Sopron megye és Burgenland iskolatörténetéből 1777–1996*, i. m., 19.

¹⁴⁸ MASTALIRNÉ ZÁDOR MÁRTA: Soproni középiskolák (1557–1996), in Kovátsné Németh Mária: *Település-iskola-társadalom. Tanulmányok Győr-Moson-Sopron megye és Burgenland iskolatörténetéből 1777–1996*, i. m., 196–197.

tehető.¹⁴⁹ Az évszázadok során a líceumi oktatás számos reformon esett keresztül. Az 5 osztályú gimnázium kiegészült az ún. líceumi kurzussal, mely további három évet vett igénybe, melynek keretében jogi, teológiai és filozófiai osztályokat végeztek a tanulók.¹⁵⁰ 1829-ben a líceum keretein belül tanítóképzőt, 1836-ban reáliskolát állítottak fel. A 19. század közepén már több mint 400 tanulója volt az iskolának.

„1948-ban államosították az iskolát. Ekkor vette fel Berzsényi Dániel nevét. Új típusú 4 osztályos gimnáziumként működött. (...) Az 1991/92. tanévtől kezdődően ismét evangélikus líceumként működik.”¹⁵¹

A másik nagy hírű soproni iskola az 1636-ban alapított jezsuita gimnázium volt. Miután a reformáció következtében elérték Sopron városát a hitújítók eszméi, az egykori győri püspök, Draskovich György¹⁵² jezsuita szerzetesek betelepítésével igyekezett visszaállítani a katolikus vallásgyakorlatot. Ugyan maga a nádor buzdította a katolikus kollégium felállítását, a városi tanács protestáns tagjai azonban még a letelepedést követő évtizedekben is megpróbálták a rend ellenlébasai lenni. Előre szerződésben megkötötték, hogy a jezsuiták a városi tanács beleegyezése nélkül nem dönthettek fontosabb dolgokban, valamint nem vásárolhattak új telket, s nekik adott épületeken túl nem terjeszkedhettek.¹⁵³ Pedig erre a 18. század felében már nagy igény mutatkozott, hiszen a kollégiumi tanulók száma elérte az 500-at is.¹⁵⁴ Az 1773-as év nagy próbatétel elé állította a jezsuitákat: XIV. Kelemen pápa feloszlatta a rendet.¹⁵⁵ Ez többek között annak volt köszönhető, hogy az európai uralkodók fenyegetve érezték hatalmukat, mivel a missziójuk és oktatási tevékenységük révén hatalmas befolyással bírtak a jezsuiták az egész világban.¹⁵⁶

---

¹⁴⁹ Uo. 189.

¹⁵⁰ Uo. 190.

¹⁵¹ Uo. 192.

¹⁵² Draskovich György (1599–1650): Megyéspüspök, aki jelentős összeggel támogatta a jezsuiták győri és soproni letelepedését, valamint a kollégium felállítását.

¹⁵³ *A 300 éves soproni Szentbenedekrendi Sz. Asztrik Kat. Gimnázium Jubileumi Értesítője*, Székely és Társa Könyvnyomdája, Sopron, 1936, 120–121.

¹⁵⁴ Uo. 125.

¹⁵⁵ XIV. Kelemen pápa 1773-ban feloszlatta a jezsuita rendet az európai vezetők nyomására. Ők ugyanis féltették politikai hatalmukat, hiszen addigra már a rend rengeteg kapcsolattal, befolyással rendelkezett. A rend visszaállítása 1814-ben történt meg.

¹⁵⁶ jezsuita.hu/a-jezus-tarsasaga.1773-ban/ (letöltve: 2022. 04. 28.).

„A Szt. György-templom és a kollégium a soproni káptalan tulajdonába ment át. A gimnáziumot és a konviktust egy ideig a megsemmisülés fenyegette.”¹⁵⁷

A jezsuita nevelés szigorú volt, a vallásos nevelésre óriási hangsúlyt fektettek: ezt a szombati hittanórák, a különféle napi imádságok és a havi szentgyónás is bizonyítja. A jezsuiták által terjesztett Mária Kongregáció a Mária-kultusz népszerűsítésére jött létre a protestantizmus idején. Célja volt, hogy emlékeztesse a katolikusokat, hazánk Nagyboldogasszonynak való felajánlására. Éppen ezért a Máriás lelkületet igyekeztek kimunkálni énekekkel, imákkal már a gyermekek szívében is.¹⁵⁸ A Mária Kongregáció a magyarságtudat elmélyítésére és a hazafias érzület ápolására hivatott szolgálni. Ezt az egyesületbe tömörülést később más egyházi iskolák, többek között a szürkéék intézményei is átvették. Náluk a társulatot a lelkész, a csoportokba tömörülő diákokat egy-egy nővér vezette.¹⁵⁹

A rend ideiglenes feloszlata után, 1777-től a Domonkos rend tagjai oktattak az egykori jezsuita kollégiumban, majd 1802-ben vették át a bencések az iskolát.¹⁶⁰ Az Entwurf hatására a gimnáziumot nyolcosztályossá és német tannyelvűvé szervezték át.¹⁶¹ 1851 szeptemberében itt tartották a városban először meg a gimnáziumi tanulmányokat lezáró érettségi vizsgát. A vallásos nevelés a továbbiakban is jellemzője volt a gimnáziumnak: napi szintű szentmisére járás, havi szentgyónás, szentáldozás, vasárnapi katekézis, litánia, húsvét előtti lelkigyakorlat és egyéb ájtatosságok, melyekben a pedagógusok példamutatóan helytálltak. A bencés rend vezetése alatt sem szűnt meg fejlődni az intézmény: 1875-ben került átadásra az új iskolaépület a Szent György utcában. A századfordulón volt először női magántanulója az iskolának, tehát alapvetően egy fiúgimnáziumról beszélhetünk. 1920-ban iskolai cserkészcsapat alakult. 1922-ben, 100 évvel ezelőtt vette fel az intézmény Szent Asztrik nevét, melyet 1948-ig viselt.¹⁶² Az

---

¹⁵⁷ *A 300 éves soproni Szentbenedekrendi Sz. Asztrik Kat. Gimnázium Jubileumi Értesítője*, i. m., 125.

¹⁵⁸ Uo. 138.

¹⁵⁹ NÉMETH ILDIKÓ: *Sopron középfokú és középszintű iskolái a 19. században*, i. m., 88.

¹⁶⁰ Számos egykori jezsuita iskolát vettek át Magyarországon a bencések. Számukra az egykori ferences rendi kolostort (ma Nagyboldogasszony templom) ajánlották fel lakóhelyül.

¹⁶¹ *A 300 éves soproni Szentbenedekrendi Sz. Asztrik Kat. Gimnázium Jubileumi Értesítője*, i. m., 139.

¹⁶² MASTALIRNÉ ZÁDOR MÁRTA: *Soproni középiskolák (1557–1996)*, in Kovátsné Németh Mária: *Település-iskola-társadalom. Tanulmányok Győr-Moson-Sopron megye és Burgenland iskolatörténetéből 1777–1996*, i. m., 194–195.

államosítás után még két esztendeig működött az iskola. Az épület ma a Roth Gyula Szakképző Iskola és Kollégium intézményeként működik tovább (25. kép).

Az 1800-as évek közepéig elmondható, hogy a leányifjúság számára az iskolai oktatás legtöbbször az elemi iskola befejezéséig tartott. Sopronban azonban példátlan összefogással idejekorán létrehozta egy magán leányiskolát, amelynek két éves képzési ideje alatt a női, asszonyi hivatásra való felkészülés került előtérbe. Az iskola 1871-ben nyílt meg, a város fenntartásában, magyar-német nyelven, felekezeti hovatartozástól függetlenül.¹⁶³ A Felsőbb Leányiskola 1875-ben az állam kezébe került át, ekkor megváltozott a neve is Soproni M. Kir. Állami Felsőbb Leányiskolára. Ekkor a tanulói létszám már elérte a 75-öt. A tanítás nyelve 1881-től lett magyar. A 20. század során leánylíceumként, leánygimnáziumként működött, majd József Attila Szakközépiskola és Kereskedelmi Szakmunkásképző Intézet néven élt tovább az iskola.¹⁶⁴ A Deák téri épületben ma a Szent Orsolya Római Katolikus Általános Iskola alsó tagozatos diákjai tanulnak (26. kép).

Az 1747-ben Sopronba érkező orsolyita apácák letelepedése a leányifjúság iskoláztatását próbálta megoldani. Az első években két elemi iskolát működtettek, a 19. században viszont már többféle iskolatípussal büszkélkedhettek:

„Elemi iskolákat (külső, belső), polgári iskolát, ez utóbbit egészítették ki kézimunka tanfolyammal, volt 4 osztályból álló elemi tanítóképző, 3 osztályból álló felső nép- és polgári iskolai tanítóképző, varró-, ipari- és műhímezési iskola, rajziskola, ismétlő iskola és cselédiskola.”¹⁶⁵

A leánygimnáziumot az 1907/08-as tanévben, kizárólag magánjelleggel tudták elindítani a nővérek. Ekkor 7 növendék tanult a gimnáziumban, de 15-20 évre rá ez a szám 120-130-ra növekedett. Az iskolában önképzőkörök, Mária Kongregáció és Eucharisztikus Leányszövetség is létrejött.¹⁶⁶ A II. világháborúban, Sopron bombázásakor súlyos találat érte a rendházat, templomot, iskolaépületet. Ezt követően 1948-ban sor került az államosításra is. Az orsolyiták tanítóképzőjét 1957-ben szüntették meg.¹⁶⁷ Az évtizedek

---

¹⁶³ Uo. 197.

¹⁶⁴ Uo. 198–199.

¹⁶⁵ Uo. 199.

¹⁶⁶ Uo. 200.

¹⁶⁷ Uo. 203.

folyamán többször változtatott nevet az iskola – pl.1992-ig Belvárosi Általános Iskola néven működött–, de az intézmény nem szűnt meg, ma is nagymértékben fejlődik. Jelenleg az óvodától a gimnáziumig (27. kép) nevelkedhetnek az orsolyiták intézményében a gyermekek.

Az Evangélikus Tanítóképző (28. kép) kapuit 1858-ban nyitotta meg. Kezdetben előkészítő évfolyammal indult, 1863-tól csak a gimnáziumot végzett diákok voltak felvehetőek. Az 1880-as években négy évfolyamúvá, 1923-tól öt évfolyamúvá vált a tanítóképzés. Az egykori épületet bombatalálat érte, az intézményt ekkor áthelyezték, majd rövidesen államosították, és 1957-ben megszüntették.

„99 éves fennállása alatt (1858–1957) 1819 tanítói oklevelet adtak ki.”¹⁶⁸

A városban számos iskola létesült még a 19–20. században. A különféle nevelő-, magánjellegű intézetek (pl. Siketnémák Intézete, Állami Honvéd Főreáliskola, Tiszti Leánynevelő Intézet, Lähne Intézet, Csöndes-féle Intézet) mind-mind a város oktatásképeinek sokszínűségét tárják elénk.¹⁶⁹ A soproni iskolák nemcsak a Dunántúlon, hanem országosan is elismertek voltak, olykor több száz éves múltjuk miatt. A város felekezeti és nyelvi sokszínűsége miatt jellemző volt a megosztottság az oktatási intézmények tekintetében is. A különféle fokozatú iskolák rengeteg lehetőséget kínáltak fel a város polgársága előtt. A tankötelezettség bevezetését megelőzően számos, főként magánkézben lévő intézmény közül választhatnak iskolát a taníttatni szánt gyermekek szülei. Az 1868-as népoktatási törvény megjelenésével azonban kevésnek bizonyultak a már meglévő nevelési-oktatási intézmények. A Megváltós Nővérek letelepedésével kielégült a soproni leánynevelés ellátása, az Orsolyita renddel karöltve. Igaz, a megváltós nővérek mindig is inkább a szegényebb rétegekből jövőket karolták fel, a tandíj összege náluk jóval alacsonyabb volt, mint az Orsolyitáknál. Ezenfelül a város árváinak neveltetésében is aktív szerepet vállaltak. Az Új utcai házban és a Voss-féle árvaházban végzett szolgálatuk révén Sopron városa is hamar elismerte a nővérek önfeláldozó tevékenységét. A nővérek így aztán a letelepedéstől egészen a rend feloszlásáig tevékeny szerepet töltöttek be a város oktatásképeinek formálásában.

---

¹⁶⁸ Uo. 201.

¹⁶⁹ NÉMETH ILDIKÓ: *Sopron középfokú és középszintű iskolái a 19. században*, i. m., 106.

V. A REND OKTATÁSI INTÉZMÉNYEI SOPRONBAN

1. Kezdeti szerepvállalás az oktatásban

Az 1863-ban Sopronba meghívott Isteni Megváltóról Nevezett Nővérek tagjai kezdetben a rend eredeti célkitűzéseit követve a betegápolás és az árvanévelés területén helyezkedtek el. Néhány éven belül azonban nyilvánvalóvá vált, hogy ennél többre is kaptak meghívást, amikor Simor János elhívta őket a soproni szolgálatra. Ezzel már 1866-ban, az Új utcából való elköltözéskor szembesültek, amikor a belvárosi iskoláktól távol eső „falakon kívül” vettek új házat a nővérek. A szegény sorsú gyermekek napi bejárása a belvárosba körülményes lett volna, így helyben kellett megoldani az addigra már száz fölé emelkedett növendékek elemi ismeretekre való oktatását. Miután a nővérek közül páran erre képesítést is szereztek, illetve 1868-ban a népoktatási törvény előírta 6-15 éves korig az iskolakötelezettséget, minden lehetőség adott volt ennek teljes kibontakoztatására.

A. Elemi (leány) iskola (1866–1948)

Az Újteleki kapun (29. kép) túlra való költözéssel együtt a nővérek felvállalták azokat a kihívásokat, melyek gyermekeik oktatásával, nevelésével jártak együtt. 1866 őszén elemi iskolát hoztak létre saját neveltjeik számára az új házon belül. Alapvető ismereteket adtak át a növendékeknek a kezdetben háromosztályos tanodában.¹⁷⁰

„Az elemi iskola (...) 1871/72-ben már négyosztályos. Erről a tanévről fennmaradt értesítő szerint összesen 110 növendékük volt. Származási hely szerint 79 tanuló volt nem soproni születésű. A tanítás nyelve német, a magyar nyelv a 13. tantárgy. Az osztályok kifejlődésével a tanerők létszáma 6-7-re emelkedett.”¹⁷¹

Az elemi iskolába kezdetben koedukáltan, fiúk és lányok vegyesen jártak. A népoktatási törvény lehetővé tette, hogy népiskolát ne csak az állam, hanem

---

¹⁷⁰ Tanoda néven lett ismert az elemi iskola (vö. RIBAI M. ELMA SDR: *Isteni Megváltó Leányai Kongregációjának története*, i. m., 66.).

¹⁷¹ Uo. 66.

hitfelekezetek és társulatok is fenntarthatassanak, így egyre népszerűbbé vált Sopronban a nővérek intézete az Újteleki városrészben. A környéken számos ipari, gyári központ működött, emiatt a kétkezi munkás szülők szívesen járatták a közelben lévő nővérek elemijébe gyermekeiket.

Zalka János, egykori győri megyéspüspök, a népoktatási törvény kihirdetése után, az oktatásügy mellett kötelezte el magát, és egyházmegyéjében nagy hangsúlyt fektetett ennek gondos kiépítésére.¹⁷² Éppen ezért támogatta a nővéreket a gyermekek, különösen is a fiatal leányok irányába hozott törekvéseikért (ezt a fajta támogatást Sopronon túl többek között Kapuvár is élvezte, hiszen ide szatmári Irgalmas Nővéreket hívott, miután kisdédóvót, elemi iskolát és varróműhelyt létesített. Nemes támogatásával szülőfalujának, Veszvénynek és körzetének iskoláztatását igyekezett fellendíteni.).¹⁷³

Idővel tehát a nővérek intézetébe egyre több leány került be, s egyre inkább kiszorultak a fiúk. A nővérek figyelme is célzottabban a leányifjúság nevelése felé terelődött. Bár a rend feladatai közé tartozott a betegápolás, melyet mindvégig kitartóan műveltek, az újonnan belépni vágyóknak idejekorán szembesülniük kellett a rend tanítási törekvéseivel is. Bár az 1870-es évek végén pont az ellenkezője volt jellemző a rendbe jelentkezők között: sokkal inkább tanítani szerettek volna, mint a betegápolásban részt vállalni. 1878-ban Zalka püspök úr levelet intézett Evergilla főnöknőhöz,¹⁷⁴ melyben értesülve az iskolába jelentkezők nagy számával, intette a nővért és társait, hogy ne szűnjék meg a rend eredeti célkitűzését (ti. a betegápolást) sem elhanyagolni.¹⁷⁵

Amiatt azonban, hogy a megváltós nővérek számára biztosítsa a tanári képesítés megszerzését, Zalka János elrendezte a soproni Orsolyitákkal való békétlenséget. Ennek értelmében 1883-tól mindaddig tanulhattak az Orsolyiták intézményében azon nővérek, akik oktatni szerettek volna, míg a rend maga fel nem állította saját tanítóképzőjét. Az akkori főnöknő mindamelllett, hogy örült a konfliktus elrendezésének, aggodalmát fejezte ki a püspök úr felé, amiért a fiatal jelöltek a házon kívül, érintkezve a civil világgal folytatják tanulmányaikat.¹⁷⁶ Eddig ugyanis javarészt magánúton, önerőből készültek a

---

¹⁷² RIBAI M. ELMA SDR: *Isteni Megváltó Leányai Kongregációjának története*, i. m., 79–80.

¹⁷³ Vö. uo. 80.

¹⁷⁴ Gossi M. Evergilla: A rend magyarországi ágának általános főnöknője 1871 és 1874 között.

¹⁷⁵ RIBAI M. ELMA SDR: *Isteni Megváltó Leányai Kongregációjának története*, i. m., 76.

¹⁷⁶ Uo. 80–81.

nővérek a különféle vizsgákra. Ugyanakkor az Orsolyiták képzése költségesebb is volt, ez pedig gondot jelentett egy olyan közösségnél, ahol minden forintnak pontosan megvolt a maga helye.

Az elemi iskola mellett rövidesen újabb és újabb megkeresések érkeztek a nővérekhez. Elsőként nevezetesen a kassai püspöktől és Zichy Henrik gróftól és feleségétől, akik egy új leányiskola és óvoda létesítését tervezték a nővérekre bízni.¹⁷⁷ Mivel azonban ilyen téren tapasztalatlanok voltak, minden kérdést megvitattak megyéspüspökükkel a nővérek. Semmilyen döntést nem mertek nélküle hozni, mindenben Zalka püspök úr útmutatására hagyatkoztak. Az újabb intézet létrehozását még egyik fél sem érezte elérkezettnek. Aggodalomra adott okot az is, hogy ugyan a feladatok száma egyre több lett, az anyagi helyzetük és a helyhiány miatt mégis mérlegelni kellett a tagfelvételt.¹⁷⁸ Bár a házvételnél elsődleges szempont volt az árvák férőhelyeinek növelése, látni kellett, hogy a hivatás iránt érdeklődők száma is ugrásnak indult. 1872. évi januári jelentés szerint az anyaházban 26 fogadalmas nővér szolgált.¹⁷⁹

A házfelvétel kölcsöneit egészen 1882-ig fizették a nővérek. Az egyetlen könnyítés Simor püspök úrtól való, aki az egyik részletet teljes egészében elengedte. Ennek összegét alapítványnak megtéve 3 gyermek neveltetése és iskoláztatása volt biztosított a nővéreknél.¹⁸⁰ A rend eredeti szellemiségét megőrizve nagy szegénységben éltek a nővérek, melyről az is tanúskodik, hogy amíg más intézményekben havi 15 forintot is elkértek a gyermekek ellátásáért, addig a nővérek havi 6 forintot számoltak fel, húsz éven keresztül.¹⁸¹

Miután az Országgyűlés elfogadta az 1844. évi II. törvénycikket, mely kimondta, hogy törvényt ezentúl csak magyar nyelven alkothatnak az Országgyűlésben, illetve a hivatalokban az ügyintézés, az iskolákban a tanítás magyar nyelven kell, hogy történjen az országban, az elemi leányiskolában is 1884-től magyar nyelvűvé vált a tanítás. Ez könnyebbség volt a növendékeknek is, hiszen az iskola értesítőiből¹⁸² kiderül, hogy

---

¹⁷⁷ Uo. 81.

¹⁷⁸ Uo. 83.

¹⁷⁹ Uo. 68.

¹⁸⁰ Uo. 84.

¹⁸¹ Uo. 82–84.

¹⁸² Az egyes oktatási intézmények évente kiadott beszámolóit, melyben az elmúlt tanévet értékelik és a következőre nézve bizonyos előkészületekről, tervekről számolnak be. Az értesítőkből szembesülhet az olvasó az intézményben tanító oktatókkal, valamint a tanulók névsorával, vallási, földrajzi

néhány évtized alatt többszörösére nőtt az iskolákba jelentkezett magyar diákok száma, mint a németajkúaké.

Az időközben hat osztályúvá nőtt elemi iskola eredeti funkcióját (árvák ismeretekre oktatása helyben) lassan elveszítette. A környékbéli településekről érkezőknek lehetőségük volt a rend internátusában¹⁸³ szállást és ellátást kapniuk. A tanulók között bizonyosan így is akadtak árvák, de az idő előrehaladtával ennek a száma egyre kisebb lett. Az azonban kijelenthető, hogy a megváltós nővérek iskoláiba mindig is inkább a szegényebb rétegekből kerültek be a gyermekek.

Az iskola az évtizedek folyamán többször változtatott nevet: kezdetben Elemi Iskola, majd Elemi Leányiskola, később Gyakorló Elemi Népiskola lett, 1946-ban pedig Római Katolikus Általános Leányiskola néven működött a Tanítóképző mellett, valamint a Polgári és a Gyakorló Iskola helyett. A rend elemi iskolája 1948-ig, az egyházi iskolák államosításáig állt fenn.

2. A Tanítónőképző és a Polgári Leányiskola megalakulásának előzményei

Az Isteni Megváltóról Nevezett Nővérek tagjai elkötelezték magukat, hogy a rájuk bízott árváknak az alapvető nevelésen túl elemi ismereteket is átadjanak. A megfelelő képzés megszerzését és az 1868-as népoktatási törvényt követően életre hívták Sopronban az első elemi iskolájukat. Ezt követően azonban számos nevelő-oktató

---

hovatartozásával. Az értesítőkből minden fontos, az adott tanévet érintő esemény szerepel. Hivatkozásaimban az intézmények értesítőinek pontos elnevezését lásd a Bibliográfiában.

¹⁸³ Internátus: a napközi otthonos jellegű intézmény egészen az árvaház kezdetéig vezethető vissza. A szegényebb sorsú vagy árva gyermekek számára a nővérek biztosították a szállást és ellátást. Miután ennek már eleget tettek, felelősséget éreztek az a nevelésük, tanításuk irányában is, így alakult ki kezdetben a nővérek első intézménye, az elemi iskola. A későbbiekben azért volt még nagyobb szükség az internátusra, mert vidékről is egyre többen jelentkeztek a nővérek különféle iskoláiba. 1900-ra mintegy 120 bentlakó növendék lakott az Isteni Megváltóról Nevezett Nővérek internátusában (vö. RIBAI M. ELMA SDR: *Isteni Megváltó Leányai Kongregációjának története*, i. m., 122.). Az internátusba valamennyi iskolatípus diákjai felvételt nyerhettek. Kezdetben a rend anyaházában, 1927-től a Szent József Intézetben kaptak elhelyezést az internátus lakói.

munkával bízták meg a nővéreket több vidéki településen. Így a rendnek nagyon hamar sok kis fiókháza¹⁸⁴ létesült:

- Nezsideren kisdédóvót, majd műhelyiskolát és elemi iskolát nyitottak 1874-ben,
- Győr-Nádorvárosban 1875-ben átvették az árvaház vezetését, 1878-tól elemi iskolában tanítottak a nővérek,
- 1876-ban Csornán „leánytanodát” létesítettek, ahol 4 nővér kezdhette meg a munkát,
- Érsekújvárra Simor püspök támogatására az elemi leányiskolába jöttek megváltós nővérek tanítani 1881-ben,
- Csepregen magyar nyelvű iskolát hoztak létre leánynevelés céljaira,
- Kismartonban pedig óvodát és kézimunka-iskolát vezettek a nővérek.¹⁸⁵

A fentiekben túl a későbbiekben még más településeken is kaptak a nővérek tanítói-nevelői megbízatást. Hogy azonban meg tudjanak felelni ennyi elvárásnak, és kellően képzett nővéreket tudjanak mindenhol küldeni, elengedhetetlen volt, hogy az Orsolyiták költségesebb képzése helyett saját, önálló tanítóképzőt nyithassanak.¹⁸⁶ Így saját jelöltjeik, nővéreik házon belül tehetnek szert a szükséges ismeretanyagra.

„Ennek egyik előfeltétele volt a polgári iskola létrehívása, és mindkét iskolához a tantermek biztosítása, azaz megfelelő iskolaszárny építése.”¹⁸⁷

A nővérek hálásak voltak Zalka püspök úrnak, hogy engedélyt kaptak az Orsolyita nővéreknél való képzésre, de ezzel még korántsem szűnt meg a viszály a két női szerzetesrend között. Maráz Ferenc iskolaigazgatóval¹⁸⁸ tárgyalva, közösen írtak levelet a püspöknek az iskolában ért sérelmekről. Azon túl, hogy a nővérek képzése nagyon költséges, a német nyelvű tanítóképzőben nem tudtak jól teljesíteni a magyar nyelvű növendékek. A követelményeik szigorúak voltak, olyannyira, hogy többen otthagyták inkább a rendet. A püspök úr ezek után igyekezett személyesen intézkedni az ügygel

---

¹⁸⁴ Fiókház: az anyaház alá rendelt nevelési-oktatási intézmények, valamint a bennük tanító szerzetesek számára kialakított lakhely.

¹⁸⁵ Vö. RIBAI M. ELMA SDR: *Isteni Megváltó Leányai Kongregációjának története*, i. m., 73–76.

¹⁸⁶ Uo. 104.

¹⁸⁷ Uo. 104.

¹⁸⁸ Maráz Ferenc (1827–1902): iskolaigazgató, a Dóm-templom prépost-kanonokja, a Kongregáció és a nővérek támogatója.

kapcsolatban.¹⁸⁹ A nővérek ez idő alatt is tovább képezték magukat. Szívük vágya volt egy önálló, független tanítóképző felállítása, ahol saját tanítóikat képezhetik ki. Ehhez azonban arra is szükség volt, hogy a tanítóképző előtt polgári iskolában végezdhessék tanulmányaikat a lehetséges jelöltek. A polgári iskola ugyanis szélesebb ismeretanyagot, magasabb szinten adott át a diákoknak.

Természetesen az intézménybővítés legnagyobb akadályá most is inkább anyagi jellegű volt. Alighogy túladtak a nővérek a házvételi, kápolna-, és templomépítési adósságokon, jött az újabb teher, melyet az iskolafejlesztés jelentett. A nővérek viszont most sem szégyenlettek házról házra járva adományokat gyűjteni. Két buzgó és lelkes nővér 1895-től négy éven át járta Erdélyt, Délvidéket és a mai Horvátország területét, hogy rendjük számára alamizsnát gyűjtsenek. Úti naplójukból kiderül, hogy mindig jó szívvel látták őket és bárhol jártak, nagylelkű adományozókkal találkoztak.¹⁹⁰ Hazatérve a legkisebb adományról is örömmel számoltak be a főnöknőnek. A nővérek az elegendő anyagi fedezet híján fogtak újonnan építkezésbe. Különféle ajánlások által még I. Ferenc Józsefhez¹⁹¹ is fordultak anyagi támogatásért, mely segélyt 1899-ben kézhez kaptak. Ekkorra már mintegy 100 nővér élt az anyaházban.¹⁹²

Az iskolabővítés anyagi nehézségeit leküzdve szembe kellett nézni a személyi feltételek megteremtésének lehetőségeivel. Mivel tarthatatlan volt az Orsolyita nővérek drága és olykor megszegyenítő német nyelvű képzése a megváltós nővérjelölteknek, ezért az iskolák struktúráját is át kellett gondolni. A már meglévő elemi iskolát elvégezve, a négyosztályos polgári iskola képzésén túl a tanítóképzőben való képesítés megszerzésében látták a jövőt a nővérek a püspök úrral. Hogy azonban polgári iskolát tarthassanak fenn, polgári iskolai tanításra való képesítést kellett szerezniük az arra rátermett nővéreknek. A rend további sorsára és fejlődésére való tekintettel erre kezdetben 5 nővér vállalkozott. A szerzetesnők végül a képesítő vizsgát egy, a kormány által előre elrendelt hatóság előtt teheték le.¹⁹³ Miután erre sor került, és a körülmények

---

¹⁸⁹ RIBAI M. ELMA SDR: *Isteni Megváltó Leányai Kongregációjának története*, i. m., 106.

¹⁹⁰ Uo. 104.

¹⁹¹ I. Ferenc József (1830–1916): osztrák császár, magyar és cseh király. 1884-ben tett látogatást Sopronban, melynek emlékét több helyütt őrzi a város.

¹⁹² NÉMETH ILDIKÓ: *Sopron közép- és középszintű iskolái a 19. században*, i. m., 67.

¹⁹³ RIBAI M. ELMA SDR: *Isteni Megváltó Leányai Kongregációjának története*, i. m., 119.

is lehetővé tették, az egyházi hatóságok engedélye alapján 1896. szeptember 10-én megnyitották a nővérek polgári leányiskolájukat.¹⁹⁴

B. Polgári Leányiskola (1896–1948)

Az 1868-as népiskolai törvény után jelent meg Magyarországon ez a fajta elemire épülő, érettségit nem adó iskolatípus. Életkori határ a minimum 9. betöltött év volt. A polgári iskolai képzés alapvetően hatosztályos volt, de a négy osztály elvégzése után a tanulók akár líceumban, gimnáziumban, reáliskolában is folytathatták a tanulást, különbözeti vizsga letétele után. Akik nem kívántak a továbbtanulással élni, elvégezheték a két felső osztályt, vagy bármilyen polgárra épülő szakiskolát is.¹⁹⁵

A Polgári Leányiskola a Fürdőház u. 1., később Klebelsberg Kuno u. 1., mai Ferenczy János utcában nyílt meg, négy évfolyammal. Már az első évben mintegy 60 polgári iskolás iratkozott be a nővérek intézményébe,¹⁹⁶ az 1904-es tanévben ez a szám 156-ra emelkedett, a négy osztályt egybevetve.¹⁹⁷ Az iskola első igazgatója Maráz Ferenc volt, akinek halálát követően helyét Dr. Zehetbauer Ottó vette át 1901-ben. A Polgári Leányiskola az új iskolaépületben négy tanteremben kapott helyet 1900-ban. A négy elemi elvégzett lányok itt számtant, mértant, hittant, magyar és német nyelvet, történelmet, földrajzot, természettant, egészségtant, vegytant, háztartástant, éneket, rajzot, szépírást és kézimunkát tanultak.

„1907-től már testnevelésórákat is tartottak. Rendkívüli tárgyként választható volt a francia is. A növendékek év végén minden osztályban záróvizsgát tettek.”¹⁹⁸

Az első világháború idején a polgári iskola tantermeiben a Vöröskereszt kórháza kapott helyet, az intézet adott szállást a 76. gyalogezred katonáinak. 1914 második felére

---

¹⁹⁴ Uo. 120.

¹⁹⁵ NÉMETH ILDIKÓ: *Sopron középfokú és középszintű iskolái a 19. században*, i. m., 61.

¹⁹⁶ BARANYAI LENKE: *Az Isteni Megváltó Leányai Tanítóképzője és jogutódja, a Soproni Állami Tanítóképző története 1899–1957*, Hillebrand Nyomda, Sopron, 2007, 13.

¹⁹⁷ Uo. 15.

¹⁹⁸ NÉMETH ILDIKÓ: *Sopron középfokú és középszintű iskolái a 19. században*, i. m., 70.

az itt elszállásolt honvédek száma elérte az 1200-at.¹⁹⁹ A háború idején a tanítás fél napos volt, és a tanítóképző intézet termeiben folyt.

A Tanácsköztársaság néhány hónapja meglehetősen nehéz próbatétel elé állította az egyházi iskolákat: a keresztek, feszületek le kellett venni a termek falairól, továbbá megtiltották a hittan órák megtartását, helyette erkölcsstan órákat tartottak.²⁰⁰ Ez a megpróbáltatás igazságtalan módon korlátozta az egyházi intézmények jogait.

Az iskola életét 1927 január-februárjában a berobbanó spanyolnátha zavarta meg. Az iskolai tanítás alól a tanulóknak mintegy fele hiányzott a fent említett időszakban.²⁰¹

1929-ben a Magyar Királyi Vallás- és Közoktatásügyi Miniszter az ifjúság erkölcsi nevelésének érdekében kötelezte a polgári iskolákat heti szintű osztályfőnöki órák bevezetésére. Az órák tematikájának kidolgozásához még lehetséges tervezetet is küldtek az iskoláknak. Az egyházi fenntartású iskolák azonban mindig is nagy figyelmet fordítottak diákjaik erkölcsi-etikai nevelésére. Az órarendbe bevezetett osztályfőnöki óra viszont lehetőséget adott szervezett közösségépítésnek, irányított jellegű beszélgetésnek. Erről az 1934/35. tanév értesítőjében olvashatjuk a következőket:

„Tanár és tanítvány ezeken az órákon (ti. osztályfőnöki órák) jön közelebb egymáshoz. Itt kínálkozik a legjobb alkalom a vallásos és hazafias nevelés tökéletesítésére, itt oldódik meg a legtöbb kérdés, mely nem egyszer, mint megfejtetlennek látszó probléma él a gyermek lelkében.”²⁰²

Az iskola életét, működését leginkább annak értesítőiből ismerheti meg az ember. A Soproni Levéltár őrzi ezeket, melyeket tanulmányozva az ember teljesebb képet kaphat az intézmény növendékeiről, származásával kapcsolatban. Megemlítendő tény, hogy az 1930-as évektől megnő a nyilvános tanulók mellett a magántanulók száma is. Mivel az értesítőkből név szerint is kiderül, kik az iskola tanulói, kitűnik, hogy az utolsó soproni szolgálatot teljesítő nővér, Hadarits Gizella az 1942/43-as tanévben hogy a Polgári Leányiskola magántanulója volt (30. kép). A következő tanévben pedig már, mint

---

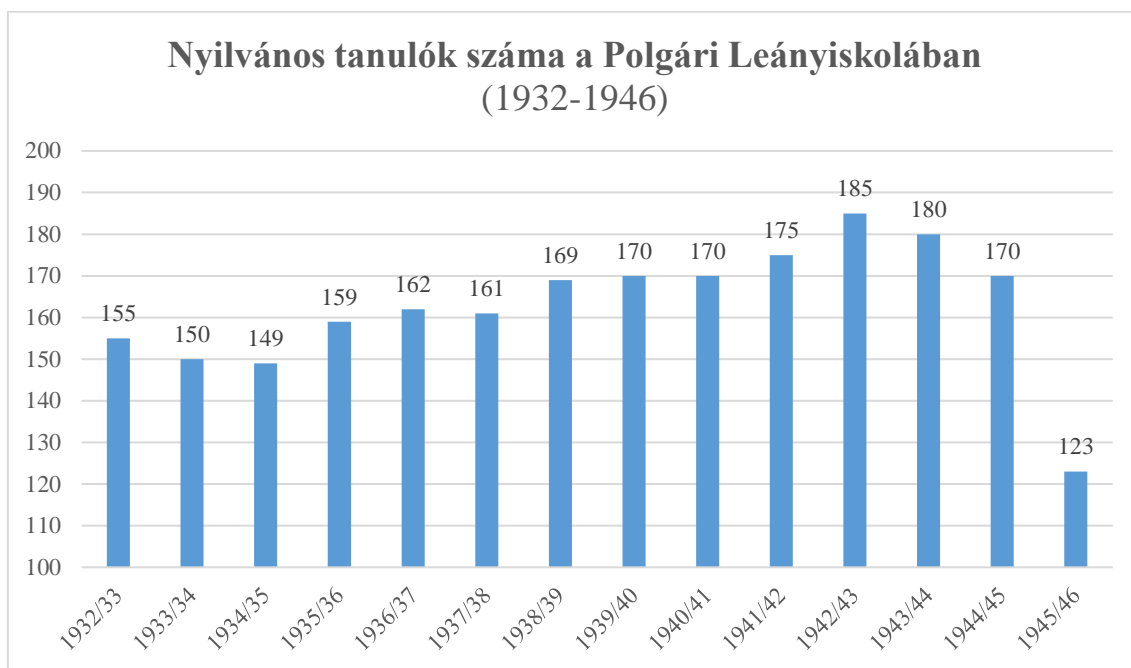
¹⁹⁹ RIBAI M. ELMA SDR: *Isteni Megváltó Leányai Kongregációjának története*, i. m., 159.

²⁰⁰ BARANYAI LENKE: *Az Isteni Megváltó Leányai Tanítóképzője és jogutódja, a Soproni Állami Tanítóképző története 1899–1957*, i. m., 16.

²⁰¹ 1926/27. tanév értesítője 24.

²⁰² 1934/35. tanév értesítője 15.

nyilvános diák szerepel a neve, aki fertőendrédi származása lévén a rend internátusában lakik. A nyilvános tanulók száma így változott 1932 és 1946. között:

(forrás: MNL GyMSMSL 1932 és 1946 közötti Polgári Leányiskola értesítőinek adatai alapján saját szerkesztés)

Az iskolai értesítőkből kiderül, hogy zömében római katolikus vallásúak kérték az intézménybe való felvételt, de elenyésző számban mindig akadtak más vallásúak is (evangélikus, református, zsidó). Az 1933/34-es tanév értesítőjéből szembetűnő viszont, hogy míg a katolikusoknak 50 pengő volt a tandíj egy évre, addig mások 75 pengőt fizettek.²⁰³ Az árvaházi diákok általában tandíjmentességet élveztek. A nyelvi megoszlást nézve elmondható, hogy a tanulók 80-90%-a magyar, akadtak viszont minden évben német anyanyelvűek, sőt olyanok is, akik mindkét nyelvet beszélték. Olykor 1-1 horvát anyanyelvű diák is az intézmény diákja volt, ami a környező, horvát betelepítésű falvak – pl. Kópháza²⁰⁴ – miatt volt lehetséges. Rendkívüli órák keretében a tanulóknak lehetőségük volt német társalgást, illetve hegedű-, és zongoraismereteket elsajátítani.

²⁰³ 1933/34. tanév értesítője 24.

²⁰⁴ Kópháza: Kezdetben német lakossággal bíró jobbágyfalu. A török veszedelem idején jelentős számban érkeztek a faluba horvát menekültek, ekkor vált dominánssá itt a horvát etnikum. Az 1921-es népszavazás alkalmával az itteni lakosság is a Magyarországhoz való hűséget választotta.

Ezeket szintén a nővérek oktatták. A tanulók szüleinek feléről elmondható, hogy kisbirtokos, kisbérló vagy kisiparos volt. Jelentős számban volt köztük még ipari, bányászati, közlekedési segédszemély, kiskereskedő is. Akadt néhány értelmiségi körből származó, de összességében elmondható, hogy a tanulók a középrétegből kerültek ki. A polgáris diákok legalább fele soproni, a másik fele pedig vármegyén belüli, néhányon azon túlról, elenyésző számban határon túlról is voltak. A diákok előmeneteléről elmondható, hogy nagyon kis számban, kb. 10-20%-ban szereztek jeles vagy kitűnő bizonyítványt, akadt mindig pár elégtelen, de a többség jó vagy elégséges érdemjeggyel fejezte be a tanévet.

„A tanulók magaviselete és szorgalma jó; a fegyelmezést nagyban megkönnyítette az osztályfőnöki óra.”²⁰⁵

A nővérek iskoláiban a vallásos és hazafias nevelésre fordították a tanárok a legnagyobb hangsúlyt. Vasár-, és ünnepnapokon reggel 8-kor diákmisét tartottak az anyaház templomában a növendékeknek. A bánfalvi Hősi temetőben vállalták a leányok a hősi halottak sírjainak gondozását. A tanulók és tanáraik ősszel háromnapos lelkigyakorlaton vehettek részt, de ezenfelül is mindig találtak időt és helyet a lelki-testi rekreációnak, pl. kirándulások keretein belül (31-32. kép).

Az istentiszteleti körmeneteken (pl. Úrnapja, Jézus Szíve búcsú) külön vonultak fel ünnepi öltözetben. A Polgári Leányiskola szabályzata egyenruha viselését írta elő növendékei számára, mely a következőkből állt:

„Sötétkék szövet matrózruha, fehér vászon matrózruha, kék-fehér csíkos iskolai matrózblúz (mind a három blúzon egyforma sötétkék gallér ötsoros sujtással), nyári fehér és téli sötétkék sapka.”²⁰⁶

Vagy ami egy másik helyen szerepel:

„A ruha alja 2 centiméteres berakású legyen. Harisnyát csak feketét vagy fehérét viselhetnek a növendékek. Térden felüli szoknyák viselése tiltva van.”²⁰⁷

---

²⁰⁵ 1933/34. tanév értesítője 14.

²⁰⁶ 1929/30. tanév értesítője 25.

²⁰⁷ 1934/35. tanév értesítője 35.

Bár a rend idővel valamennyi iskolájában kötelezővé tette az egyenruha viselését, szembetűnő, hogy az évtizedek során az is bizonyos változásokon esett keresztül (33-39. kép). Az öltözekről elmondható volt a szemérmesség, bevezetése az egy intézményhez való tartozást és az Isten előtti egyenlőséget hivatott szolgálni.

Az ipari iskolások maguk készítették el iskolai egyenruhájukat. Érdeemes egy szóra megemlíteni az 1938-as Budapesten megrendezett Eucharisztikus Kongresszust is, melyen saját hímzésű egyenblúzukban vettek részt a soproni óvó-és tanítóképzősök.²⁰⁸

Különbéféle ifjúsági egyesületeket hoztak létre intézeteikben a nővérek, melybe próbálták a fiatalokat bevonni. Ilyen társulásként működött a Mária Kongregáció,²⁰⁹ a Szent Margit-önképzőkör²¹⁰ és a Szívgyárda.²¹¹

Az 1941/42-es illetve az 1942/43-as tanévben végzett diákok pályaválasztásáról már felmérés is készült, mely az értesítőkből fellelhető. Eszerint az itt végzett tanulók 10-15%-a otthon maradt, a többiek azonban javarészt líceumban, ipari középiskolában, kereskedelmi középiskolában óvóképzőben tanultak tovább (ezen intézményeket a rend is fenntartott, így sokan maradtak a nővérek nevelésében), néhányan gazdasági szakiskolába, nyelviskolába, esetleg gép-, és gyorsírótanfolyamra iratkoztak be.²¹²

---

²⁰⁸ RIBAI M. ELMA SDR: *Isteni Megváltó Leányai Kongregációjának története*, i. m., 241.

²⁰⁹ Mária Kongregáció: A Mária-kultusz elmélyítésére hozták létre eredetileg a jezsuiták ezt az egyesületet, később más egyházi intézmények is átvették. A megváltós nővérek mindig is különös tisztelettel fordultak Mária felé, éppen ezért Mária eszményi képét próbálták minden növendékük szívébe is elültetni. A vallásos egyesületnek két prézese (vezetője) volt: a hitoktató/lelkész és egy nővér. Szakosztályokba tömörültek és tisztségviselőket választottak maguk között. Fő ünnepüket Szeplőtelen Fogantatáskor ülték (december 8.). Megalakulásuk kerek évfordulóit ünnepséggel, színdarabokkal, szavalatokkal tették teljessé (vö. RIBAI M. ELMA SDR: *Isteni Megváltó Leányai Kongregációjának története*, i. m., 122.).

²¹⁰ Szent Margit-önképzőkör: Célja, hogy tagjait a szellemi művelődés által egy nemesebb, tartalmasabb világba vezesse. Gyűléseket havonta tartottak. A magyar irodalom remekíróitól költeményeket szavaltak, énekeket adtak elő, rajzokat készítettek, monológ és színdarab előadásokkal léptek fel. Az önképzőkört kb. 10-15 fő alkotta. (vö. 1929/30. tanév értesítője 15.).

²¹¹ Szívgyárda: A Jézus Szíve Szövetség gyermek-mozgalmi változata. A III-IV. osztályos elemisták és az I-II. osztályos polgáris diákok voltak a tagjai. Mintegy 90 tagot számlált az iskolában működő Kis Szent Teréz csapat 1930-ban. Kéthetente ún. gárdagyűléseket (ima, ének, buzdítás) tartottak. Fő hangsúlyt fektettek a példás viselkedésre, az engedmességre, a szeretetgyakorlatokra. Az elsőpénteki szentáldozás volt az egyesület egyik húzóereje, hogy Jézus Szentséges Szívének minél több lelket megnyerjenek.

²¹² 1942/43. és 1943/44. tanév értesítői.

C. Tanítónőképző (1899–1948–1957)

Az elemi iskolai képzés állandó tanári személyi feltételeit megteremtve szerettek volna a nővérek egy saját tanítóképzőt létrehozni, hogy az Orsolyitáktól függetlenedni tudjanak. Erre nem utolsó sorban – ahogy már korábban is írtam – a rendet megterhelő költséges tandíj miatt is volt szükség. A Tanítónőképző megteremtésének előfeltétele egy polgári iskola létesítése volt. Ez 1896-ban meg is történt. Az iskolabővítés tovább folytatódott ezek után, mígnem 1899-ben megnyitotta kapuit az Isteni Megváltó Leányainak Tanítóképzője. Az intézet létrehozásának elsődleges rendeltetése a rendtagok képzése és az állandó tanítói személyi feltételek biztosítása a rend által fenntartott intézményekben. Erre az időre ugyanis már 17 vidéki elemi iskolával és ennél is több óvodával rendelkeztek.²¹³ Ahhoz, hogy az Elemi Leányiskola és a Polgári Leányiskola tanári kara bővíteni tudjon, szükség volt a folytonos képzésre. Azon növendékeknek, akik gondolkodtak a rendbe lépésen, lehetőségük volt először jelöltként, aztán novíciaként elvégezni a nővérek iskoláit. Ezen diákok számára némi előírás vonatkozott rájuk a megjelenést, öltözködést illetően is (40. kép).

A tanítóképző első osztályába való felvétel feltétele a IV. polgári iskola. Azon polgáris diákok közül, akik a tanári, tanítói pályán gondolkodtak, megoldásként kínálkozott a rend által létrehívott új iskolatípus. Az 1899/1900-as tanévben indított Tanítóképző első osztályába 16 növendék iratkozott be.²¹⁴ A tárgyi feltételek teljes megteremtése és az építkezés befejezése (41-42. kép) 1900 tavaszán történt.²¹⁵ A gyakorlótanítást a rend elemi iskolájában végezték a tanító-jelöltek, mely 1905-től az anyaház melletti fürdő – és pihenőházban kapott elhelyezést.²¹⁶ Az 1900-as évek legelején kb. 60-65 tanuló készült a tanítói pályára, ez a szám stagnált az 1920-as években az iskolai értesítők beszámolója alapján. Érdeemes megfigyelni, hogy a tanítóképzőbe jelentkezett diákok kezdetben leginkább az értelmiségi, őstermelői, hivatalnok és iparos családokból kerülnek ki,²¹⁷ később azonban szerényebb körülmények közül, a középrétegből valók.

²¹³ RIBAI M. ELMA SDR: *Isteni Megváltó Leányai Kongregációjának története*, i. m., 120.

²¹⁴ RIBAI M. ELMA SDR: *Isteni Megváltó Leányai Kongregációjának története*, i. m., 120.

²¹⁵ Uo. 121.

²¹⁶ NÉMETH ILDIKÓ: *Sopron közép fokú és középszintű iskolái a 19. században*, i. m., 150.

²¹⁷ Vö. 1902/03. és 1903/04. tanév értesítői.

A tantestületet kezdetben 7 nővér és Zehetbauer Ottó, az anyaház lelki igazgatója alkotta. A növendékeknek nevelést, hittant, éneket, zenét, magyar nyelvet, földrajzot, mennyiségtant, kézi munkát, testtant, rajzot, szépírást, természetrajzot, német és francia nyelvet kellett tanulniuk.²¹⁸

Miként a Polgári Iskolában a Szent Margit-önképzőkör, úgy a Tanítóképzőben a Szent Katalin-önképzőkör szolgálta a leányifjúság felkarolását az első világháborút követő években. Az 1920-as évekbeli önképzőkörök, melyek főként az egyházi iskolákban működtek, a növendékek hazafias, kulturális, valláserkölcsi és esztétikai nevelését tűzték ki legfőbb célul. A nemzeti ünnepek méltó megünneplése mellett a soproni népszavazásról is megemlékeztek évről évre a város oktatási intézményei.²¹⁹

Az oktatásügyben számos reform, újítás zajlott le a '20-as, '30-as években. A tanítónőképzés ideje 1924-ben öt évre emelkedett. A különféle előírásoknak köszönhetően az intézmény tanári kara is kicserélődött. Az 1938. évi 14. tc. értelmében az öt helyett hat évvé vált a tanítóképzés. Erre a szigorításra azért került sor, mert túl sokan jelentkeztek a pedagógusi pályára. Így az első négy év – a líceum – befejezése után, érettségi vizsgát követően léphettek a diákok az akadémiai szintnek megfelelő felsőbb osztályokba. Az érettségi után egyéves tanítási gyakorlat következett, majd a képesítő vizsgatétel után kapták meg a tanulók a tanítói oklevelüket.²²⁰ A nővérek tanítóképzője nagy népszerűségnek örvendett.

„Az iskolát 1948-ban államosították és összevonták az orsolyiták tanítóképzőjével. Az állami tanítóképző 1957-ben szűnt meg.”²²¹

---

²¹⁸ Vö. RIBAI M. ELMA SDR: *Isteni Megváltó Leányai Kongregációjának története*, i. m., 120.

²¹⁹ *A Szent Orsolya Római Katolikus Általános Iskola, Gimnázium és Kollégium Jubileumi Évkönyve*, Hillebrand Nyomda, Sopron. 1997.

²²⁰ BARANYAI LENKE: *Az Isteni Megváltó Leányai Tanítóképzője és jogutódja, a Soproni Állami Tanítóképző története 1899–1957*, i. m., 35.

²²¹ NÉMETH ILDIKÓ: *Sopron közép- és középszintű iskolái a 19. században*, i. m., 151.

D. Óvónőképző (1900–napjainkig)

Mivel a rend számos óvoda²²² irányítását vette kézbe, szükségszerűnek látszott egy óvónőképző felállítása is, hogy a személyi feltételeket garantálni tudják. Erre a Tanítóképző létrejötte utáni évben lehetőség is nyílt. Hiszen amilyen ütemben tudták fejleszteni az iskola épületét a nővérek, olyan mértékben növekedhetett a kínálkozó képzések sora is. Az Óvónőképző 1900-ban létesült, kezdetben két évfolyammal.²²³ 1927 és 1931 között három-, majd 1931-től négy évfolyammá bővült az intézet. A tanári kar közös volt a líceum és a tanítóképző tanári testületével. Az iskolai igazgatója a rend valamennyi soproni intézményében ugyanaz.²²⁴

Az új épületszárnyat – mely a már meglévő sarokházhoz csatlakozott, de a kellő utcaszélesség miatt 5 méterrel beljebb²²⁵ – 1900. május 8-án áldották meg, így az iskolák tantermei a földszinten és az első emeleten helyezkedhettek el, a második emeleten pedig a bentlakó növendékek nyertek elhelyezést. Az 1899/1900. évi értesítő beszámolója szerint ebben az esztendőben már 120 internátusi diákja volt az intézménynek.

Az óvónő-jelöltek a közismereti tárgyakon túl mértant, természetrajzot, hittant és gyermekneveléssel kapcsolatos szaktárgyakat is elsajátíthattak a képzés során. Ennek alapját az 1891. évi Kisdédóvási törvény képezte.²²⁶

„A végzett tanítónők és óvónők a szakmai felkészültséggel magukkal vitték a falvakba vallásos lelkületüket is.”²²⁷

Erről tanúskodik özv. Németh Károlyné Sári néni²²⁸ is, aki lövői óvodásként a nővérek által fenntartott óvoda és iskolának volt növendéke 1945 és 1948 között. Elmondása alapján az ott szolgálatot teljesítő nővérek szigorúak voltak. Ezt a rend történetét összefoglaló könyvben is olvashatjuk, ahol a szerző külön kiemeli a lövői esetet:

---

²²² Megemlítené a soproni Kisdédó Óvó Intézet, mely 1838 őszén nyitotta meg kapuit. Az egy évtizeddel az első magyarországi kisdédó alapítása után létrejövő intézmény a mai Halász Utcái Óvoda elődje. Még a második világháború utáni években is nővérek nevelték a gyermekeket a katolikus intézményben.

²²³ NÉMETH ILDIKÓ: *Sopron középfokú és középszintű iskolái a 19. században*, i. m., 153.

²²⁴ 1946/47. tanév értesítője.

²²⁵ RIBAI M. ELMA SDR: *Isteni Megváltó Leányai Kongregációjának története*, i. m., 132.

²²⁶ Vö. 32. o.

²²⁷ Uo. 122.

²²⁸ Özv. Németh Károlyné Sári néniel folytatott beszélgetés alapján (Sopron, 2021. 08. 20.).

„Voltak a főnöknők között, akik úgy vélték, a szerzetesi élethez a szigorú fegyelmezetttség és bezártság tartozik. Lövön történt egy időszakban, hogy a zárda kiskapuja csak akkor nyílt meg, ha a nővérek vasárnapi sétaként a temetőbe mentek (...). Lövön, különös módon, ez is hatott a falu népére. Tisztelték a csendes visszavonultságot, fegyelmezetttségük pedig (...) áhítatot és tiszteletet váltott ki. Szép számmal volt hivatás a faluból.”²²⁹

Mindent maguk termeltek meg, ostyát sütöttek, szabtak-varrtak. Kreativitásuk abban is megmutatkozott, hogy színjátszásra is nevelték a rájuk bízottakat, a szükséges kellékeket ők maguk készítették el (43. kép). Már korán érződött Sári nénin a pedagógusi hivatás érzéke, mivel mindig a kisebb gyermekeket pártfogolta. Visszaemlékezése szerint „a nővérek mindig is szeretetet sugároztak magukból”, ez indította az óvónői pályaválasztás felé. Ebben a hivatásban teljesedett ki aztán Sári néni, melyet több évtizeden keresztül gyakorolt Sopron számos óvodájában.

Számos életpéldát lehetne még feltüntetni, akik a rend intézményeiben, a nővérek életpéldáját szem előtt tartva a pedagógiai pályában lelték meg szívük örömét. A nővérek iskoláinak volt egy különleges karizmája azon felül, hogy az intézményekben magas szinten sajátíthatták el a tanulók a pedagógiai ismereteket. A tanító-, és óvónőképző volt a rend legjelentősebb, minőségi képzést nyújtó intézménye. Az óvónőképzés időtartalmát és kereteit ugyan többször módosították: 1926-ban a képzés háromévvessé bővült, 1931-től négy évvessé vált, 1959-től felsőfokúvá minősült, ekkortól Soproni Óvónőképző Főiskola néven működött tovább.

E. Négy évfolyamú Női Felsőkereskedelmi Iskola (1922–1948)

Miután az Isteni Megváltó Leányai rend már elemi iskolát, polgári iskolát, tanítónőképzőt és óvónőképzőt is fenntartott, a nővérek nem fáradtak bele újabb és újabb lehetőségek megteremtésébe a leányifjúság nevelése terén. S ámbár voltak sokkal népszerűbb, elitebbnek számító intézmények is a városban, mégis a női kereskedelmi oktatásban csak az Isteni Megváltóról Nevezett Nővérek vették ki részüket.²³⁰ 1922-ben jött létre a Négyévfolyamos Női Kereskedelmi Iskola.

„A polgárit vagy a leányközépiskola alsó négy osztályát végzett leányok négy évig tanulhattak a kereskedelmi iskolában. Az első két év elvégzése után azok, akik nem kívántak továbbtanulni, végbizonyítványt kérhettek és képesítést nem igénylő, gyakorlati

²²⁹ RIBAI M. ELMA SDR: *Isteni Megváltó Leányai Kongregációjának története*, i. m., 258.

²³⁰ NÉMETH ILDIKÓ: *Sopron középfokú és középszintű iskolái a 19. században*, i. m., 69.

pályákon helyezkedhettek el. A felsőbb két osztályt elvégzők a negyedik osztály után érettségit tehettek és gazdasági akadémián, tanárképzőben vagy akár a közgazdasági egyetemen tanulhattak tovább.²³¹

A kereskedelmi iskola kezdetben a rend Fürdőház utcai iskolaszárnyában volt, majd 1927-ben az újonnan felépült Szent József Intézet²³² (44. kép) első emeletére költözött át. Az épületen egy tábla ma is őrzi a nővérek emlékét, mely ma a Soproni Egyetem Benedek Elek Pedagógiai Karának óvónőképző épülete (45. kép).

Az iskola diákjai szép-, gép-, és gyorsírást, jogi ismereteket, áruismeretet, könyvvitelt és kereskedelmi ismereteket tanultak. Később ehhez hozzájött még a háztartási oktatás, valamint 1942-ben, az újonnan bevezetett iskolai tanterv kötelezővé tette a kereskedelmi üzemi gyakorlatot.²³³ A kereskedelmi iskolából kikerülő leányok eleinte javarészt gép-, és gyorsíróként helyezkedtek el különféle hivatalokban.²³⁴ Egy későbbi, 1940-es évekbeli iskolai értesítő szerint a kereskedelmi iskolában érettségizett lányok a vasútnál, postánál, bankoknál, biztosítóknál és közlekedési vállalatoknál is szép számban el tudtak helyezkedni.

A kereskedelmi iskola nevelői – szinte kivétel nélkül mind – szerzetesnővérek.²³⁵ A rend, szellemiségéhez híven, miként a többi iskolájukban is, különféle ifjúsági egyesületeket hoztak létre a tanulók számára: Mária Kongregáció, Önképzőkör, Sportkör (46. kép). Alapvető norma volt nemcsak az egyesületen belül, hanem az egész nevelés terén is a valláserkölcsi, hazafias és esztétikai nevelés, melyet a mindennapokban megvalósítottak. A tanulók a tanulást minden nap rövid imádsággal kezdték, melegebb időszakban naponta szentmisére jártak.²³⁶

---

²³¹ Uo., 69–70.

²³² Szent József Intézet: Mivel a rend különféle iskolatípusaiba jelentkezők száma évről-évre növekedett, az anyaház, még ha iskolabővítésen is esett túl, kicsinek bizonyult a továbbiakban. 1926-ban elkezdődhetett az iskolafejlesztés Klebelsberg Kunó vallás- és közoktatásügyi miniszter támogatásával. 1927 őszén vehették birtokba az épületet, melyben elhelyezést kapott az óvónőképző, a kereskedelmi és ipariskola, valamint a 120 férőhelyes internátus. Az iskola utcáját ekkor nevezték át Fürdőház utcáról Klebelsberg Kunó utcára. A házszentelés 1928. március 4-én zajlott (vö. RIBAI M. ELMA SDR: *Isteni Megváltó Leányai Kongregációjának története*, i. m., 135.).

²³³ Nyári szünetben az iskola tanulói néhány hétre, vagy akár egy hónapra kereskedelmi és ipari vállalatoknál helyezkedtek el.

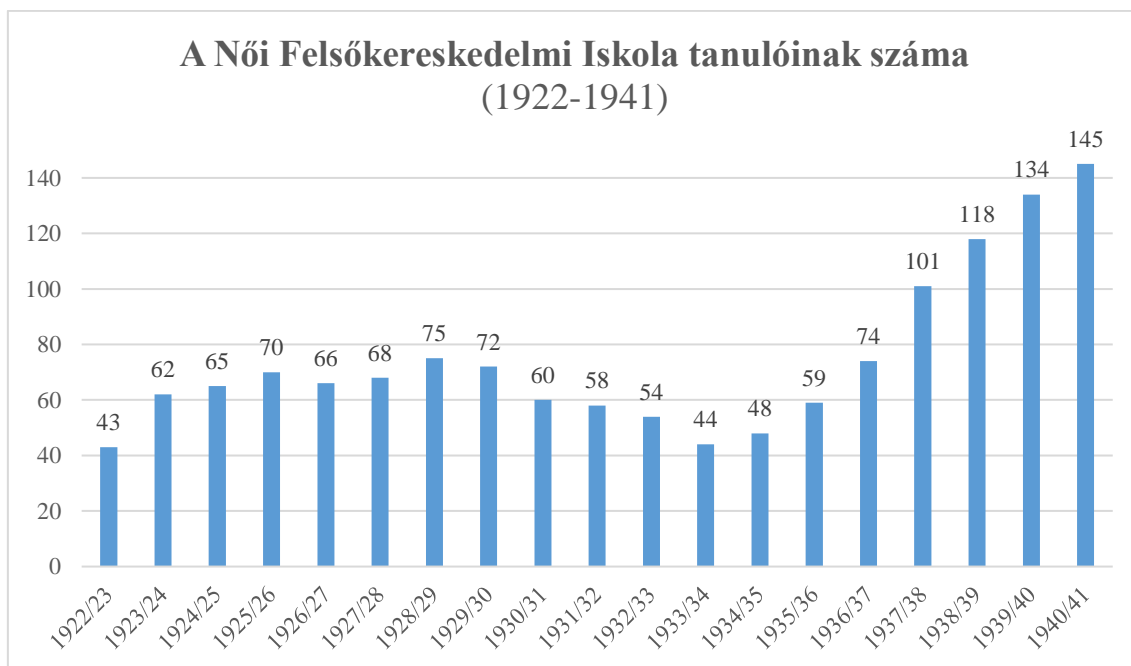
²³⁴ Vö. MNL GyMSMSL VIII. 59.

²³⁵ 1942/43. tanév értesítője 10.

²³⁶ 1924/25. tanév értesítője 33.

„A tanártestület a hazafias nevelés érdekében megragadott minden oly alkalmat, amelynek kapcsán lehetett a tanulókat a haza iránti szeretet ápolására, a kegyelet nyilvánítására buzdítani és nevelni.”²³⁷

Az iskola rendkívül nagy népszerűségnek örvendett. Az iskola fennállásának 19. évében összefoglaló statisztika készült az iskola addigi tanulóiról, mely a kereskedelmi képzés sikerességét hivatott bizonyítani.²³⁸

(forrás: MNL GyMSMSL 1922 és 1941 közötti Női Felsőkereskedelmi Iskola értesítőinek adatai alapján saját szerkesztés)

1940-től az 1938. évi XIII. t.c. értelmében folyamatosan átalakult az iskola, 1942 után Kereskedelmi Leányközépiskola néven működött tovább egészen 1948-ig. 1948-ban a rend valamennyi oktatási intézményét államosították.

²³⁷ 1924/25. tanév értesítője 34.

²³⁸ Vö. 1940/41. tanév értesítője 38.

F. Három évfolyamú Női Ipariskola (1923–1942)

A női ipariskolába bármelyik fiatal leány felvételt nyerhetett, aki 14 éves elmúlt és polgári-, illetve középiskola IV. osztályt végzett, vagy 16 éves elmúlt és az elemi iskola VI. osztályát sikeresen teljesítette.²³⁹

Az iskola kezdetben az anyaház épületében volt, majd 1927-ben, a Szent József Intézet megépülését követően a Női Felsőkereskedelmi Iskolával együtt átköltöztek az új szárnyba.²⁴⁰ Ettől az évtől kezdve lett három évfolyamos a nőipariskola. Első évben fehérnemű varrást, második évben ruhavarrást, harmadik évben pedig hímzést tanultak a leányok.²⁴¹ A tanulók különböző elméleti, anyagismerettel kapcsolatos tárgyakon túl kézi és gépi varrással, hímzéssel, szabással, mintatervezéssel is megismerkedhettek gyakorlatiasabb órák keretein belül. A cél nemcsak a háztartásbéli, varrásos ismeretek átadása, hanem a szakmában való jártasság megszerzése, mely a megélhetés biztosítója az itt végzett leányok számára.

„A nőipariskola képessé teszi a növendékeket arra, hogy a három évfolyam és a gyakorlóév elvégzése után a női szabó- és leányruhakészítő-iparágat teljesen önállóan gyakorolni tudják. A gyakorlóév elvégzése után iparigazolványt kapnak.”²⁴²

Miután az állam az 1938. évi XIII. t.c. értelmében a kereskedelmi iskoláknak középiskolákká való átalakulását rendelte el, s ezzel a nőipariskolát megszüntette, az intézmény igazgatója aggodalmát fejezte ki.²⁴³ Szerinte ugyanis a középiskolai magasabb követelmények sok fiatal leánytól veszik el a képzésben való részvétel lehetőségét. A fent említett törvénycikk rendelkezése szerint a három évfolyamú Női Ipariskola és az eddigi Négyévfolyamú Női Felsőkereskedelmi Iskola kereskedelmi és ipari leányközépiskolává szerveződött át.²⁴⁴ Ennek értelmében az iskola tanári kara is változott. Érdekesség, hogy

---

²³⁹ 1924/25. tanév értesítője 19.

²⁴⁰ 1926/27. tanév értesítője 16.

²⁴¹ NÉMETH ILDIKÓ: *Sopron város és vármegye tanintézeteinek iratai Győr-Moson-Sopron Megye Levéltárában 1707–1945 (1950)*, Győr-Moson-Sopron Megye Soproni Levéltára, Sopron, 2007, 94.

²⁴² 1929/30. tanév értesítője 29.

²⁴³ MNL GyMSMSL VIII. 66.

²⁴⁴ 1942/43. tanév értesítője 4.

ebben az évben került az intézmény tanárai közé Ribai M. Elma is,²⁴⁵ aki később az Isteni Megváltóról Nevezett Nővérek rendjének oly részletes történetét írta le könyvében.

Az új iskolában kezdetben egy osztályt indítottak el, majd ez az évek során egészen négyosztályos iskoláig felfejlődött. Az értesítőkből látható, hogy iskolába évente 25-45 tanuló jelentkezett.²⁴⁶ Az intézményben elindult a Mária Kongregáció, önképzőkör és énekkar.²⁴⁷ Mivel az intézmény a második világháború idején hadikórházként üzemelt, a leányközépiskola a polgári leányiskolával és a tanítóképzővel egy épületben indulhatott meg. Az intézmény 1942 és 1948 között a rend vezetése alatt működött az államosításig.

G. Ismétlőiskola

A nővérek az iskolaköteles növendékek nevelésén túl felvállalták az iskolából már kimaradt leányifjúság nevelését is. Azok, akik kimaradtak vagy kiléptek az iskolai oktatási keretek közül, szívesen visszatértek a nővérek kínálta lehetőségek közé, hogy ismeretüket bővítsék, és vallás erkölcsi műveltségüket fokozzák. A rend intézményeiben tanult növendékek közül ugyan sokan választották a szerzetesi hivatást, mégis a nővérek nagy hangsúlyt fektettek a keresztény édesanya eszményképének kimunkálására a hölgyek között. A nőnevelés egyik fő feladatának tartották a háztartásbéli ismeretek átadását, a kézimunka tanítást, hangszeroktatást, zongorázást.²⁴⁸ Az 1920-as évekbeli értesítők alapján az ismétlőiskolába járó tanulók száma nem haladta már meg a 15 főt. A diákok közel fele németajkú volt az 1920-as évek közepén.²⁴⁹ Az ismétlőiskola működéséről meglehetősen kevés információ lelhető fel. Jelen soraimat néhány iskolai értesítő támasztja alá, mely a nővérek fáradhatatlan nevelő-oktatómunkájának sokszínűségét hivatott bizonyítani.

---

²⁴⁵ 1942/43. tanév értesítője 10.

²⁴⁶ 1944/45. tanév, 1945/46. tanév és 1946/47. tanév értesítői.

²⁴⁷ MNL GyMSMSL VIII. 66.

²⁴⁸ RIBAI M. ELMA SDR: *Isteni Megváltó Leányai Kongregációjának története*, i. m., 257.

²⁴⁹ 1924/25., 1925/26., 1926/27. tanév értesítői.

VI. A REND HELYTÖRTÉNETI VONATKOZÁSAI A MÁSODIK VILÁGHÁBORÚTÓL A FELOSZLATÁSIG

A Megváltós Nővérek által fenntartott intézmények jelentősen befolyásolták Sopron oktatásképeinek arculatát. Intézményeik szellemi-lelki gazdagsága és a nevelés iránti elhivatottságuk könnyedén megnyerte a családok bizalmát, akik örömmel iratták be leányaikat a szürkék iskoláiba. Egy 1931-ben, a Szent Vince Egyesület által kiadott kis könyvben, a beszámoló szerint a nővérek intézeteibe mintegy 972 tanuló járt, közülük 96 apácajelölt.²⁵⁰ A megváltós nővérek soproni ága egyenesen virágzásnak indult a 20. század első harmadában. A hivatások nagy száma mellett a nővérek pedagógiai munkája is figyelemre méltó, hiszen a kezdeti soproni körülményekkel szembesülve érlelődött meg bennük neveltjeik tanításának igénye. Ez az új feladat ugyan sokszor megpróbáltatás elé állította a rendet, mind anyagilag, mind a személyi feltételek megteremtésében, mégis igyekeztek megfelelni a kor elvárásainak.

1. Betegápolás és karitatív tevékenységek

A rend, eredeti rendeltetéséhez hűen, nem szűnt meg foglalkozni a betegekkel, nélkülözőkkel. Mivel az egészségügy is sokat fejlődött a 19. század végén, 20. század elején, és egyre több egészségügyi intézményt hoztak létre az országban, köztük Sopronban is, elenyésző lett azok száma, akik a házi betegápolást kérték a nővérektől. Így aztán alkalmazkodva az új helyzethez, az intézményes betegápolás felé húztak a nővérek is. Az 1880-ban létrehozott magánkórházban (később Zita-kórház), az 1901-ben létrejött Városi szegényápolóban, az 1904-es alapítású Városi közkórházban (később Erzsébet kórház) is kivették a munkából a részüket a nővérek.²⁵¹ A betegek felé mindig irgalmas szeretettel fordultak. Szerették a nővéreket, a betegek hozzátartozói olykor levélben is kifejezték a hálójukat az emberséges ápolásért.²⁵² A nővérek betegápolói kötelességeiket mindig nagy szakértelemmel és lelkiismeretességgel végezték. Hivatásukat 1950

---

²⁵⁰ RIBAI M. ELMA SDR: *Isteni Megváltó Leányai Kongregációjának története*, i. m., 264.

²⁵¹ Uo. 110–112.

²⁵² Uo. 301–304.

májusáig gyakorolhatták a kórházban a nővérek, a felosztatás első hullámaként ugyanis elbocsátották a betegápoló apácákat.²⁵³

A betegápoláson túl mindenfajta segítséget megadtak a nővérek azoknak, akik hozzájuk fordultak: volt, hogy a főiskola hallgatóira főztek, máskor a tulajdonukban lévő kádfürdő igénybevételét engedték át másoknak. Felismerve a szükségét szenvedők nagy számát és a nővérek erejükön felül végzett fáradhatatlan szolgálatát, Papp Kálmán,²⁵⁴ Sopron egykori városplébánosa 1933 novemberében bejelentette, hogy létrehívja a városban a Katolikus Karitást,²⁵⁵ melynek munkája az összegyűjtött adományok és különféle javak szétosztása a nélkülözők között.²⁵⁶ Noha a rend maga is szegény volt, és fenntartását sokszor csak a hívek nagylelkű adományai biztosították, mindig megtalálták a nővérek a lehetőségét a segítségnyújtásnak. Mi sem bizonyítja ezt jobban, mint egy, a Magyar Királyi Szent László 4. honvéd gyalogezred²⁵⁷ parancsnokságától fennmaradt levél,²⁵⁸ melyben az érintettek köszönetüket fejezik ki a polgáris tanulók és tanáraik felé. A leánynövendékek ugyanis a második világháború idején, 1942-ben 200 pengőt gyűjtöttek össze a karácsonyi vásár alkalmával, mely összeget egyből továbbították a gyalogezred számára. A rend szellemiségének köszönhetően a magyarságtudat, a honismeret és a hazaszeretet érzülete mindig is hangsúlyos szerepet kapott a nővérek iskoláiban.

2. A nővérek intézményei a második világháború sodrásában

A második világháború borzalmai Sopront sem kímélték. A főváros felől rengeteg ember kényszerült nyugatra, akár külföldre menekülni: sokan Sopronon keresztül tették

---

²⁵³ RIBAI M. ELMA: AZ Isteni Megváltó Leányainak kapcsolata Boldog Apor Vilmostal és Mindszenty bíborossal, *Magyar Egyháztörténeti Vázlatok* 11 (1999/1-2) 196.

²⁵⁴ Papp Kálmán (1886–1966): Sopronban született pap, aki a Győri Papnevelő Intézetben folytatta tanulmányait. Tábori lelkész, később városplébános, kanonok, pápai prelátus, 1946-tól győri megyéspüspök.

²⁵⁵ Katolikus Karitás: Humanitárius szervezet, mely a rászorulókat és nélkülözőket hivatott felkarolni, az öskeresztény Egyház hagyományaihoz híven.

²⁵⁶ RIBAI M. ELMA SDR: *Isteni Megváltó Leányai Kongregációjának története*, i. m., 264–265.

²⁵⁷ Magyar Királyi Szent László 4. honvéd gyalogezred: A szent magyar királyunk nevét viselő gyalogezred, melynek tagjai Győrben és Sopronban is állomásoztak. 1930 szeptemberében vették fel ezt a nevet, miután Horthy Miklós elrendelte, hogy a honvédség különböző fegyvernemeinek csapatai válasszanak maguknak példaképként egy történelmi személyt, és arról neveztessenek el.

²⁵⁸ MNL GyMSMSL VIII. 105/2.

ezt meg. Az átlagban 40000 lelket számláló város lakossága időszakosan volt, hogy háromszorosára nőtt.²⁵⁹ Erejükhöz mérten az ő ellátásukba, az emberhez méltó körülmények megteremtésébe is becsatlakoztak a nővérek.

A harctér közeledtével egyre nyilvánvalóbbá vált, hogy Sopron is áldozatává esik az értelmetlen pusztításnak. A diákok számára a második világháború kirobbanásának évétől légoltalmi nevelést, vegyismereti órákat tartottak az esetleges támadást megelőzve. A tanulók légoltalmi gyakorlatokon is részt vettek, melyen fegyelmezett viselkedésük példamutató volt.²⁶⁰ A háború éveiben nyilvántartást vezettek a nővérek a légvédelmi riadó eseti felkészültség érdekében. Eszerint a diákok egy része az intézményben maradt, a másik fele haza vagy rokonokhoz sietett egy-egy bekövetkezett riadó alkalmával. A rendház és az iskola több menedékhellyel is rendelkezett. A pincerendszer egy része ma is fellelhető és járható (47-48. kép). A sekrestye alatt húzódó pince falba vájt szentségházzal rendelkezik (49. kép). A háború legnehezebb napjaiban itt tartottak szentmisét.

A háború kezdetben nem érintette a nővérek iskoláit: a Szent József Intézetben a tanítás egészen 1942 szeptemberéig folyhatott, ekkor hadikórházzá alakították át az épületet.²⁶¹ Az ideiglenes kórházban maguk a nővérek is halált megvető bátorsággal igyekeztek emberéleteket menteni. Hősies bátorságukról tettek tanúságot, amikor az irgalmasságnak e cselekedetét gyakorolták a betegekkel. Kezdetben a földszint és az első emelet, 1944-től már az anyaház iskolaépülete is a sebesültek ellátását szolgálta. Rengeteg hadisérült fordult meg az anyaházban kialakított kórházban: német, magyar, orosz katonák, deportált tífuszos zsidók.²⁶²

Az 1944/45-ös tanév komoly megpróbáltatás elé állította a nővéreket. A háború viszontagságai és a kórházként lefoglalt épületek miatt 1944. október 27-től december 6-ig hetente egyszer volt tanítás évfolyamonként, váltakozó tanrenddel. Ezt követően 1945. május 6-ig tanítási szünetet rendeltek el.

---

²⁵⁹ NÉMETH ALAJOS: *Sopron könnyes-véres dátumai*, Hillebrand Nyomda, Sopron. 1993, 31.

²⁶⁰ 1939/40. tanév értesítője 16.

²⁶¹ A képző intézetét 5 év nélkülözés után, az 1946/47-es tanévben kapta vissza a rend.

²⁶² RIBAI M. ELMA SDR: *Isteni Megváltó Leányai Kongregációjának története*, i. m., 305.

„Az iskolaépület bombázástól szenvedett, a katonai használat miatt erősen megviselt. Sürgősen pótlandók: ablakok, ajtók, padok, szekrények, lámpák, kályhák.”²⁶³

A háború okozta károk nagymértékűek voltak (50. kép). A lakóépületek 20%-a teljesen lakhatatlanná vált²⁶⁴ és mintegy 2200 ember vesztette életét²⁶⁵ Sopronban. A nővérek épületeitől nem messze szintén nagy bombázások voltak. A város újjáépítésének egyik első állomása a lelki élet megszervezése volt. Látva és megtapasztalva a háborús eseményeket, Apor Vilmos győri megyéspüspök - egyik utolsó intézkedéseként - önálló lelkészségeket próbált létrehozni. Erre a hívek helyi pasztorációjának megoldása végett volt szükség. A zárdában lelkészlakást alakítottak ki, és 1945. március 1-től az anyaház temploma lelkészszéki templommá vált. Első lelkésze a tanítóképző addigi hitoktatója, Lányi János atya²⁶⁶ lett.

3. Az anyaház különleges vendégei

A megváltós nővérek soproni közössége sokak szívébe beleszólt. A rend általános főnöknői az évtizedek során többször megfordultak a soproni anyaházban, hogy lássák, miként virágzik a francia gyökerekkel bíró magyar szerzetesi ág. Az előjárói vizitációt követően megemlítendő, hogy még Kodály Zoltán, a Zeneművészeti Főiskola tanára is ellátogatott a nővérek intézetébe 1940. május 13-án.²⁶⁷ Majdnem egy évre rá, a második világháború idején, 1941. április 17-én Apor Vilmos püspök úr is látogatást tett a nővérek zárdájában.²⁶⁸ Ami azonban talán rend-, és helytörténetileg is a legjelentősebb, az az 1944. december 28.–1945. április 1-ig tartó időszak, amikor az egykori veszprémi püspök, Mindszenty József, kispapjai társaságában tartózkodott a zárdában. Ennek emlékére 1992 óta az anyaház falán egy tábla is őrzi (51. kép).

---

²⁶³ 1944/45. tanév értesítője.

²⁶⁴ Vö. 1945/46. tanév értesítője.

²⁶⁵ IFJ. SARKADY SÁNDOR: Bombazápor a hűség városára, *Rubicon* 25 (2014/8) 93.

²⁶⁶ Dr. Lányi János (1902–1968): pap és hitoktató, a második világháború után az Isteni Megváltóról Nevezett Lelkészség plébánosa. A kommunizmus idején letartóztatták és börtönre ítélték.

²⁶⁷ 1939/40. tanév értesítője 24.

²⁶⁸ 1940/41. tanév értesítője 24.

Mindszenty Józsefet 1944 november végén különféle politikai ürügyek vádjával tartóztatták le. Mivel kispapjai megmentésére siettek, így ők is fogházba kerültek főpásztorukkal. A közel egy hónapig tartó fogházi tartózkodás után Sopronkőhidára szállították valamennyijüket.

„Dr. Stráner fegyintézeti igazgató nem volt hajlandó befogadni a nem mindennapi „jövevényeket” fegyintézetébe, mivel a csendőrök nem tudták felmutatni a szabályszerű »beutaló« végzést.”²⁶⁹

Így aztán ideiglenesen áthelyezték a foglyokat az elemi iskola épületébe. A helybeliek és soproni hívek zarándoklata indult meg a püspök és a kispapok ideiglenes tartózkodási helye felé. Noha éhínség és nélkülözés idejét élték, az emberek mégis vittek némi élelmiszert, puha szalmát ágy gyanánt. A méltatlan körülményekre hivatkozva Geiszbühl Mátyás fegyházlelkész Papp Kálmán városplébánossal együtt igyekezett elérni, hogy a püspök és kispapjai jobb helyre kerülhessenek. Végül ezt sikerült is elérniük, és 1944. december 28-án átszállították őket az megváltós nővérek zárdájába, ahol házi őrizetbe kerültek.²⁷⁰ A megyésfőpásztor és 26 kispapja az első pillanattól kezdve megtapasztalhatta a kedvesnővérek vendégszeretetét. Mindszenty emlékirataiban így gondol vissza erre az időszakra:

„Az év utolsó napjaiban [1944] egyre érkeztek Kőhidára új fegyencek. Hogy ezeknek helyet tudjanak adni, minket az őrizetünkre rendelt csendőrökkel együtt átszállítottak az Isteni Megváltó Leányai soproni anyaházába. Itt is fegyházi őrizet alatt álltunk, de mégis a jó nővérek gondot viselhettek ránk.”²⁷¹

A házi őrizet ideje alatt Mindszenty semmiben nem kért kispapjaitól eltérő bánásmódot, a püspök mindenben osztozott övéivel (52. kép). A nővérek, gondoskodó édesanyamódjára főztek-mostak a vendégekre, akik cserébe miséztek és részt vettek a különféle házi munkában. A püspök a zárdában többeket alszerpappá és szerpappá szentelt, mivel tanulmányaikban való jártasságuk ezt megengedte. Az újonnan felszenteltek első

---

²⁶⁹ NÉMETH ALAJOS: *Sopron könnyes-véres dátumai*, i. m., 58.

²⁷⁰ RIBAI M. ELMA SDR: *Isteni Megváltó Leányai Kongregációjának története*, i. m., 310.

²⁷¹ MINDSZENTY JÓZSEF: *Emlékirataim*, Az Apostoli Szentszék Kiadója, Budapest, 1989, 49–50.

szentmiséjüket 1945. január 1. és 6. között mutatták be a soproni szürkék rendházának imatermében (53. kép). A szentmiséket a nővérek felemelő éneke tette még teljesebbé.²⁷²

Január 9-én a szombathelyi megyéspüspök, Kovács Sándor, február 22-én pedig Apor Vilmos püspök tett látogatást Sopronban. Utóbbi részben az önálló lelkészség megalapításának részleteit is tisztázni akarta, de valószínűleg ő hozta el a kispapok számára a felmentést jelentő iratokat.²⁷³ Mindszenty továbbra sem hagyhatta el a zárdát, naponta ellenőrizték ott tartózkodását, a házon belül viszont szabadon mozoghatott, bárkivel levelezhetett. A rá következő két napban a kispapok többsége visszatért egyházmegyéjébe, hogy ellássa lelkipásztori szolgálatát. Mielőtt sor került a búcsúzásra, a sekrestye lépcsőjénél készült egy közös csoportkép (54. kép).

Pár nappal később, március 4-én újabb politikai foglyokat hoztak a rendházba, többek között Shvoy Lajos székesfehérvári püspököt. Azonnal az óvóhelyre kísérték őket, mert immáron a város hetedik bombázása zajlott épp. A két vasútállomás és a belváros is találatot kapott. Így emlékeztek vissza erre az időre a nővérek:

„Anyaházunkhoz közel is estek bombák. A két püspököt többször is körüljárta a három óvóhelyet, általános feloldozást adtak. A sok kibombázott, idemenekült és internált (...) fegyelmezetten imádkozta a rózsafüzért.”²⁷⁴

Március 28-án tovább folytatódott a támadás:

„Este bombát kapott az óvodakert és garázs, néhány méternyire az óvóhely falától (55. kép). A légnomás letépte a háztetőt, ablakokat tört, de senkinek nem esett baja. Éjfél felé aki mert, lepihent. De két óra múltán hirtelen újból bombázás, és rohanás az alagsorba.”²⁷⁵

A Húsvét előtti nagyheti szertartásokat elhagyták. Az Oltáriszentséget nagycsütörtökön lemenekítették a sekrestye alatti óvóhelyre,²⁷⁶ ott őrizték a szentségházban. Április 1-én, húsvétvasárnap, az alagsorban több szentmisét is

---

²⁷² RIBAI M. ELMA: AZ Isteni Megváltó Leányainak kapcsolata Boldog Apor Vilmostal és Mindszenty bíborossal, *Magyar Egyháztörténeti Vázlatok*, i. m., 190.

²⁷³ Uo. 191.

²⁷⁴ Uo. 193.

²⁷⁵ Uo. 193.

²⁷⁶ Vö. 61. o.

bemutattak az atyák. A nővérek óvóhelyére menekült világi híveket a két püspök nyugalma és határozottsága az imádságban való állhatatosságra bízta. Időközben orosz csapatok érkeztek a zárdába, német katonák után kutattak. Miután meggyőződtek a püspökök igazáról – miszerint nem rejtegetnek németeket az óvóhelyen –, mindig elmentek az orosz katonák.²⁷⁷

Április 17-ig maradtak a püspök atyák a nővéreknél. Kora reggel még egy utolsó szentmisét mutattak be a templomban, majd kimentek az állomásra. Üres marhavagonokban utaztak a püspök urak és kíséretük. Mivel azonban még délben sem indult el a vonat, a nővérek gondoskodtak ebédről, de vittek az anyaházból padokat, ágyat is.²⁷⁸ Közel két napi vonatút után Pápán vált el a két püspök csoportja. A főpásztorok még sokáig tartották egymással a kapcsolatot. Első teendőjük volt levelet írni a soproni megváltós nővéreknek, megköszönve az apácák irgalmas gondoskodását. A későbbi levelezéseikben is gyakran emlegetik fel a Sopronban töltött hónapokat, miként azt Mindszenty is teszi:

„Mély hálával gondolok Nagyontisztelendő Anya és a nővérek szeretetteljes gondoskodására, amelyben soproni fogságom alatt részem volt (...). Örülök, hogy a Gondviselés az anyaházat megóvta a kifosztástól. Szemmel látható az Ő gondoskodó jósága a Kongregáció felett.”²⁷⁹

Vagy, ahogy Shvoy ír:

„A sokminden között elsősorban a kedvesnővéreknek jósága, szerető gondossága volt az, ami különösen megvigasztalt és megerősített. Ezért amíg élek, hálás szívvel zárom az egész kedves zárdát napi szentmisémbe.”²⁸⁰

---

²⁷⁷ 1945. március 30-án, nagypénteken történt a győri Püspökvárban az a szomorú eset, amikor Apor Vilmos püspök urat orosz katonák fegyverrel megsebesítették. A nők és lányok védelméért kiálló püspök április 2-án, húsvéthétfőn belehalt az őt ért három lövésbe. 1997 óta boldogként tiszteli őt a Római Katolikus Egyház.

²⁷⁸ RIBAI M. ELMA: AZ Isteni Megváltó Leányainak kapcsolata Boldog Apor Vilmossal és Mindszenty bíborossal, *Magyar Egyháztörténeti Vázlatok*, i. m., 194–195.

²⁷⁹ RIBAI M. ELMA SDR: *Isteni Megváltó Leányai Kongregációjának története*, i. m., 318–319.

²⁸⁰ RIBAI M. ELMA: AZ Isteni Megváltó Leányainak kapcsolata Boldog Apor Vilmossal és Mindszenty bíborossal, *Magyar Egyháztörténeti Vázlatok*, i. m., 195–196.

A két püspök és a megváltós nővérek soproni közössége között még számos levelezés fennmaradt. A főpásztorok minden levélben hálával gondoltak vissza a világháború legnehezebb heteire, melyet a nővérek zárdájában vészelhettek át.

4. A szerzetesek élete az államosítástól a felosztatásig

A háború következményei igencsak súlyosak voltak az egész országra nézve. Az anyagi károk mellett a tanulók családjainak szociális helyzete is aggodalomra adott okot:

„A tanulók 50%-ánál a kereset nem elégíti ki a család szükségleteit (...). Sok a gyengén táplált vérszegény gyermek.”²⁸¹

Felismerve a legártatlanabbak kiszolgáltatottságát, Lányi János atya egyik első intézkedésként a gyermekeknek napközi otthont, valamint ínségkonyhát kívánt létrehozni az Isteni Megváltóról Nevezett Lelkészség egyik épületében, a város támogatásával. Az 1946-ban létrehívott napközi otthon és ínségkonyha (56-57. kép) 1949-ig működött a nővérek gondozásában.²⁸² Ez a napközi otthon azért is figyelemre méltó, mert az államosítás után is működhetett, igaz, csak egy esztendeig. A legtöbb intézmény nem volt ennyire kedvező helyzetben. A második világháborút lezáróan a kommunista rendszerű állam az egyházi iskolák hitoktatásával és a vallásgyakorlással szemben keményen fellépett. Ennek első állomása 1946-ban be is következett, amikor betiltottak mindenféle egyesületet. Ezt nem sokkal később, 1948-ban az egyházi iskolák államosítása követte. Óriási visszhangot és tiltakozást keltett ez az intézkedés. Június 7-ére tüntetést szerveztek Sopronban, melyhez a város több iskolája, katolikus szülők és diákok is csatlakoztak. A Szent Mihály temetőnél gyülekező tömeg a Várkerület irányába indult meg. A menethez útközben is sokan csatlakoztak. A rendőrség eleinte szóval, majd tűzoltófecskendővel próbálta felosztatni a tömeget. A bátor megmozdulást később az állam megtorolta.²⁸³ A tüntetés szervezőit, köztük pl. Németh Alajost²⁸⁴ őrizetbe vették és internálták. Pár napon

---

²⁸¹ MNL GyMSMSL VIII. 105/2.

²⁸² RIBAI M. ELMA SDR: *Isteni Megváltó Leányai Kongregációjának története*, i. m., 265–266.

²⁸³ RIBAI M. ELMA: AZ Isteni Megváltó Leányainak kapcsolata Boldog Apor Vilmossal és Mindszenty bíborossal, *Magyar Egyháztörténeti Vázlatok*, i. m., 194.

²⁸⁴ Németh Alajos (1904–1993): püspöki tanácsos, hittanár, az Orsolyita templom lelki igazgatója, aki a második világháború eseményeiről hiteles korrajzot és krónikát készített. 1948 májusában letartóztatták és fegyházba szállították.

belül törvényként beiktatta a parlament az iskolák államosítását. Sopronban ez az Evangélikus Líceumot, az Evangélikus Tanítóképzőt, a Bencés Gimnáziumot, a Szent Orsolya Rend, valamint az Isteni Megváltó Leányai Rend iskoláit érintette.²⁸⁵ Ez utóbbi addigra már az ország 49 településén működtetett nevelési-oktatási intézményeket.

A nővérek kezdetben nem igazán tudták, mihez kezdjenek, hiszen a kommunista hatalom nem nézte jó szemmel a szerzetesek ténykedését. A jelölteket, novíciákat igyekeztek hazaküldeni, hogy megvédjék őket az állam meghurcolásától. 1948-ban ugyan még nem szüntették be a hitoktatást, de azt csak papok tarthatták.²⁸⁶ Cél volt a szerzetesek távol tartása a fiataloktól. Ahol a rendház és az iskola egy épületen belül volt, ott bútorokkal próbálták eltorlaszolni a klauzúrában élő nővéreket a diákoktól.²⁸⁷ Tudták ugyanis, hogy a szerzetesek ifjúságnevelésében nagy erő rejlik, így meg kellett akadályozni még a találkozásnak is a lehetőségét. Aki tudott, elszegődött egy-egy vidéki plébániára, és kántori, sekrestyési feladatokat próbált ellátni. Sajnos, ezt sem nézték mindenütt jó szemmel. A rendőrség figyelemmel követte és zaklatta a nővéreket.²⁸⁸ Így történt ez egészen 1950 júniusáig; ekkor ugyanis bekövetkezett az az esemény, ami mind a mai napig kihatással van a magyar katolikus egyházra nézve.

5. A rend feloszlata és szétszórata

1950. június 18-a ún. „fekete napként” maradt fenn a város történetében. Éppen Jézus Szíve vasárnapját ülték. A megváltós nővérek templomában búcsúi szentmisére gyűlt össze a város hívő serege, mely 6 órakor kezdődött. Az Oltáriszentséget a fürdőház előtti szabadtéri oltárra helyezték. A szentbeszédet és misét követően körmenetet tartottak, mely a Flandorffer utca–Ősz utca–Vadász utca–Kossuth Lajos utca útvonalon zajlott. A körmenetet felvonulással, traktorokkal, teherkocsikkal akarták megzavarni, de ez nem sikerült. A hatalmas tömeg lelkesen vett részt a kétórás szentmisén, mely a Te

---

²⁸⁵ *A Szent Orsolya Római Katolikus Általános Iskola, Gimnázium és Kollégium Jubileumi Évkönyve*, Hillebrand Nyomda, Sopron. 1997, 49–50.

²⁸⁶ RIBAI M. ELMA SDR: *Isteni Megváltó Leányai Kongregációjának története*, i. m., 361.

²⁸⁷ RÓZSÁS NÉ KUBÁNYI ANDREA: *Akiket Isten a tenyerén hordott. Szerzetesi életutak a szétszórattól napjainkig 2.*, Új Város Alapítvány, Budapest, 2021, 186.

²⁸⁸ RIBAI M. ELMA: *AZ Isteni Megváltó Leányainak kapcsolata Boldog Apor Vilmosmal és Mindszenty bíborossal*, *Magyar Egyháztörténeti Vázlatok*, i. m., 195.

Deum eléneklésével zárult a templomban.²⁸⁹ Az óriási tömeg körmeneten való részvételét valószínűleg az államosítás és az állam elleni tüntetésként értelmezte a hatalom. Aznap este ugyanis minden megváltozott.

Mivel a búcsúi ünnep megszervezése és lebonyolítása egész napos talpon létezt kívánt a nővérektől, a főnöknő úgy rendelkezett, mindenki pihenjék le, még az éjjel őrködő ügyeletes nővérek is. Bízta abban, hogy nem történik semmi szokatlan dolog. Éjjel fél 12-kor azonban kocsik zúgása és a kapucsengő vég nélküli zaja riasztotta az alvó nővéreket. Majd hangos csörömpöléssel bejutva az épületekbe, 10 percnyi összekapcsolási időt adtak. Egy kézításkába becsomagolhatták a legszükségesebb dolgaikat, majd az egyik emeleti nagy teremben kellett gyülekezniük a nővéreknek. Itt névsorolvasás, majd a kiutasításról szóló véghatározatok felolvasása és aláírása következett, melyben többek között ez állt:

„Nevezett eddigi lakóhelyéről való kiutasítása és új lakóhelyének elfoglalása közérdekből szükségessé vált. E véghatározatot (...) azonnal végre kell hajtani. E véghatározat ellen fellebbezésnek helye nincs.”²⁹⁰

A csomagátvizsgálás során minden élelmet, ágyneműt, értékes használati tárgyat elkobozták a nővérektől.²⁹¹ A nővéreket aztán a teherkocsikba kényszerítették, míg néhány férfi felkutatta a rendfőnök irodáját, drága holmik után keresve. Eközben az egyik idősebb nővér az izgalmak hatására összeesett és meghalt. A kikerkező mentők őt már nem tudták megmenteni, de három idős, beteg nővért a győri kórházba elszállítottak. A tisztelendő anyának, M. Elisabeth nővérnek elárulták, hogy 55 főt, öt kocsiban Főtra, 30 főt, 2 kocsiban Pilisligetre szállítanak. A rendőrök fel-alá járkáltak a rendház és az anyaház épületeiben, kifosztották, teljes egészében feldúlták azokat. A nővérek, köztük a tisztelendő anya végtelen nyugalma és fegyelmezettsége bizonyára bosszantotta e tett végrehajtóit. Elisabeth nővér hangosan meg is jegyezte a rendőröknek:

„Jó lesz iparkodniuk, mert nem lesz nagy dicsőség világosan kivinni bennünket a városból.”²⁹²

---

²⁸⁹ RIBAI M. ELMA SDR: *Isteni Megváltó Leányai Kongregációjának története*, i. m., 369.

²⁹⁰ RIBAI M. ELMA SDR: *Isteni Megváltó Leányai Kongregációjának története*, i. m., 370.

²⁹¹ Uo. 370–371.

²⁹² Uo. 371.

Lányi János atyát, aki épp igyekezett mindenkinek útitársul adni az Oltáriszentséget, feltessékelték az egyik kocsira, és magukkal vitték, hogy ne maradjon tanú a zárdában. A város határában azonban meggondolták magukat, és leszállították őt. Mire visszatért az anyaházhoz, az épületben már mindenütt fegyveres rendőrök fogadták.

Éjjel fél háromkor indult el a hét teherkocsi. Embertelen bánásmódban részesültek a nővérek.

„A leponyvázott, levegőtlen kocsikban többen is rosszul lettek. Hosszan is tartott az út, mert sokfelé kanyarogtak a kocsik, hogy a városokat lehetőleg elkerüljék. (...) A főtíak egyik kocsiján volt vödör, alatta kilyukasztott kocsifenékkal, de a többiben nem volt.”²⁹³

A Főtra szállított 55 nővért a vincés nővérek zárdája előtt szállították le 11 óra tájban. A plébános úr és a még ott lévő 5 vincés nővér szeretettel fogadták be magukhoz a soproniakat. Az udvarra behordták holmijaikat, és első útjuk a templomba vezetett, hogy hálát adhassanak mindenért a gondviselő Istennek. Ez idő alatt a községben elterjedt a hír, és megmozdult minden helybéli, hogy élelmiszerrel, ruhadarabokkal, pokrócokkal segítsék a nővéreket.

„Hoztak egy üstöt is, és megkezdődött a főzés. Délben krumplilevest és szalonnát ettünk kenyérrel. [Másnap] a pék reggelihez zsömlét, másik nap kiflit küldött.”²⁹⁴

Az első vasárnap sok látogató, rokonok, ismerősök érkeztek Főtra. Délután maga a váci püspök is látogatást tett, beszámolt az országos razziáról. Vácott szintén sok szerzetes került elhelyezésre, többek közt 66 soproni orsolyita apáca is.²⁹⁵ Június 27-én Papp Kálmán, győri püspök és Lányi János kanonok úr jött el Főtra. Ezután, mint a kis Jézus betlehemi barlangistállójához, úgy zarándokoltak a látogatók a nővérek átmeneti otthonához. Néhány hét után már a rendi szabályok szerint élték a nővérek az életüket, mintha az anyaházban lennének továbbra is.²⁹⁶ Érdekesség, hogy az 1855-ben épült templom titulusa ugyancsak Szeplőtelen Fogantatás, mint a soproni

---

²⁹³ Uo. 372.

²⁹⁴ RIBAI M. ELMA SDR: *Isteni Megváltó Leányai Kongregációjának története*, i. m., 377–378.

²⁹⁵ *A Szent Orsolya Római Katolikus Általános Iskola, Gimnázium és Kollégium Jubileumi Évkönyve*, i. m., 32.

²⁹⁶ RIBAI M. ELMA SDR: *Isteni Megváltó Leányai Kongregációjának története*, i. m., 379.

zárdatemploménak.²⁹⁷ A két rend nővérei között bensőséges kapcsolat alakult ki. Apró figyelmességekkel, szolgálattal, örömmel végezték mindennapi teendőiket. Július 18-án a tisztelendő anya megkapta a szabaddá nyilvánítási nyilatkozatot, másnap Budapestre utazott. Az előjáró távollétében, július 20-án rendőrök jöttek a nővérekhez, hogy megszámlálják és felszólítsák őket a kilépési nyilatkozat aláírására. A nővérek ezt elutasították. Pár nappal később visszatért a tisztelendő anya a fóti táborba, és beszámolt a pilisligetre, valamint más helyekre szállított nővérek sorsáról. Magyarországon a rend akkor 1151 tagja²⁹⁸ volt érintett az elhurcolásban, az ország különböző területein. Internálási helyek Fóton, Pilisligeten, Zircen, Máriabesnyőn, Mezőkövesden, Szécsényben, Újszászon működtek.

Mivel az 1980-as évekig megkülönböztetés, olykor meghurcolás volt a következménye annak, ha valakiről bebizonyosodott, hogy szerzetes, sokan magukkal vitték a sírba a szétszóratáskor megélt emlékeiket. A rend, még élő tagjaitól azonban kérte, hogy írásos önéletrajzaikat vessék papírra az utókor számára. Ezek általában igen visszafogott, a valóságot árnyaltan ábrázoló, szelíd beszámolók voltak.²⁹⁹

Azon nővérekre, akik betegek vagy még csak jelöltek, novíciák voltak, bujkálás és rettegés várt.³⁰⁰ Aki tehetett, hazament családjához, és ott próbálta kitalálni, milyen munkával biztosítsa a megélhetését. Voltak, akik beteg szüleik ápolását és a családi házkörüli teendők elvégzését látták legszükségesebbnek. Sok leányt próbált családja a szerzetesi élet feladására biztatni a bizonytalanság és félelem miatt, de ők nem hátráltak. 1950 decemberétől a betegápolók újból elhelyezkedhettek egészségügyi intézetekben, mivel felismerték, hogy az őket pótolni kívánó személyek szakmailag képzetlenek. A nővérek közül sokan gyárakban próbáltak elhelyezkedni, ám a nehéz fizikai munka megterhelő volt. Volt, aki szakmát szerzett, hogy el tudjon helyezkedni.

„Akadt néhány »vasutas« nővér, jegykiadó, bérelszámoló (...), levélhordó. Sajnos nincs lista a sokféle fizikai munkáról, amivel a nővérek megélhetésüket biztosították.”³⁰¹

---

²⁹⁷ fotromkat.hu

²⁹⁸ <http://megvaltosnoverek.hu/Sopron>

²⁹⁹ RIBAI M. ELMA SDR: *Isteni Megváltó Leányai Kongregációjának története*, i. m., 395.

³⁰⁰ Uo. 396.

³⁰¹ Uo. 399.

Az Állami Egyházügyi Hivatal (ÁEH) és az Államvédelmi Hatóság (ÁVÓ) évtizedeken keresztül figyelemmel kísérte a papok, szerzetesek életét. Természetessé váltak a beidézések, kihallgatások, fenyegetések, vádeljárások. A nővérek azonban egy pillanatra sem törtek meg, mindvégig kitartottak Isteni Megváltójuk mellett, Akinek követésére ígéretet tettek. Többen a szétszórás éveiben, néhányan pedig csak a felszabadulás után teheték le szerzetesi fogadalmukat. A magyarországi szerzetesek az ószövetségi zsidó nép mintájára 40 évnyi „pusztai vándorlást” élhettek át.³⁰² Az 1950-ben feloszlított szerzetesrendek a rendszerváltást követően lélegezhetek fel újra.

---

³⁰² Uo. 412.

VII. AZ ISTENI MEGVÁLTÓRÓL NEVEZETT NŐVÉREK SOPRONI JELENLÉTÉNEK EMLÉKE

1. Újraszerveződés

Az Isteni Megváltóról Nevezett Nővérek soproni működése nem múlt el nyomtalanul az idők során. Az 1950-es felosztatás, a meghurcoltatás és egyházüldözés évei után a rendszerváltás hozta meg azt a felszabadulást, mely a rend újraszerveződését tette lehetővé. Az állam hatalmának enyhülése már az 1980-as évek elején megmutatkozott. Az 1989 márciusában tartott Magyar Püspöki Kar konferenciáján elhangzott, hogy az állam nincs ellene a szerzetesrendek újjászerveződésének.³⁰³ A szerzetesrendek működéséről szóló 1989. évi 17. törvény eltörölte a korábbi 1950. évi 34. törvényerejű rendeletet.³⁰⁴ Ennek értelmében minden szerzetesrend jogi személynek minősül, amennyiben nyilvántartásba vételét kéri a közösség vezetője. A szeptember 7-én hozott, Magyar Közlönyben megjelent rendelet nem váratott sokat magára: a Megváltós Nővérek október 4-én jóváhagyó levelet kaptak a Művelődési Minisztériumtól (58. kép). A szétszórásban élő 360 nővér³⁰⁵ nagy örömmel várta a magyar provincia élére kerülő Balogh M. Rita nővért, aki 1990. március 1-én lépett hivatalba. Ezzel megkezdődhetett a belső rendi szerveződés, az egyházi szerzetesi ingatlanok összeírása. A rend központját Rómában szervezték meg. Az 1965-ben elkészült zarándokház, a Villa Mater Redemptoris a magyar tartomány részét képezte, a megváltós nővérek kezelésében működik. Jelenleg a Via Francesco Tamagno 38. szám alatt lévő rendházban 3 szerzetesnővér teljesít szolgálatot.³⁰⁶

Mivel szükség volt egy magyar rendi központ megnevezésére, a nővérek nagy száma, a szociális otthonokban lévő nővérek, valamint a Budapesthez közelebb eső fiókházak miatt, a fővárosi központ létrehozása jöhetett csak szóba. Ekkor a budapesti Szent Anna Kollégiumot visszakapták a nővérek, így ma is a Horánszky utca 17. szám

³⁰³ RIBAI M. ELMA SDR: *Isteni Megváltó Leányai Kongregációjának története*, i. m., 425.

³⁰⁴ Uo. 426.

³⁰⁵ Vö. <http://megvaltosnoverek.hu/Sopron>

³⁰⁶ <https://cssroma.katolikus.hu/tortenete/>

alatt található az Isteni Megváltóról Nővérek Tartományháza.³⁰⁷ A rend anyaházában levő oktatási intézmények vezetői nem voltak hajlandóak tárgyalni, így kevés volt a remény a soproni újraindulásra. 1992-ben azonban mégis 4 megváltós nővér költözött be a templom felett lévő lakásba. A legnagyobb lelkesedéssel kezdték meg a nővérek a hitoktatást az anyaház épületében működő Gárdonyi Géza Általános Iskolában. Az utolsó, soproni rendházban szolgálatot teljesítő nővér Hadarits Gizella Mechtildis volt, akit személyesen is ismerhettem. Közvetlensége, derűs életkedve, alázatos szolgálata – minden megpróbáltatás ellenére –, 2012-ben bekövetkezett haláláig kitartott. A nővért, szülei mellett, a családi sírban temették el Fertőendrédén.

2. A nővérek egykori iskoláinak sorsa

Bár 10 éve nem él megváltós nővér a városban, mégis az egykori anyaház templomába járó idős hívek szeretettel őrzik szívükben az egykori apácák emlékét. Néhányan közülük maguk is a rend által fenntartott intézmények valamelyikében tanultak, nevelődtek. Az 1948-as államosítás, majd az 1950-ben bekövetkező rendi feloszlás eredményeképp a nővérek által felépített és kiválóan működtetett oktatási intézmények (59. kép) teljes állami felügyelet alá kerültek. Amelyik intézmény valamivel szerencsésebb volt, az nem szűnt meg ekkor teljes egészében, hanem állami fenntartásban, de tovább működhetett.

Heimler Károly 1935-ben készített egy összefoglaló tanulmányt a soproni oktatással kapcsolatos intézményekről.³⁰⁸ Ebből kitűnik, hogy az Isteni Megváltó Leányainak Kisedóvodáját 1878-ban alapították. Az óvoda az anyaház földszintjén került elhelyezésre.³⁰⁹ Az intézmény működéséről nagyon kevés helyen található említés, ami fellelhető, az sem túl részletes.³¹⁰ Az óvónőképző épülete mellett azonban ma is

---

³⁰⁷ megvaltosnoverek.hu

³⁰⁸ KÖRNYEI ATTILA: Adatok és gondolatok a soproni iskolai oktatás XIX. és XX. századi állapotáról, *Soproni Szemle* i. m., 130–132.

³⁰⁹ Milkovics Jánosné elbeszélése alapján (Sopron, 2021. 08. 17.).

³¹⁰ *Sopron szab. kir. város és Sopronvármegye Általános Cimtára és Utmutatója*, Székely és Társa Könyvnyomdája, Sopron, 1931, 139.

működik egy gyakorló óvoda,³¹¹ ahol az óvodapedagógus hallgatók gyakorlati idejüket tölthetik. Ezt tulajdonképpen tekinthetjük az egykori intézmény utódjának.

Az Elemi Leányiskola 1866-ban indult el a nővérek intézetében nevelkedő gyermekek számára. 1946-tól Római Katolikus Általános Leányiskola, majd Gyakorló Elemi Népiskola néven működött tovább egészen 1948-ig. Az 1896-ban megnyitott irgalmas nővérek Polgári Leányiskolája, annak fennállásáig nagy népszerűségnek örvendett az egész város körében. Az elemi és a polgári iskola utódjának tekinthetjük a mai Ferenczy János utca 1. szám alatt található Soproni Gárdonyi Géza Általános Iskolát, mely intézmény tulajdonképpen az egykori eredeti anyaház épületét képezi. A templom és az iskola fala, valamint a két intézmény udvara szorosán egymás mellett húzódik.

A nővérek egykori Tanítóképzőjét 1948-ban államosították és az Orsolyiták tanítóképzőjével összevonták. Az államosítást követően Állami Tanítóképző néven működött tovább 1957-ig. A városban nem maradt utódintézménye a nővérek egykori tanítóképzőjének.

A négy évfolyamú Női Felsőkereskedelmi Iskola és a három évfolyamú Női Ipariskola, majd a kettő fúziójából létrejött Ipari Leányközépiskola 1948-ig működhetett. Rövid életű, egy tanévet megélt Állami Ipari és Kereskedelmi Iskola jött létre helyett, majd több névváltoztatás követte az intézmény életét. A törvényi, rendeleti szabályi változások és a profilváltás miatt az egykori jogutód iskoláról 1967-ig beszélhetünk.³¹² Ma a Ferenczy János utca 1-3. szám alatt található intézmény Soproni SZC Vendéglátó, Kereskedelmi Technikum és Kollégium néven működik tovább (60. kép). Az itt végzett tanulók kereskedelmi, turisztikai, vendéglátói pályán helyezkedhetnek el. A képzés alatt a diákok a pincér, szakács, cukrász szakma mellett szakközépiskolai végzettségre tehetnek szert.

Az 1900-ban elindított óvónőképzés tulajdonképpen a rend sikertörténetének is mondható. A városban egyedülálló módon szervezték meg a megváltós nővérek az óvodapedagógus-képzést, ahová az egész Dunántúlról jöttek az óvónő-jelöltek. Az 1948-

---

³¹¹ Aranykapu Tagóvoda. A képzés ideje alatt magam is itt végezhettem hospitálásaimat, gyakorlataimat 2016 és 2018 között.

³¹² MASTALIRNÉ ZÁDOR MÁRTA: Soproni középiskolák (1557–1996), in Kovátsné Németh Mária: *Település-iskola-társadalom. Tanulmányok Győr-Moson-Sopron megye és Burgenland iskolatörténetéből 1777–1996*, i. m., 225.

ban államosított intézmény 1959-től felsőfokú óvónőképző főiskolaként működött tovább.³¹³ Az óvónőképző jelenleg a Soproni Egyetem Benedek Elek Pedagógiai Karának részeként él tovább a rend egykori Szent József Intézetében (61. kép), a Ferenczy János utca 5. szám alatt. Az óvodapedagógus szakon túl csecsemő- és kisgyermeknevelő, gyógypedagógus, szociálpedagógus és médiatudomány alapképzésben, ezen felül számos mester-, és szakirányú továbbképzésben vehetnek részt a hallgatók. Az óvónőképzőbe való felvétel feltétele az érettségi, képzési ideje 3 év. A soproni óvóképzés országosan egyedülállónak számít, hiszen a nővérek szellemi-lelki örökségét hordozza magában.³¹⁴

A Megváltós Nővérek, noha nem tanító rendként indultak, a soproni letelepedést követően – a kor körülményeihez alkalmazkodva –, óriási részt vállaltak az árva gyermekek, később a város leányifjúságának nevelése terén. A nővérek lelkiességét intézményeik valamennyi diákja megtapasztalhatta. Noha a Megváltós Nővérek nem kapták vissza egykori oktatási intézményeiket, a helyén több ugyanolyan profilú, állami fenntartású iskola jött létre. A templomtól gyakorlatilag elválaszthatatlan épületek, udvarok láttatják velünk ma is, hogy az épületkomplexumban egykor virágzott a nővérek nevelő-oktatómunkája (62-63. kép).

3. A Megváltós Nővérek soproni öröksége és a szerzetesrend helyzete napjainkban

A nővérek soproni jelenléte felpezsdítette a nyugati városrészt. Az egykori anyaház közösségéből nőtt ki a mai Soproni Szent Imre Plébánia, mely augusztus 20-án ünnepli felszentelésének 25. évfordulóját. A nővérek örökségként tartjuk számon a Jézus Szíve ünnepet. Az évről évre megrendezett búcsúi szentmisét követően körmenetet (64. kép) is tartunk, melynek iránya a templomból indulva, a Táncsics Mihály utca–Kossuth Lajos utcai körforgalom és vissza a templom. Erre az ünnepre nagy számban érkeznek hívek a Jézus Szíve templomba. A város első Jézus Szíve körmenetét kerekén 80 évvel ezelőtt, 1942. június 14-én tartották. A Jézus Szíve tisztelet nagyon élő közösségünkben:

---

³¹³ NÉMETH ILDIKÓ: *Sopron középfokú és középszintű iskolái a 19. században*, i. m., 153.

³¹⁴ Magam is az intézmény tanulója voltam 2016 és 2019 között. Óvodapedagógiai tanulmányaimat rektori dicsérettel zártam.

elsőpéntekenként szentségimádást, elsőszombatoként Jézus Szíve családok imaóráját tartunk a plébánia két templomában.

Mindenszentek ünnepe és Halottak napja alkalmával plébániánk néhány tagjával és a plébános atya vezetésével felkeressük a Sopronban egykor szolgálatot teljesítő megváltós nővérek sírjait (65-67. kép). Ez a hagyomány előző plébánosunk kezdeményezésére alakult ki, közel 10 esztendeje. A közös imádság, gyertyagyújtás és koszorú elhelyezés a mérhetetlen hála jele a rend egykori nővérei felé, akik létrehívták és életben tartották egyházközségünket. A szerzetesrend élő és elhunyt tagjaiért minden év október 23-án szentmisét mutat be plébánosunk a templomban. Az apácák imádságos jelenléte ma is érzékelhető mindazok számára, kik belépnek az egykori anyaház templomába. Valódi ékszerdobozt láthat benne minden hívő, aki a 135 éves templom átimádkozott falai közt keres lelkének megnyugvást.

A magyarországi megváltós nővérek ma is anyaházukként tisztelik templomunkat. Az elmúlt két évtizedben számos alkalommal képviseltették magukat Sopronban a kongregáció nővérei. Az alábbi ünnepi püspöki szentmisékben együtt imádkozhatott közösségünk a nővérekkel:

- 2009 szeptemberében a Kongregáció alapításának 160. évfordulóján,
- 2013. október 10-én, a soproni letelepedés 150. évfordulóján (68. kép),
- 2015. május 1-jén Mária Alfonza anya soproni látogatásának 150. évfordulóján.

Eppinger Erzsébet Mária Alfonza anyát, életszentségének elismeréseként, 2018. szeptember 9-én Strasbourgban boldoggá avatták. Ezen az alkalmon a rend magyarországi tagjain túl négyen –többek között én is-, részt vehettünk a soproni anyaház képviselőjében (69. kép). Az ünnepen elhangzott szentbeszéd egyfajta buzdítás volt Mária Alfonza anya példájának követésére, aki a szegények, betegek és elhagyatottak segítségére sietve Isten irgalmát közvetítette mindenkor embertársai számára.³¹⁵ Azóta a rendalapító emlékét külön szentmisében, minden év szeptember 9-én megüljük. 2019. december 8-án, a templom titulusának búcsúnapján, a generálánya maga személyesen tett látogatást osztrák, szlovák és magyar tartománybéli nővérek kíséretében, hogy átadhassa egyházközségünk számára a boldog csontereklyéjét (70. kép). Évről évre, Boldog Mária

---

³¹⁵ <https://www.szentimre.sopron.hu/hir/11/boldogga-avattak-eppinger-maria-alfonza-anyat/>

Alfonza anya emléknapján ezt a templom kis oratóriumában őrzött csontereklyét (71. kép) emeljük az oltárra és a szentmise végén, az áldást követően, a hívek imádsággal róhatják le tiszteletüket előtte.

Az Isteni Megváltóról Nevezett Nővérek rendje Magyarországon ma jelenleg 19 tagot számlál. Öt intézményben teljesítenek szolgálatot: Budapesten, a Szent Anna Kollégiumban (mely a tartományház is egyben), a budai Szent Margit Gimnáziumban (mely korábban a rend tulajdonában lévő oktatási intézmény volt), a piliscsabai Szent László Óvodában, a Iosephinum Kollégium és Szakkollégiumban, valamint a Nagyboldogasszony Házban.³¹⁶ A világ 16 országában vannak még jelen a megváltós nővérek, ezek a következők: Franciaország, Ausztria, Szlovákia, Csehország, Németország, Hollandia, Ukrajna, Olaszország, Portugália, Amerikai Egyesült Államok, Argentína, Angola, Kamerun, Tanzánia, Namíbia és India.

Imáimba foglalom a Megváltós Nővéreket, akik Boldog Eppinger Mária Alfonza anya példájára tevékenyen részt vállalnak nap, mint nap a betegápolásban, valamint a gyermek-, és ifjúságnevelésben. Az ő életük példakép lehet a fiatalok számára, hogy meghallják az Úr hívó szavát, és a szolgálatban is készek legyenek követni Őt. Hátatelt szívvel gondolok az egykori nővérekre, akik meghatározták Sopron arculatát és a város lelkiségét. Az Úristen áldása kísérje a rend további sorsát, az elhunyt nővéreknek pedig, s majdan velük együtt nekünk is adja meg a boldogító Istenlátás kegyelmét!

---

³¹⁶ megvaltosnoverek.hu

VIII. BEFEJEZÉS ÉS KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

Záródolgozatom utolsó fejezete a hála és köszönet hangján szól mindazokhoz, akik hozzájárultak kutatómunkám eredményességéhez.

A legnagyobb hálaadás mindenekelőtt az Isteni Megváltóról Nevezett Nővérek elhunyt tagjait illeti, akik az elmúlt másfél század során egész életükkel a rájuk bízottak megszentelődését szolgálták. Köszönetemet szeretném kifejezni a rend ma élő tagjai felé is, köztük Farkas M. Ágnes tartományfőnöknő felé, akik boldogan vették megkeresésemet a rend történetének soproni vonatkozásait kutatva. Levéltári anyagaik és archív felvételeik a dolgozat legértékesebb részét alkotják.

Itt szeretném megragadni az alkalmat, hogy külön köszönetet mondjak a Soproni Levéltár alkalmazottjainak, valamint a soproni Széchenyi István Városi Könyvtár Helytörténeti munkatársának, Robotka Csabánénak a lelkes, szakmailag felkészült segítségnyújtásért. Rengeteg hasznos tanácsot kaptam tőlük, melyet ezúton is szeretnék megköszönni.

Külön köszönet illeti konzulensemét, Dr. Nemes Gábor urat, aki a téma melletti elköteleződésemet már az első perctől fogva figyelemmel kísérte és támogatta. Az ő lelkesedése és segítőkészsége egész kutatómunkám alatt inspirálóan hatott rám. Külön hálás vagyok végtelen türelméért, melyet az elmúlt hónapokban bőséggel gyakorolt felém.

Köszönettel tartozom családtagjaim, barátaim, ismerőseim felé is, akik őszinte szívvel, érdeklődve követték nyomon kutatómunkám alakulását.

Nem utolsó sorban szeretném megköszönni egykori és jelenlegi plébánosaimnak, a plébánia valamennyi tagjának, és mindazoknak a híveknek a segítséget, akik elbeszéléseikkel, történeteikkel, fényképeikkel gazdagítani tudták dolgozatom értékét.

Gyakorló óvodapedagógusként, látva és érzékelve a pedagógusi hivatás minden szépségét és nehézségét, csodálattal tölt el a nővérek hitbéli bátorsága, mellyel vállalni tudták növendékeik nevelését, tanítását. Az Úristen áldását és kegyelmét kérem ma is mindazokra, akik osztatlan szívvel szolgálják Istent és embertársaikat e világban!

FELHASZNÁLT IRODALOM

Könyvek:

BARANYAI LENKE: *Az Isteni Megváltó Leányai Tanítóképzője és jogutódja, a Soproni Állami Tanítóképző története 1899–1957*, Hillebrand Nyomda, Sopron, 2007.

DRAILLARD, BÉNÉDICTE: *A niederbronni misztikus*. Éditions du Signe, Eckbolsheim, 2013.

Az Isteni Megváltóról Nevezett Nővérek Kongregációjának alapítása és magyarországi működése, k. n. Budapest, 1988.

KOVÁTSNÉ NÉMETH MÁRIA: 1000 éves a magyar iskola, in uő.: *Település-iskola-társadalom. Tanulmányok Győr-Moson-Sopron megye és Burgenland iskolatörténetéből 1777–1996*, Széchenyi Nyomda, Győr, 1996.

MASTALIRNÉ ZÁDOR MÁRTA: Soproni középiskolák (1557–1996), in Kovátsné Németh Mária: *Település-iskola-társadalom. Tanulmányok Győr-Moson-Sopron megye és Burgenland iskolatörténetéből 1777–1996*, Széchenyi Nyomda, Győr, 1996.

MÉSZÁROS ISTVÁN – NÉMETH ANDRÁS – PUKÁNSZKY BÉLA: *Neveléstörténet. Bevezetés a pedagógia és az iskoláztatás történetébe*. Osiris Kiadó, Budapest, 2005.

MINDSZENTY JÓZSEF: *Emlékirataim*, Az Apostoli Szentszék Kiadója, Budapest, 1989.

NAGEL, MARCEL: *Lebensquellen der Kongregation, Kongregation der Schwestern vom Göttlichen Erlöser*, k. n. Oberbronn, 1989.

NÉMETH ALAJOS: *Sopron könnyes-véres dátumai*, Hillebrand Nyomda, Sopron, 1993.

NÉMETH ILDIKÓ: *Sopron középfokú és középszintű iskolái a 19. században*, Győr-Moson-Sopron Megye Soproni Levéltára, Sopron, 2005.

NÉMETH ILDIKÓ: *Sopron város és vármegye tanintézeteinek iratai Győr-Moson-Sopron Megye Levéltárában 1707–1945 (1950)*, Győr-Moson-Sopron Megye Soproni Levéltára, Sopron, 2007.

PÓDAFAI PÓDA ENDRE: *A soproni kath. „parochia” és a „soproni kath. hitközség” története*, Soproni Kath. Konvent, Sopron, 1892.

RAJ CZY M. MECHTILDIS: *Az Isteni Megváltó Leányai Kongregációjának története*, k. n., h. n., 1948.

REICHARD JÁNOS DÁVID: *Eppinger Erzsébet élete. Gyóntatójának kérésére készült önéletrajzi feljegyzés, saját elmesélése alapján*, Generális Anyaház Levéltára, Oberbronn, 1849.

RIBAI M. ELMA SDR: *Isteni Megváltó Leányai Kongregációjának története*, k. n., Győr, 1994.

RÓZSÁS NÉ KUBÁNYI ANDREA: *Akiket Isten a tenyerén hordott. Szerzetesi életutak a szétszórattól napjainkig 2.*, Új Város Alapítvány, Budapest, 2021.

SARKADY SÁNDOR (szerk.): *Sopron és környéke 1922–1990 (Korrajz és családi lexikon)*, Mécs László Lap- és könyvkiadó, Budapest, 1992.

Sopron szab. kir. város és Sopronvármegye Általános Cimtára és Utmutatója, Székely és Társa Könyvnyomdája, Sopron, 1931.

SZABÓ CSABA – SZIGETI LÁSZLÓ: *Az egyházi iskolák államosítása Magyarországon 1948*, Új Ember, Budapest, 2018.

Folyóiratcikkek:

KELÉNYI FERENC: Soproni gyermekkertek a 19. század második felében, *Soproni Szemle* 17 (1963/1) 2–20.

KÖRNYEI ATTILA: Adatok és gondolatok a soproni iskolai oktatás XIX. és XX. századi állapotáról, *Soproni Szemle* 50 (1996/2-3) 116–137.

MOLNÁR BALÁZS – PÁLFI SÁNDOR – SZEREPI SÁNDOR – VARGÁNÉ NAGY ANIKÓ: A koragyermekkorai nevelés Magyarországon a kezdetektől napjainkig [online], 2022. 04. 15.

NÉMETH ILDIKÓ – PATYI GÁBOR: Sopron iskolaváros? Gondolatok a Soproni Monográfia számára készítendő iskolatörténeti áttekintés kapcsán, *Soproni Szemle* 61 (2007/1) 3–22.

RIBAI M. ELMA: A leghűségesebb város hűséges gyermekei. Tüntetés Sopronban az egyházi iskolák védelmében 1948. június 7., *Magyar Egyháztörténeti Vázlatok* 9 (1997/1-2) 155–191.

RIBAI M. ELMA: Isteni Megváltóról Nevezett Nővérek (Isteni Megváltó Leányai), *Magyar Egyháztörténeti Vázlatok* 10 (1998/3-4) 181–207.

RIBAI M. ELMA: AZ Isteni Megváltó Leányainak kapcsolata Boldog Apor Vilmosmal és Mindszenty bíborossal, *Magyar Egyháztörténeti Vázlatok* 11 (1999/1-2) 181–201.

IFJ. SARKADY SÁNDOR: Bombazápor a hűség városára, *Rubicon* 25 (2014/8) 90–93.

SZABADOS LÁSZLÓ: Felsőfokú Óvónőképzés Sopronban, *Soproni Szemle* 18 (1964/2) 50–64.

Értesítők, évkönyvek:

A „Legszentebb Megváltóról”nevezett szerzetesnők vezetése alatt álló soproni anyaházban levő Tan- és Nevelő-Intézet kisdedóvó, elemi- és polgári iskolájának értesítője. Sopron, 1899/1900.

A „Legszentebb Megváltóról”nevezett szerzetesnők vezetése alatt álló soproni anyaházban levő Tan- és Nevelő-Intézet kisdedóvó, elemi- és polgári iskolájának értesítője. Sopron, 1902/03.

A „Legszentebb Megváltóról”nevezett szerzetesnők vezetése alatt álló soproni anyaházban levő Tan- és Nevelő-Intézet kisdedóvó, elemi- és polgári iskolájának értesítője. Sopron, 1903/04.

Az Isten Megváltó Leányainak Soproni Anyaházában Fennálló Tan- és Nevelő-intézet Értesítője. Sopron, 1924/25.

Az Isten Megváltó Leányainak Soproni Anyaházában Fennálló Tan- és Nevelő-intézet Értesítője. Sopron, 1925/26.

Az Isten Megváltó Leányainak Soproni Anyaházában Fennálló Tan- és Nevelő-intézet Értesítője. Sopron, 1926/27.

Az Isten Megváltó Leányainak Soproni Anyaházában Fennálló Tanító- és Óvónőképző Intézet értesítője. Sopron, 1927/28.

Az Isteni Megváltó Leányainak Soproni Anyaházában Fennálló Polgári Leányiskola és Nőipariskola Értesítője. Sopron, 1929/30.

Az Isteni Megváltó Leányainak Soproni Anyaházában Fennálló Tanítónő- és Óvónőképző-Intézet Értesítője. Sopron, 1929/30.

Az Isteni Megváltó Leányainak Soproni Anyaházában Fennálló Róm. Kath. Polgári Leányiskola Értesítője. Sopron, 1931/32.

Az Isteni Megváltó Leányainak Soproni Anyaházában Fennálló Róm. Kath. Polgári Leányiskola Értesítője. Sopron, 1932/33.

Az Isteni Megváltó Leányainak Soproni Anyaházában Fennálló Róm. Kath. Polgári Leányiskola Értesítője. Sopron, 1933/34.

Az Isteni Megváltó Leányai Soproni Róm. Kat. Polgári Leányiskola Értesítője. Sopron, 1934/35.

Az Isteni Megváltó Leányai Soproni Róm. Kat. Polgári Leányiskola Értesítője. Sopron, 1935/36.

Az Isteni Megváltó Leányai Soproni Róm. Kat. Polgári Leányiskola Értesítője. Sopron, 1936/37.

Az Isteni Megváltó Leányai Soproni Róm. Kat. Polgári Leányiskola Értesítője. Sopron, 1937/38.

Az Isteni Megváltó Leányai Soproni Róm. Kat. Polgári Leányiskola Értesítője. Sopron, 1938/39.

Az Isteni Megváltó Leányai Soproni Róm. Kat. Polgári Leányiskola Évkönyve. Sopron, 1939/40.

Az Isteni Megváltó Leányai Soproni Róm. Kat. Polgári Leányiskola Évkönyve. Sopron, 1940/41.

Sopronban, Az Isteni Megváltó Leányai Anyaházában Fennálló Róm. Kat. Liceum-, Tanítónő-, Kisdedovónőképző-Intézet Évkönyve. Sopron, 1940/41.

Az Isteni Megváltó Leányai Soproni Kereskedelmi Leányközépiskolájának Évkönyve. Sopron, 1940/41.

Az Isteni Megváltó Leányai Soproni Róm. Kat. Polgári Leányiskola Évkönyve. Sopron, 1941/42.

Az Isteni Megváltó Leányai Soproni Kereskedelmi Leányközépiskolájának Évkönyve. Sopron, 1941/42.

Az Isteni Megváltó Leányai Soproni Kereskedelmi Leányközépiskolájának Évkönyve. Sopron, 1942/43.

Az Isteni Megváltó Leányai Soproni Róm. Kat. Polgári Leányiskola Évkönyve. Sopron, 1942/43.

Sopronban, az Isteni Megváltó Leányai Anyaházában Fennálló Róm. Kat. Liceum-, Tanítónő-, Kisdedovónőképző-Intézet Évkönyve. Sopron, 1942/43.

Az Isteni Megváltó Leányai Soproni Róm. Kat. Polgári Leányiskola Évkönyve. Sopron, 1943/44.

Az Isteni Megváltó Leányai Soproni Leányliceum-, Tanítónő- és Kisdedovónőképző-Intézeteinek Évkönyve. Sopron, 1943/44.

Az Isteni Megváltó Leányai Soproni róm. kat. kisdedovónőképző intézetének Évkönyve. Sopron, 1946/47.

A Szent Orsolya Római Katolikus Általános Iskola, Gimnázium és Kollégium Jubileumi Évkönyve, Hillebrand Nyomda, Sopron. 1997.

A 300 éves soproni Szentbenedekrendi Sz. Asztrik Kat. Gimnázium Jubileumi Értesítője, Székely és Társa Könyvnyomdája, Sopron, 1936.

A Soproni Levéltár őrizetében lévő, Isteni Megváltóról Nevezett Nővérek által fenntartott intézmények iratai:

MNL GyMSMSL VIII. 56. Isteni Megváltó Leányai Nőipariskolája Sopron iratai 1928-1944.

MNL GyMSMSL VIII. 59. Isteni Megváltó Leányainak Kereskedelmi Leányközépiskolája iratai 1922-1948.

MNL GyMSMSL VIII. 63. Isteni Megváltó Leányainak Leányliceuma és Tanítóképzője Sopron iratai 1899-1948.

MNL GyMSMSL VIII. 66. Isteni Megváltó Leányai Ipari Leányiskola iratai 1942-1948.

MNL GyMSMSL VIII. 105. Soproni Isteni Megváltó Leányai Polgári Leányiskola iratai 1896-1948.

MNL GyMSMSL VIII. 73. Soproni Isteni Megváltó Leányai Kisdédóvónőképző iratai 1900-1948.

Az Isteni Megváltóról Nevezett Nővérek budapesti rendházában őrzött levéltári anyagok
(IMNN Levéltára, Budapest)

KÉPJEGYZÉK

1. kép: Szeplőtelen Fogantatás (Jézus Szíve) templom, Sopron, 2021. (saját fotó)
2. kép: Hadarits Gizella Mechtildis nővérrel, 2007. (saját fotó)
3. kép: Az egykori Isteni Megváltó Leányai Nővérek anyaházából kinőtt Szent Imre Plébániaközösség, Sopron, 2018. (fotó: Szita Márton, letöltve: 2021. 11. 03.)
4. kép: Boldog Eppinger Mária Alfonza anyja (forrás: <http://www.alfonza-maria-eppinger.com/wp-content/uploads/2021/10/Alfonza.png>, letöltve: 2022. 03. 05.)
5. kép: Niederbronn látképe (forrás: <https://www.cias-niederbronn.eu/de/region-niederbronn-les-bains-elsass-frankreich/>, letöltve: 2022. 03. 07.)
6. kép: Eppinger Erzsébet szülői háza, Niederbronn, 2018. (saját fotó)
7. kép: Reichard János Dávid plébános (forrás: REICHARD JÁNOS DÁVID: *Eppinger Erzsébet élete*. i. m., hátlap)
8. kép: Mária Alfonza anyja sírhelye a niederbronn-i zárdatemetőben, 1950-ig (forrás: RIBAI M. ELMA SDR: *Isteni Megváltó Leányai Kongregációjának története*, i. m., 172.)
9. kép: Simor János püspök, esztergomi érsek portréja (forrás: <https://www.gyoriszon.hu/news/11334/66/>, letöltve: 2022. 03. 24.)
10. kép: Hummel Vilmos, a soproni megváltós nővérek első lelkiigazgatója (forrás: RIBAI M. ELMA SDR: *Isteni Megváltó Leányai Kongregációjának története*, i. m.)
- 11-12. kép: Simor János alapítólevele, a megváltós nővérek soproni meghívásáról, 1863. (forrás: Isteni Megváltóról Nevezett Nővérek Levéltára, Budapest)
13. kép: A Voss-féle Árvaház egy 1907-es felvételen (forrás: <https://sopronanno.hu/bejegyzes/az-egykori-voss-arvahaz>, letöltve: 2022. 05. 01.)
14. kép: A soproni anyaház épülete, 1866. (forrás: RIBAI M. ELMA SDR: *Isteni Megváltó Leányai Kongregációjának története*, i. m., 134.)

15. kép: Adás-vételi szerződés a Rupprecht-örökösökkel, 1866. (forrás: Isteni Megváltóról Nevezett Nővérek Levéltára, Budapest)
16. kép: A Handler Nándor tervezte román stílusú kápolna (forrás: RIBAI M. ELMA SDR: *Isteni Megváltó Leányai Kongregációjának története*, i. m., 134.)
17. kép: Feszület, mely a második beöltözés alkalmával, 1868-ban került a templomba, 2022. (saját fotó)
18. kép: Mária mozaikábrázolás a templom bejárati kapuja felett, 2022. (saját fotó)
19. kép: Az Isteni Megváltóról Nevezett Nővérek templomának szentélye, 2018. (fotó: Szita Márton, letöltve: 2022. 05. 01.)
- 20-21. kép: A templom két mellékoltára (Szűz Mária-, és Szent József oltár), 2022. (saját fotók)
22. kép: Jézus Szíve diadala oltárkép-részlet, 2018. (fotó: Szita Márton, letöltve: 2022. 05. 01.)
23. kép: Az egykori főreáliskola, ma Széchenyi István Gimnázium, Sopron, 2022. (saját fotó)
24. kép: Az Evangélikus Líceum épülete, Sopron, 2022. (saját fotó)
25. kép: Az egykori jezsuita kollégium, majd bencés gimnázium emlékét megörökítő tábla a mai Roth Gyula Szakképző Iskola és Kollégiumának falán, Sopron, 2022. (saját fotó)
26. kép: Felsőbb Leányiskola, egykori AMI, ma a Szent Orsolya Római Katolikus Iskola alsó tagozatának épülete, Sopron, 2022. (saját fotó)
27. kép: A Szent Orsolya Római Katolikus Gimnázium épülete, Sopron, 2022. (saját fotó)
28. kép: Az Evangélikus Tanítóképző egykori épülete, Sopron. (forrás: NÉMETH ALAJOS: *Sopron könnyes-véres dátumai*, i.m., 21.)
29. kép: Újteleki kapu, Sopron, 1884. (forrás: <https://sopronanno.hu/bejegyzes/diszkapu-az-ujteleki-utcaban>, letöltve: 2022. 03. 27.)

30. kép: Az 1942/43-as tanév magántanulóinak listája, köztük Hadarits Gizella Mechtildis nővér (forrás: IML Polgári Leányiskola Évkönyve 1942/43.)
- 31-32. kép: V. évesek utolsó őszi kirándulása a nővérekkel, Muck-kilátó, 1941. (a két kép Rádl Miklós tulajdona)
33. kép: Az Isteni Megváltóról Nevezett Nővérek polgári iskolájának IV. osztályosai, 1916. (forrás: Isteni Megváltóról Nevezett Nővérek Levéltára, Budapest)
34. kép: Diákok a jelölt-nappaliban, 1926-27. (forrás: Isteni Megváltóról Nevezett Nővérek Levéltára, Budapest)
35. kép: Diákok a jelölt-nappaliban, 1930-as évek első fele (forrás: Isteni Megváltóról Nevezett Nővérek Levéltára, Budapest)
36. kép: Az Isteni Megváltóról Nevezett Nővérek intézményébe járó, egyenruhás diákok, 1934. (forrás: https://fortepan.download/photo/1600/fortepan_6821.jpg)
37. kép: Az Isteni Megváltóról Nevezett Nővérek intézményébe járó, egyenruhás diákok, 1935. (forrás: https://fortepan.download/photo/1600/fortepan_165604.jpg, letöltve: 2021. 07. 19.)
38. kép: Az Isteni Megváltóról Nevezett Nővérek intézményébe járó, egyenruhás diákok, 1935. (forrás: https://fortepan.download/photo/1600/fortepan_6822.jpg, letöltve: 2021. 07. 19.)
39. kép: Az Isteni Megváltóról Nevezett Nővérek intézményébe járó, egyenruhás diákok, 1936. (forrás: https://fortepan.download/photo/1600/fortepan_13463.jpg, letöltve: 2021. 07. 19.)
40. kép: Szerzetes-jelölnők az intézmény udvarán, 1909. (forrás: Isteni Megváltóról Nevezett Nővérek Levéltára, Budapest)
41. kép: Az új iskolaszárny eredeti tervrajza, 1899. (forrás: MNL GyMSMSL IV. 1403 c., XXIV. 10.041)
42. kép: Az anyaház udvara, háttérben az iskola és a templom, 1909. (forrás: Isteni Megváltóról Nevezett Nővérek Levéltára, Budapest)

43. kép: Az utolsó ún. „ovoda vizsga” – a lövői óvodások színdarab előadása (a kép középső sorában, balról a második kislány Sári néni), 1948. (a kép özv. Németh Károlyné tulajdona)
44. kép: Az 1927-ben épített egykori Szent József Intézet, Sopron, 2022. (saját fotó)
45. kép: Emléktábla az egykori Szent József Intézet, ma Benedek Elek Pedagógiai Kar falán, mely a megváltós nővérek soproni jelenlétének állít emléket, Sopron, 2022. (saját fotó)
46. kép: Tenispálya a Megváltós Nővérek iskoláinak udvarán (forrás: https://fortepan.download/photo/1600/fortepan_6823.jpg, letöltve: 2021. 07. 19.)
- 47-48. kép: A Jézus Szíve templomhoz tartozó, sekrestye alatti pincerendszer-részlet, Sopron, 2021. (saját fotók)
49. kép: A sekrestye alatti óvóhelyi kápolna, 1945. (forrás: Isteni Megváltóról Nevezett Nővérek Levéltára, Budapest)
50. kép: Az 1944. december 6-i soproni bombázás látképe (forrás: IFJ. SARKADY SÁNDOR: Bombázápor a hűség városára, *Rubicon* 25 [2014/8] 90.)
51. kép: Mindszenty József, veszprémi püspök soproni „fogságát” megörökítő tábla az egykori anyaház falán, Sopron, 2022. (saját fotó)
52. kép: Mindszenty József kispapjai körében, az ebédlőben, 1945. (forrás: Isteni Megváltóról Nevezett Nővérek Levéltára, Budapest)
53. kép: A rendház imaterme, ahol a házi őrizet alatt felszentelt kispapok primíciájukat mutathatták be (forrás: Isteni Megváltóról Nevezett Nővérek Levéltára, Budapest)
54. kép: Közös csoportkép a sekrestye lépcsőjénél a kispapok utolsó házi őrizeti napján, Sopron, 1945. február 23/24. (forrás: Isteni Megváltóról Nevezett Nővérek Levéltára, Budapest)
55. kép: Az 1945. március 29-i bombázás eredményeképp a rendház tulajdonában lévő garázs tönkrement, az óvodakert légiaknát kapott, az épületrész megrongálódott, Sopron, 1945. (forrás: Isteni Megváltóról Nevezett Nővérek Levéltára, Budapest)

- 56-57. kép: Napközi otthon, mely 1946 januárjától üzemelt a rend Fürdőház pihenő épületében, 1946. (forrás: Isteni Megváltóról Nevezett Nővérek Levéltára, Budapest)
58. kép: A Művelődési Minisztérium jóváhagyó levele a Megváltós Nővérek jogi személyé nyilvánításáról, 1989. (forrás: RIBAI M. ELMA SDR: *Isteni Megváltó Leányai Kongregációjának története*, i. m., 426.)
59. kép: A Megváltós Nővérek tulajdonában lévő ingatlanok térképen, az államosítás után (forrás: RIBAI M. ELMA SDR: *Isteni Megváltó Leányai Kongregációjának története*, i. m.)
60. kép: Az anyaház helyén létrejött Soproni Gárdonyi Géza Általános Iskola és a Soproni SZC Vendéglátó, Kereskedelmi Technikum és Kollégium, 2022. (saját fotó)
61. kép: A Soproni Egyetem Benedek Elek Pedagógiai Kara, 2019. (saját fotó)
- 62-63. kép: A Isteni Megváltóról Nevezett Nővérek anyaháza, rendháza, temploma légi felvételeken, 2018. (fotó: Szita Márton, letöltve: 2022. 05. 01.)
64. kép: Jézus Szíve körmenet, Sopron, 2019. (forrás: <https://www.szentimre-sopron.hu/galeria/20/jezus-szive-unnepe-es-kormenet/>, letöltve: 2022. 05. 04.)
- 65-67. kép: Imádságos megemlékezés a nővérek sírjainál a soproni Szent Mihály temetőben, 2020., 2021. (saját fotók)
68. kép: 2013. október 10-én, a soproni letelepedés 150. évfordulóján bemutatott püspöki szentmise a magyar tartomány nővéreinek részvételével (saját fotó)
69. kép: A magyar képviselő Eppinger Erzsébet Mária Alfonza anya boldoggá avatásán, Oberbronn, 2018. (saját fotó)
70. kép: Boldog Eppinger Mária Alfonza anya csontereklyéjének átadásán a Jézus Szíve templomban, 2019. (fotó: Szita Márton, letöltve: 2022. 05. 01.)
71. kép: Boldog Eppinger Erzsébet Mária Alfonza anya csontereklyéje a Jézus Szíve templomban, 2021. (fotó: Szita Márton, letöltve: 2022. 05. 01.)
72. kép: A Jézus Szíve templom üveglak-restaurálása közben "előkerült" templomfelszentelési évszám, 2022. (saját fotó)

KÉPEK

1. kép

2. kép

3. kép

4. kép

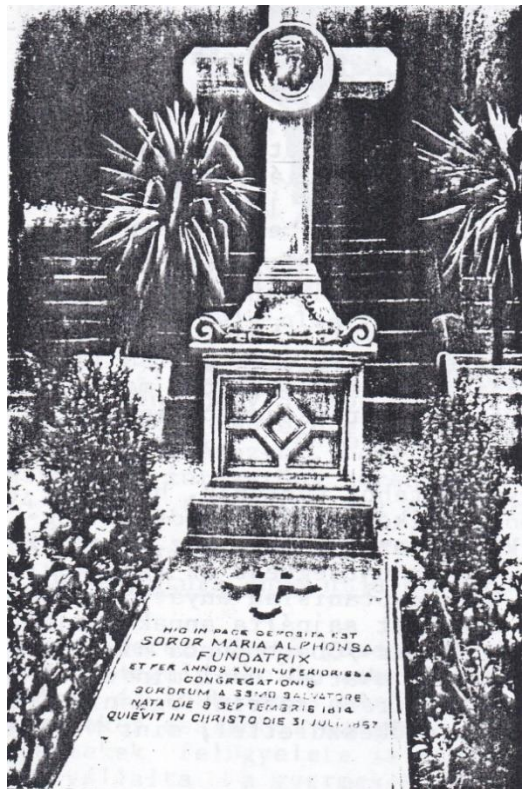
5. kép

6. kép

7. kép

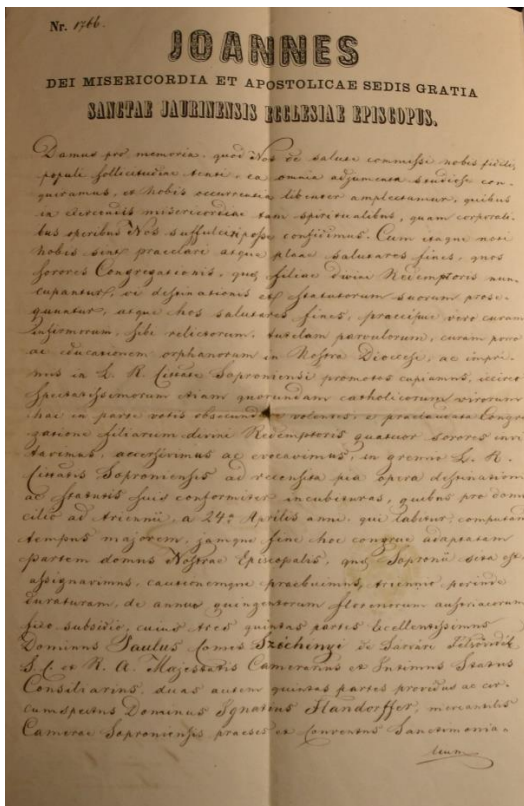
8. kép

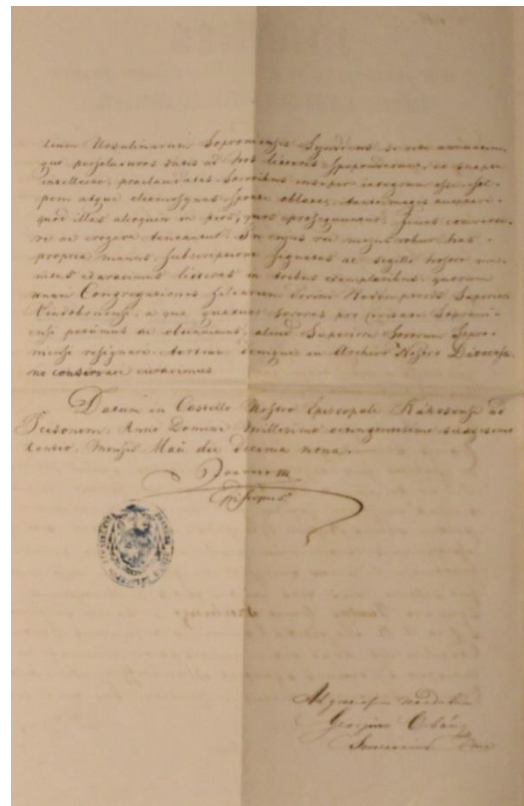
9. kép

10. kép

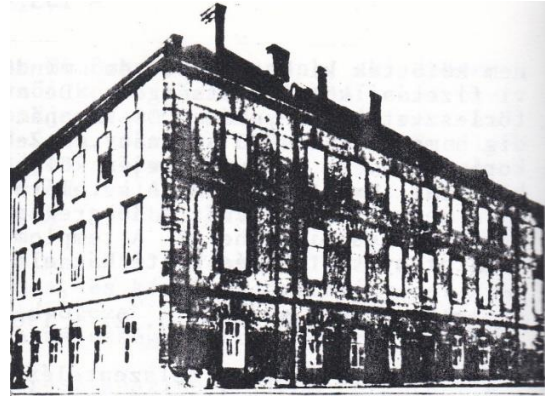
11. kép

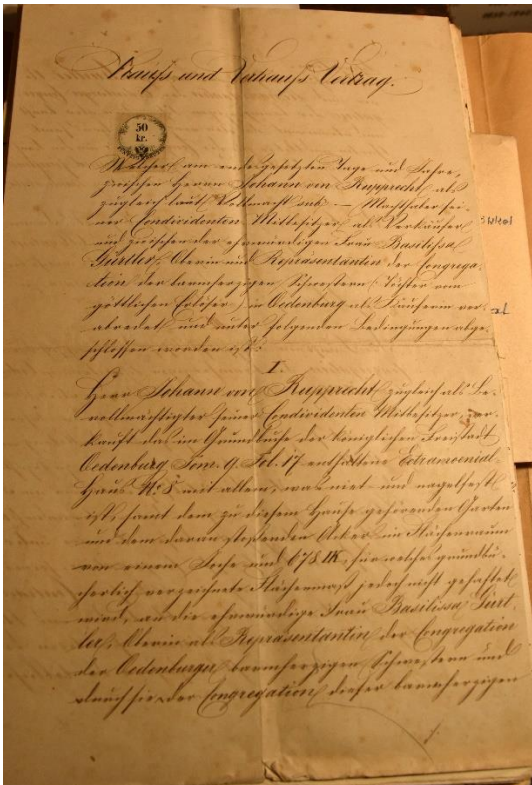
12. kép

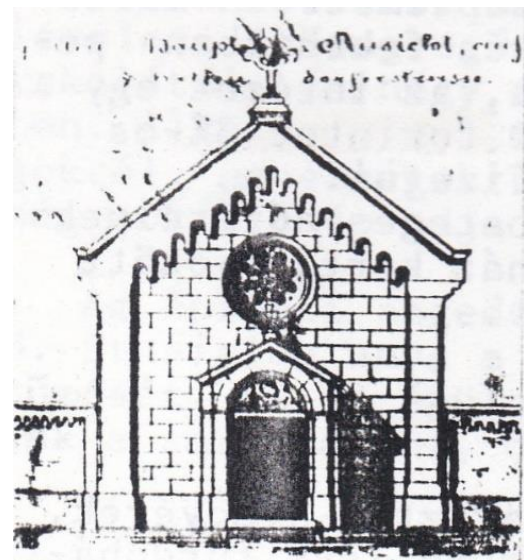
13. kép

14. kép

15. kép

16. kép

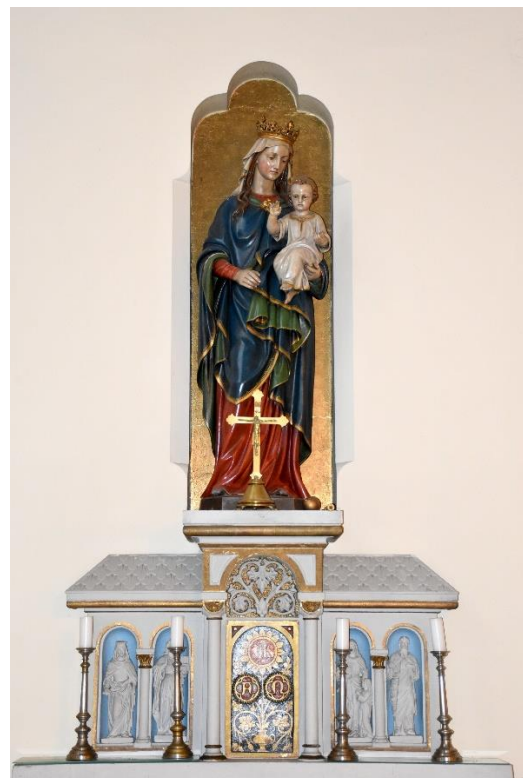
17. kép

18. kép

19. kép

20. kép

21. kép

22. kép

23. kép

24. kép

25. kép

26. kép

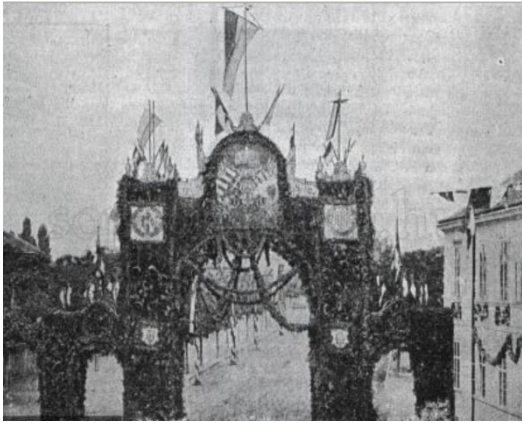

27. kép

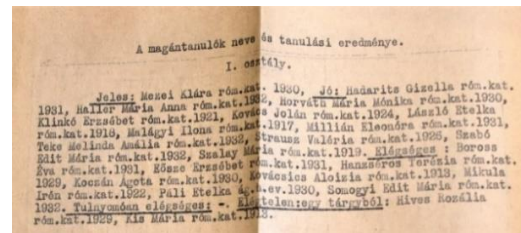

28. kép

29. kép

30. kép

31. kép

32. kép

33. kép

34. kép

35. kép

36. kép

37. kép

38. kép

39. kép

40. kép

41. kép

42. kép

43. kép

44. kép

45. kép

46. kép

47. kép

48. kép

49. kép

50. kép

51. kép

52. kép

53. kép

54. kép

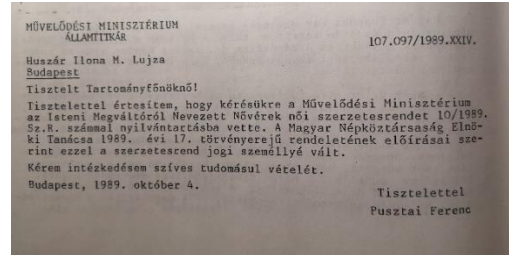
55. kép

56. kép

57. kép

58. kép

59. kép

60. kép

61. kép

62. kép

63. kép

64. kép

65. kép

66. kép

67. kép

68. kép

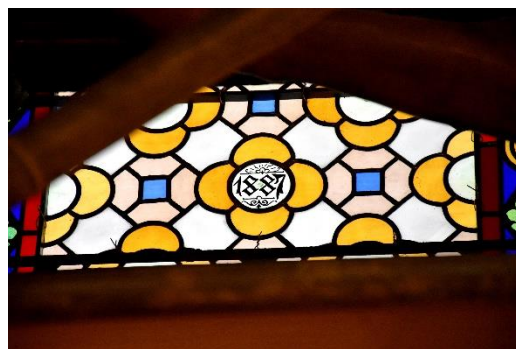
69. kép

70. kép

71. kép

72. kép

REZÜMÉ

Kulcsfogalmak

Hivatás, szolgálat, betegápolás, árvanevelés, szegénygondozás, leánynevelés, Sopron.

Záródolgozatom az Isteni Megváltóról Nevezett Nővérek soproni jelenlétének igyekszik emléket állítani. A rend, eredeti célkitűzéseit – betegápolás, szegénygondozás, árvanevelés – megtartva, alkalmazkodott a kor igényeihez, és a nővérek által gondozott gyermekek oktatására vállalkozott. Ebből a kezdeményezésből néhány évtized alatt a város egyik legsokszínűbb iskolarendszere bontakozott ki. A nővérek oktatási tevékenységét iskolai értesítők és a város iskoláit bemutató szakirodalom tárja elénk. A szerzetesrendek feloszlásáig fennálló intézményeik helyén ma is számos iskola működik. Sopron méltán sokat köszönhet a Megváltós Nővéreknek, akik egykor a leánynevelés feladatát szent kötelességüknek érezték. Noha a városban már nincsenek jelen a nővérek, mégis lelkeségük tovább él egykori anyaházuk zárdatemplomának közösségében.

NYILATKOZAT

Brenner János Hittudományi Főiskola

H- 9021 Győr, Káptalándomb 7.

Telefon: 96/313-055 – e-mail: tanulmanyiosztaly@bjhf.hu

A hallgató neve: MILKOVICS VERONIKA

Tanév: 2021 / 2022.

Nyilatkozat / Engedély szakdolgozat bekötéséhez

Alulírott MILKOVICS VERONIKA kérem, hogy

SOPRON „SZÜRKE MEGVÁLTOI”
című szakdolgozatomat beköttessem és bírálatra benyújthassam.

Kijelentem, hogy ismerem a Brenner János Hittudományi Főiskola *Dolgozatírási szabályzat* című dokumentumát, és dolgozatomat tartalmi és formai szempontból ennek megfelelően készítettem el.

Hallgatói jogaim és kötelességeim ismeretében felelősen kijelentem, hogy ez a dolgozat saját munkám, amelynek elkészítéséhez csak az irodalomjegyzékben feltüntetett forrásmunkákat és segédanyagokat használtam fel, a formai követelményekben meghatározott elvek szerint.

Győr, 2022. április 13.

Milkovics Veronika

Aláírás

Témavezető bekötési engedélye

A dolgozatot ellenőriztem, a követelményeknek megfelel, ezért bekötését engedélyezem.

Győr, 2022. 08. 06.

Kovács János

Aláírás